

Candid Mușlea: Protopopul Gheorghe Haines (1769—1812)
Gh. Tulbure: Părintele Chiril
Dumitru C. Amzăr: Cercetarea vieții noastre satești
I. Gherghel: Poetii germani în oglinda tălmăcirilor românești
Axente Banciu: † Vasile Goldiș
Ax. B.: Pe marginea unei plăci comemorative

PARTEA LITERARĂ :

Ecat. Pitiș: a) Durerea b) Diamantul
I. Al. Bran-Lemeny: Icar în actual
Iancu Milovan-Bonțanu: Vlădicu Ioan (Inocențiu) Micu (Klein)
Ernest Bernea: a) Psalm. b) Noapte
Aurel P. Bănuț: Viața omenească
D. Olariu: Aișe
Aurel Marin: Moartea fetiței blonde Miniatură. Noapte bună
H. Petra-Petrescu: Cu „manjeta” nemânjită
Vasile Netea: a) Meșterul Manole
 b) Lacrimi de iubire
Gh. D. Banu: a) Foaie vestedă.
 b) Despărțire
S. Tamba: Din stânga și din dreapta
A. A. M., E. Mărculescu, I. Al. Br. L., Ax. B. { Dări de seamă
 Bibliogr., Paginile administrației.

ȚARA BĂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ
SUB CONDUCEREA PROFESORULUI AX. BANCIU

Redacția și }
Administrația } Str. Mureșenilor No. 22, I. Brașov

Abonamente și achitări de abon. se pot face și la d. *D. Berbecar*,
com., Str. Voevodul Mihai 7.

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI 260 ACHITAT DECURSIV LEI 300 NUMĂRUL LEI 50
Pentru străinătate Lei 400—

INFORMAȚIUNI

Pentru autori

Manuscrisele primite la redacție nu se inapozază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătindu-se tipografiei numai costul hârtiei și trasului.

O coală 16 p. formatul revistei.

50 ex. Lei 320, 100 ex. Lei 440, 200 ex. Lei 540

8 pag.

50 ex. Lei 230, 100 ex. Lei 270, 200 ex. Lei 320

Revista noastră tipărindu-se într'un număr limitat de exemplare, nu putem trimite câte două exemplare din același nr. în contul *unui* abonament. Ni s'ar descompleta colecțiile de rezervă. De aceea, rugăm pe toți abonații noștri ca, în interesul lor, să ne avizeze din vreme în caz că și-au schimbat domiciliul sau n'au primit vre-un număr. Reclamațiunile prea întârziate nu le putem lua în considerațiune.

*

Oricine reține vre-un număr, se consideră abonat.

*

Meseriașilor și negustorilor care vor abona revista, achitând anticipativ costul abonamentului pe un an, dacă ni se cere, li se va anunța gratuit adresa în corpul revistei, anul întreg.

*

Cei care ne vor face 10 abonamente, plătite înainte, vor primi revista gratuit un an.

Administrațiunea.

Lucrările și revistele primite la redacție
vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste.

Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

ȚARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

Redacția și administrația: BRAȘOV, STR. MUREȘENILOR No. 22

Anul VI.

Martie-Aprilie 1934

No. 2.

Protopopi de altă dată ai Brașovului

Protopopul Gheorghe Haines (1769—1812)

de **Candid C. Mușlea**

(Urmare)

III

Incolțit astfel din toate părțile, — poate și pe drept, dar mai mult pe nedrept, deoarece își făcuse prea mulți dușmani, — ne mai putând apoi suporta condițiunile grele și umilitoare ale guvernului și neavând probabil nici cu ce să trăiască, în vara anului 1799 Haines cere să fie trimis ca preot militar în războiul ce se purta atunci contra lui Napoleon, și în locul lui e numit administrator protopopesc preotul Gh. Duma dela Sf. Nicolae (No. 2720/1799).

Cronicarul sas ne spune cu multă satisfacție că e trimis pe câmpul de luptă.¹⁾ Astfel Magistratul scapă de multe supărări și are pace și liniște cât e pe front.

La 26 Iunie anul următor, soția lui, Ephtemia, anunță Magistratului că soțul ei îi scrie să se ducă la el, pe Rin, și cere un pașaport la Viena, pentru ea și o fetiță, Maria Ales, care e în serviciul ei, ceea ce i se și aprobă. (1832/1800).

Haines străbate Austria și Germania, apoi regimentul se întoarce la Sibiiu. În timpul acesta soția unui soldat prizonier, Chiva Taus, pusă la cale de dușmanii lui Haines, îl acuză că i-ar fi luat 20 de galbeni și un lanț de argint. Procesul durează vreo 7 ani. Haines recunoaște că a primit aceste lucruri ca să le păstreze, dar le-a restituit. Neputând dovedi însă, e provocat să le restituie, ca să evite execuția.²⁾

¹⁾ Hermann op. cit. Vol. II. pg. 571.

²⁾ Vezi mai pe larg: C. Mușlea: „Un protopop neastâmpărat“ în „Revista Teologică“, an. XX (1930), No. 3—4.

Consistorul, cu No. 632 din 7 Iulie 1801, notifică Magistratului că după terminarea războiului fostul preot militar Gh. Haines dela regimentul „Benjowsky“ a fost concediat și conform adresei No. 563 din 9 Iulie 1799, (2720/1799) își va relua serviciul de administrator protopopesc, ceea ce Magistratul ia la cunoștință. (No. 2262/1801).

În 1801 îl aflăm deci din nou la Brașov ca administrator protopopesc, când din nou denunțurile pornesc contra lui, cu deosebire din partea Românilor. În acest timp Românii din Șchei, într'o jalbă care conținea 15 puncte, se plâng de nedreptățile ce li se fac de Magistrat și de Saș, și la pct. 14 arată că demnitatea de protopop, care din vremuri vechi a fost ocupată numai de preoții de acolo, dela biserica Sf. Nicolae, le-a fost luată de către episcopul Gh. Adamovici. Cer deci să li se redea acest drept, aducând diferite învinuiri lui Haines. Magistratul recunoaște că biserica acestei comunități este cea mai renumită dintre toate bisericile din Ardeal, și atât din această cauză, cât și în urma faptului că dintre preoții dela acea biserică s'ar putea alege oricând unul în acea demnitate, le sprijinește cererea, cu adausul că luându-li-se acest drept s'au produs multe certuri și „coliziuni“ prin numirea de protopopi streini și mai cu seamă de când cu numirea neastâmpăratului Haines (No. 2078/1801).

Văzându-se reabilitat și amintindu-și, probabil, de ceea ce suferise din partea companiștilor greci de aici, Haines îi denunță la curte că sub tot felul de titluri colectează bani și prin preoții lor îi trimite pe ascuns mănăstirilor din provinciile turcești. Guvernul ordonă Magistratului să împiedice acest abuz, care prin decretul din 1 Maiu 1800 No. 4895 al curții e oprit sub grea pedeapsă.¹⁾

Patru ani mai târziu el denunță din nou, la Curte, anumite „scăderi întru ceale sfinte la biserica cea grecească din Brașov oblicite, precum și despre excesurile de către călugării cari vin din Țara Rumânească săvârșite....“, în urma cărui fapt se ordonă o anchetă, făcută de Consistor și de Magistrat. (No. 836/1805).²⁾ Ancheta se termină însă abia în 1810, când preoții greci sunt obligați să plătească diurnele și speșele de călătorie ale comi-

1) Protocolul ședințelor magistratale (IV. C. 109) pg. 405.

2) N. Iorga: Acte românești și câteva grecești..., pg. 185—6.

sarului consistorial Vas. Moga, „fostul preot din Sebeșul-săsesc“ în sumă de 78 fl. 20 cr. (No. 515/1810).

Tot atunci oierii români din Săcele, Bran și Zărnești îi dăduseră o procură lui Haines ca să le apere interesele și astfel se redactează o cerere la împăratul. Fiind în acel timp la Viena (3 Martie 1801), Haines încredințează pe Kozma Fejérvári să urgiteze această afacere. Guvernul, aflând despre aceasta, cere să fie întrebat fiecare oier dacă a semnat o cerere și o procură? și cine le-a dat această idee? (În cerere agentul consular Markelius era acuzat că și-ar fi reținut o sumă mare din prețul oilor ce li se luaseră Românilor înainte de războiul ultim cu Turcii). Cerându-i-se lămuriri, Magistratul raportează că Haines locuiește în Sibiu și de aceea trebuie să amâne cercetarea. (Nrii 3488/1801, 323/1802 și 715/1802).

Românii din Cristian se plâng Magistratului că protopopul, împreună cu preotul cel tânăr, a depus pe gocimani aleși și a pus alții. Oamenii au protestat, arătând că nu e cu drept ca într'o comună să fie preoți tatăl și fiul, al doilea fiu dascăl, iar cumnatul lor gociman, Haines însă le răspunde că dacă nu le place, să se jeluiască și la alte instanțe (No. 721/1802). Invățătorul din Ghimbav, I. Stoica, se plânge că fiind ales în 1794, a fost întărit în 1797 de directorul școalelor neunite din Ardeal Tempea, iar acum Haines l-a destituit fără nici un motiv și în locul lui a pus pe ginerile popii. Cei din Rotbav se plâng contra lui că vrea să-i silească să țină pe dascălul lor, Todor Dumitru, cât va trăi și să-i plătească și o simbrie mare, pe când la ei, ca și în alte părți, dascălul se alege numai pe un an și după tocmeală. (No. 1678/1802).

Peste câțva timp Haines cere ca gocimani bisericilor de dinsus de Bran, conform decretului guvernial (No. 5539 din 14 August 1794). să fie scutiți de toate sarcinile (art. 60 al dietei din 1791.) „precum și gocimani bisericilor altor religii, fiindcă multe ponoșluri și de multe ori au venit despre domnii arendatori, precum de către Domnia Sa numiții n'au hodină. Drept aceea, pentru ca să se înconjure acel prepus și să lipsească mai mult pricinele“, face un tablou al gocimanilor. (No. 3341/1802).

Tot atunci se plânge contra castelanului dela Bran, că vrea să oblige pe preoți, epitropi și cantori la tot felul de prestații ordinare. (No. 3804/1802).

IV.

În timpul din urmă însă activitatea lui Haines se îndreptase și în alte direcții. În Oct. 1801, împreună cu vicarul dela Sibiiu, I. Popovici, și cu protopopii N. Huțovici și Gh. Petrașcu, „în numele întregului cler al bisericii neunite din marele principat al Ardealului, roagă pe împărat să admită ca alegerea episcopului (după moartea întâmplată în 1796 a lui Gherasim Adamovici) să se facă din sânul Românilor, cu excluderea străinilor....“¹⁾

Același lucru îl ceruse, — încă din primăvara anului 1790 — guvernatorul ardelean Gheorghe Bánffy, dar numai deoarece credea că acțiunea politică națională a Românilor ardeleni din 1790—92 ar fi fost influențată de Sârbi, iar un episcop român și născut în Ardeal, n’ar fi îndrăsnit să ceară pe seama Românilor ardeleni drepturi egale cu ale Sârbilor din Banat,²⁾ pe când Haines era condus numai de dragostea sa față de biserică și neam.

În 1802 Haines trimite, împreună cu câțiva preoți din părțile Brașovului, o adresă către mitropolitul Stratimirovici din Carloviț, rugându-l să mijlocească a se da Românilor ardeleni episcop de neamul lor, și anume pe Nestor Ioanovici, singurul vrednic de treapta arhierescă,³⁾ pentru a căruia reușită Haines a făcut tot ce i-a stat în putință, învinuindu-l în schimb pe Huțovici la locurile mai înalte că nu știe limbi, că ar fi câștigat voturi cu bani (chiar și votul lui Haines a încercat să-l câștige, promițându-i câte 500 fl. anual din salariul episcopesc, iar despre Vas. Moga spunea că în afară de parohia lui, nici nu-l cunoaște nimeni, doar n’a făcut nimic pentru cler. Se poate că știe latinește și ungurește, de altfel însă e un om trândav, lășător și slab.⁴⁾

1) I. Lupaș: 12 pețitori ai episcopiei transilvane vacante dela 1796—1810, Brașov 1916. pag. 12—13.

2) I. Lupaș: Episcopul Vas. Moga și profesorul Gheorghe Lazăr (Analele Acad. Rom. Seria II, Tom 37 (1914—15) pg. 868.

3) I. Lupaș: 12 pețitori..., pg. 40.

4) Idem, ibidem, pag. 42.

În 1803 el proiecta la Braşov înfiinţarea unei şcoale teologice şi pedagogice cu 2 învăţători şi cu două clase, pentru a înlesni pregătirea candidaţilor de preoţie şi dascălie din comunele aparţinătoare acestui protopopiat şi în care aveau să fie primiţi tineri cu oarecare pregătiri în scriere şi citire, „ca să nu facă învăluială şi pierdere de vreme dascălilor cu învăţarea buchilor“. Planul nu a fost însă aprobat de directorul şcoalelor naţionale R. Tempea, care recomandă Magistratului ca banii colectaţi pe seama acestei şcoale — 450 fl. — să-i încaseze Magistratul şi să-i păstreze.¹⁾ —

În primăvara anului 1804 Haines e iarăşi în Viena, şi în timpul acesta e înlocuit la Braşov de Radu Verzea. (No. 687/1804)

În acelaşi an el aprobă ca văduva lui Oprea Ţărcă din Cernatul Săcelelor, fără a face acolo strigările, să se cunune, cu Ioan Buzat din Baci, într'un sat din Muntenia, locul ei de naştere, unde se cununase şi cu întâiul bărbat. La patru săptămâni după cununie, a murit însă acolo unde s'a cununat şi copiii ei nu mai voră să-l recunoască pe I. Buzat ca tată vitreg, nici nu se învoiră să-l facă părtaş la moştenire. Magistratul, deşi recunoaşte căsătoria valabilă, raportează totuşi guvernului, întrebând dacă protopopul neunit are dreptul de a dispensa pe cineva de strigări. (No. 836/1804).

Tot pe atunci Consistorul cere ca Haines să fie numit protopop titular al Braşovului. La 19 Nov. 1804, guvernul ardelean trimite cererea, recomandând-o, la Curte, care dispune ca toţi cei interesaţi prin această numire să fie întrebaţi dacă nu au nimic de observat ca actualul administrator şi „emerit capelan castrens“ să fie numit protopop. Magistratul decide să întrebe pe toţi preoţii români din oraş şi din district. (No. 514/1805). — Iată, probabil, pentru ce fusese el la Viena !

Cei dintâi cari s'au opus, — cum era şi de aşteptat, — au fost preoţii dela Sf. Nicolae, cari obiectează că: 1. afară de limba maternă, Haines nu cunoaşte nici o limbă streină, pe când ei vorbesc mai multe limbi, 2. dacă el a adus servicii ca preot militar pe front, în schimb ei au făcut servicii gratuite în gar-

1) A. Bârseanu: Ist. Şcoalelor centrale rom. gr. or. din Braşov, pg. 14, 31-a—41-a.

nizoană și la spitalele din Brașov, 3. e om certăreț și neastâmpărat, din cari cauze a și fost pedepsit de autoritățile mai înalte. În tot cazul, mult mai bine ar fi ca fostul protopop, Gh. Radovici, să fie reabilitat în postul său.

Preoții din district, dimpotrivă, cer ca Haines să fie protopop, căci 14 ani cât a administrat protopopiatul, a fost cinstit, prietenos și l-a condus cu înțelepciune. Prin îndrumările date de el, a luminat pe preoți și pe popor, așa că din toate protopopiatele din țară, în acesta a domnit cea mai mare ordine și s'au făcut cele mai puține excese. Ei protestează contra numirii de protopop a unui preot din Șchei, deoarece aceștia sunt sumeți (hoffärtig), interesați și obișnuiți a trata cu ceilalți preoți ca cu niște supuși ai lor.

Magistratul ține să-și spună și el părerea, arătând că Haines a fost totdeauna un neastâmpărat și în mai multe rânduri a trecut peste jurisdicția magistratuală, din care cauză autoritățile au fost adeseori supărate, așa că a fost dojenit și propus să fie trimis de aici în altă parte. S'a dovedit apoi intrigant (cazul cu văduva lui Irimie Țarcă) din care cauză a și fost destituit de guvern, și dacă merită vreo recompensă, să fie trimis în altă parte ca protopop, deoarece nu e nici născut, nici posesionat aici, ci în scaunul Sibiiului, și — ce e mai mult — deocamdată nu e preot la nici o biserică din Brașov (No. 738/1805).

Curând după aceea guvernul comunică Magistratului că Majestatea Sa, cu înaltul decret din 21 Iulie 1805 (No. 1586) consimte ca Haines să fie protopop, cu condiția să fie liniștit, să-și îndeplinească cu exactitate obligațiunile și să evite cu băgare de seamă orice disensiuni, altfel, pur și simplu va fi amovat din orice serviciu. (No. 2025/1805).

În Septembrie 1805 Haines lipsește din nou din Brașov, căci părintele Radu Verzea semnează în locul lui cu adausul: „În neființa actualiului protopop, interimar administrator“. (No 2730/1805).

În 1806, într'o circulară, cu care trimite fiecărei biserici broșura, — tipărită de guvern și în limba română — pentru „altoirea vărsatului“, după ce laudă inițiativa guvernului și arată că acest „altuit prin multa osteneală a oamenilor celor învățați, și care pentru binele cel de obște se ostenesc s'au alcătuit“, pune în

vedere preoților că au datoria „pomenita cărticică penturca să cuprindeți sâmburul ei și să vă pliroforisiți de folosurile ei, nu numai Frăția Voastră, dară și ceilalți oameni care știu carte, din mână în mână de câteva ori din tablă în tablă a o ceti și pe toți oamenii din locul cel de predicăție cu sănătoase cuvinte a-i îndemna și a-i sfătui, ca fieștecare părinte, lăsând deoparte părerile cele proaste și lenevirea, să se silească prin doftorii cei rânduiți dela Slăvitul Magistrat a lăsa pruncii săi să le al-tuiască vărsatul, și să nu se lase în vorba deobște, adecă eu ȝas pe copilul meu în voia lui D-zeu, fiindcă luminat ne învață Sfânta Scriptură și dascălii cei învățați cumcă la multe lucruri dacă va omul, va și D-zeu, iară dacă nu va omul, nu va nice D-zeu, adecă va cineva să-și zidească o casă, și dacă va chel-tui și va lucra, atunci va și D-zeu, iară nelucrând și neosteni-nd, D-zeu nu-i zidește casa lui...” (Consistorul îi trimisese cărticelele, dar fără circulară, și la întrebarea Magistratului pen-tru ce nu le-a împărțit — el arată motivul și spune că le îm-parte cu circulara de mai sus, redactată de el. (No. 404/1806).—

Haines însă tot nu avea parohie și trăia greu. Consistorul și guvernul ar fi voit să-l ajute și să-i dea o parohie, dar Ma-gistratul îi crease o atmosferă rea, ceea ce se vede și din actul (No. 1574/1806), în care Radu Petcu, gociman, Const. Pârțache, Pavel Dascalu și I. Zugravul, jurați, cu alți 16 credincioși din Turcheș, arată că au aflat că Magistratul s'a interesat la proto-popiat ce preoți supranumerari ar fi în tract și i s'a răspuns că nu e decât Haines și un preot tânăr din Zârnești. Ei î să nu-l vreau pe nici unul din ei, deoarece amândoi sunt cunoscuți ca oameni „neastâmpărați”. —

În acest timp, cu ordinul No. 9654 din 1805, guvernul in-terzice protopopilor de a se mai amesteca în chestii privitoare la administrația politică a preoților din alte districte și ordonă ca în fiecare district să fie numit un protopop, iar unde sunt credincioși și preoți puțini, protopopul din districtul vecin să încredințeze un preot, care să încaseze cu perceptorul taxa si-doxială, iar în cele bisericesti să se înțeleagă cu protopopul În districtul Brașovului sunt numiți : în protopopiatul întâiu: R Tempea, în al doilea: G. Haines, iar al treilea loc rămâne va-cant (No. 1839/1806).

Între timp, în 1806, moare preotul Eustatie Cătană dela Sf. Nicolae și guvernul cu ordinul No. 4874 din 10 Iulie, (No. mag. 2258/1806), îl institue interimar pe Haines, cu observarea ca și pe mai departe să-i fie supravegiate toate mișcărilor, iar Consistorul comunică Magistratului că a încredințat pe protopopul Ioan Popovici din Corbi cu instalarea lui Haines în acest post, cerând totodată să i se dea asistența necesară. (No. 2641/1806). Cei din Șchei împiedecă însă instalarea, iar guvernul cu ordinul No. 8216 din 30 Oct. anunță că din o adresă a Consistorului a aflat că Românii din Șchei s'au opus instalării. Deoarece cererea acestei comunități de a i se da alt preot în locul lui Haines, a fost respinsă de guvern prin 2 rezoluții, cu observarea să nu-l mai supere cu astfel de cereri neîntemeiate, Consistorul să atragă atenția Românilor din Șchei, și mai ales a preoților de acolo, să nu se opună ordinațiunilor mai înalte, căci altcum se vor întrebuița față de ei mijloace mai aspre. Magistratul de asemenea să le atragă atenția, arătându-le că motivul pentru care nu vreau să-l primească pe Haines, ar fi obiceiul ca nici un strein să nu fie angajat preot la acea biserică, dar o astfel de constituție e contrară sferei de activitate a administrației publice și deoarece niciodată n'a fost aprobată vreodată astfel de constituție, ea nu poate fi acceptată. (No. 3351/1806).

Ca răspuns, Românii din Șchei cer Magistratului să intervină la guvern să li se mențină dreptul, pe care-l au toate comunitățile bisericesti române din Ardeal, de a-și alege ele preoții, deoarece aceasta e în conformitate cu ordinațiunile preainalte, și în cazul când preoții lor nu ar fi aleși, ci numiți, biserica ar putea avea în viitor mari desavantajii. Magistratul le recomandă cererea, accentuând că această biserică e una din cele mai de frunte din țară. (No. 3551/1806).

Guvernul răspunde cu No. 594 din 5 Februarie că prin numirea lui Haines ca al cincilea preot la biserica Sf. Nicolae, nu a intenționat a-i lua drepturile vechi, ci din loc mai înalt i s'a ordonat ca mai întâiu să fie aplicați la biserici preoții supranumerari, și numai după aceea ceilalți, așa că angajarea lui Haines a fost ordonată de către înalta Curte. În acest caz comunitatea nu se poate provoca la drepturile ei, căci conform ordinațiunilor în vigoare la o biserică nu pot fi angajați, fără

aprobare mai înaltă, mai mult de trei preoți. Fiind însă la această biserică 5 preoți și Eustatie Cătană murind, Haines a fost numit ca supranumerar al cincilea, cu toate că ea n'are drept să-și aleagă nici al patrulea nici al cincilea preot. Dacă totuși comunitatea ar avea un motiv întemeiat contra persoanei lui Haines, să i-l facă cunoscut prin Magistrat. Până atunci guvernul rămâne pe lângă ordinul dat în 10 Iulie 1806, atrăgând atenția Magistratului ca prin mijloace convenabile („congruis mediis“) să constrângă comunitatea să se supună înaltului ordin și să primească pe Haines. (No. 614/1807).

În anul 1807, fiind întrebat de Magistrat pentru ce în 1804—5 s'au cununat și s'au botezat într'un an mai mulți sau mai puțini decât în alți ani și pentru ce au murit mai mulți sau mai puțini decât s'au născut, după ce arată calitatea sa de „protopop al locului, care am avut purtare de grije peste toate bisericile neunite din tot districtul“, răspunde următoarele: „Zămislirea și nașterea pruncilor, precum și moartea, atât la prunci cât și la oameni mari, spânzură mai mult în voia și pronia lui Dumnezeu, decât în voia și puterea oamenilor. Cu adevărat, când vrea D-zeu și ajută și natura, atunci se nasc mai mulți și mor mai puțini. Și iarăși când vrea D-zeu și nu ajută natura (fiind și lipsa bucatelor sminteală), atunci se nasc mai puțini și mor mai mulți. Însă însurarea, sau neînsurarea, aceasta este în voia oamenilor? Măcar că și prinderea la cătane de multe ori zătignește însurarea. Altmintrelea pe cât iaste mie și la subordinații mei preoți cunoscut, întru norodul nostru (lăudat fie numele Domnului!) nu iaste nici o boală ascunsă...“. El semnează de astădată: „Gh. Haines, actual protopop al Districtului Brașovului neunit“. (No. 582/1807).

În același an, prezentând Magistratului tabloul celor născuți, căsătoriți și morți în anii 1804—1806, dă din nou lămuriri, arătând că „pricina că la anul 1805 nu s'au cununat așa mulți ca în 1804 iaste bătaia cu Franțozii, căce la vremi de bătae feciorii se prind la cătane, și nici n'au voie de însurat“. (Aici sunt notate și comunele bisericești filiale, din comitatul Alba-superioară, aparținătoare la matra Agoștin, și cari până la 1805 s'au ținut de protopopiatul Brașovului, iar prin „regulația“ din 1806 s'au luat dela el). Prezentând un alt tablou, el mențio-

nează că datele acestea sunt „curat numai din bisericile care se țin de acest district, scoțând afară satele de Varmeghie și de supt miliție“. (No. 802/1807).

Tot pe atunci, provocându-se la faptul că el singur a administrat timp de 15 ani protopopiatul, precum și la decretul, No. 1586 din 20 Ianuarie 1805 al Curții, în baza căruia a fost angajat ca protopop al acestui district, Haines protestează contra împărțirii acestui district în 3 protopopiate, împărțire, pe care o făcuse guvernul, și face recurs la Curte. (N-rii 2394 și 2395/1806).

Pleacă deci din nou la Viena, dar de astădată se vede că nu i-au mai mers în plin. Ce a făcut acolo, ce nu, nu se știe; destul că guvernul (cu No. 9264 din 28 Nov. 1805) ordonă Magistratului ca, în urma decretului din 24 Oct. al Curții, să observe cu grije toate acțiunile protopopului Haines („actionibus eiusdem serio invigilari curet“), care a fost provocat să părăsească Viena, și în caz că aceste acțiuni ar putea avea urmări periculoase („dass dabei gefährliche Folgen zu besorgen seyen“), să i se raporteze. În ordinul din 24 Oct. al cancelariei aulice către guvern se spune însă mai mult, și anume că Majestatea Sa ordonă să i se aducă la cunoștință prin directorul poliției, să părăsească în decurs de 8 zile Viena — unde petrecea de mai mult timp — și să plece la postul său în Transilvania, căci altcum va fi silit, chiar prin mijloace neplăcute, să se înapoieze.... („isthic a longiori tempore commorantem Georgium Haines via huiatis politiae Directionis eo inviari, ut intra 8 dies isthinc abscedat, et semet in Transylvaniam ad stationem Officii sui conferat, secus ingratis etiam mediis ad redeundem compellendus“).

În urma acestui afront și a greutăților ce i se făceau din toate părțile, Haines părăsește Brașovul. Dealtcum încă din 1804 ceruse el guvernului să-l numească pro-vicar la Sibiu, pe lângă vicarul I. Popovici.

Guvernul trimisese cererea aceasta Consistorului pentru înformațiuni și acesta răspunde: „...precum de pro-vicareș acuma tocma nu are lipsă, cu atât mai puțin în persoana supl-canșului, pentru că despre dânsul la Brașov, pe vremea vlădicii s'au făcut nenumărate scrisori și și naltelor instanțe multe neplăcute molestii, într'atât, cât cu acel prilej suplicanșul a și pierdut

slujba capelaniei, care o avea pe lângă Grecii de acolo ; la capelania deobște s'a învrăjbit cu obeșterul (colonelul) Fiț Gibon, pentru care iar nu puțin val s'a făcut, și iarăș nu demult cu directorul școalelor neunite, Rudolf Tempea (pentru care și acum se află în proces) s'au sfădit și s'au bătut cu mare scandală. Drept aceea tocmai nevinovat să fie suplicanșul, totuși acestea ale lui urmări l-au arătat a nu fi fiul păcii și al liniștei și-l fac tare prepus și semnat de neodihnire. Mai încolo smerit socotește că și I. C. Gubernium își va aduce aminte de câteori acest suplicanș de către însuși acest I. C. Gubernium pentru neodihnirea inimii sale s'au înfruntat mai pe urmă¹⁾

Tot în acel an Haines ceruse guvernului să-l numească director al școalelor neunite, în locul lui Radu Tempea, care era preot la Sf. Nicolae, dar locuia la Sibiiu, iar în Brașov era supliniit de un capelan al său. Probabil aceasta să fi fost pricina scandalului provocat între Haines și Tempea, care în acel timp era pentru 40 de zile în districtul Brașovului, ca să inspecteze școalele. Intre ei doi trebuie să fi avut loc o ceartă urită, căci guvernul în o adresă a sa vorbește de „acte neslobode și silnice, care între sudalme le-a grăit Radu Tempea... asupra administratorului protopopiatului Gh. Haines, afară de aceea că nice la mireni, cu atâta mai puțin la fețe bisericești... nu se cuvin...²⁾” Și — minunea minunilor! — Haines cel urmărit și prigonit atâta vreme, e apărat acum tocmai de guvern, care pune în vedere Consistorului că: „dacă Tempea va mai îndrăzni asemenea excesuri a face, de slujba sa numai decât se va lipsi“.

Patru ani mai târziu însă, la 1808, Consistorul comunică protopopilor cu No. 1146 din 28 Oct. decretul guvernial No. 6791 din 22 Sept. 1808, în care se spune că „luându-se slujba directoriei școalelor normalicești neunite dela protopopul R. Tempea, aceea s'a încredințat părintelui Gh. Haines, protopopului până acum al Brașovului³⁾”, iar cu No. 570 din 25 Aprilie 1809 comunică Magistratului că preotul Nic. Panovici dela biserica grecească din Brașov, în urma decretului No. 1953 din 27 Martie al gu-

1) M. Voileanu: Icoane din viața bisericii, Sibiiu 1926, pg. 19.

2) Idem, ibidem pg. 115.

3) Dr. Il. Pușcariu: Documente pentru limbă și istorie. Vol. I. pg. 175.

vernului, a fost confirmat protopop în districtul Braşovului în locul directorului şcoalelor naţionale Gh. Haines. (No. 1421/1809).

Tempea vine deci la Braşov ca preot şi protopop, iar Haines îşi ocupă noul post, în care însă nu rămâne decât vreo doi ani, până pe la 1810, când Vasile Moga e ales episcop şi-l înlocueşte cu Moise Fulea, bărbatul uneia din nepoatele sale. Motivul e uşor de înţeles: Haines făcuse doar atâta propagandă pentru Nestor Ioanovici, în timp ce pe Moga îl arătase aşa cum era, chiar şi după alegerea de episcop a acestuia, când atât el, cât şi mitropolitul sârbesc Stratimirovici, mai interveniră odată, dar în zadar, în favorul lui Ioanovici.¹⁾

Din activitatea sa ca director al şcoalelor ştim prea puţin. D-l Nicolae Iorga publică o instrucţie a dascălului Simeon Jinariul dela Josephstadt din Sibiiu pentru învăţătura candidaţilor de preoţie (1810, Mai 21 c. v.²⁾)

În altă instrucţie a sa, tot din 1810, el scrie: „Guvernul s'a milostivit părinteşte a porunci să se tipărească o carte: „Cărţica năravurilor bune pentru tinerime“ şi a se introduce în toate şcolile³⁾

Tot în 1810 el se plânge că Românii din Râşnov, contrar dispoziţiunilor mai înalte se opun cu încăpăţânare de a-şi trimite copiii la şcoală şi nu vreau să plătească nici simbria învăţătorului Ioan Ioanovici, angajat cu contract. Cere deci să fie siliţi prin mijloace mai aspre să-şi facă datoria. (No. 501/1810, 1 Martie).

În acelaşi an Consistorul prezintă guvernului cererea lui Haines, ca dascălul şi învăţătorul din Stupini, Dimitrie Ghimbăşan, luat ca recrut, să fie scutit de serviciul militar. (No. 857/1810, 16 Aprilie), iar la 7 Iunie acelaşi an, Consistorul anunţă guvernului că Haines vrea să inspecteze şcolile din districtul Braşovului, iar guvernul ordonă Magistratului să-i pună lui Haines la dispoziţie un comisar din partea autorităţii publice. (No. 1406/1810). Ultima adresă, semnată de el ca director al şcoalelor neunite din marele Prinţipat al Ardealului şi preşe-

1) I. Lupaş: Episcopul Vasile Moga şi profesorul Gh. Lazăr, pg. 871.

2) Scrisori şi inscripţii ardeleni şi maramureşene, Vol. I. pag. 204.

3) I. Matei: „Românul“ din Arad, a. 1916 No. 33.

dinte interimar al Consistorului, datează din 15 Sept 1810 (No. 3026 1810).

În schimb știm că în 1807 publicase la Viena niște „verschuri de laude en limba Romanească la statua a Inperatuluiy Joseph II kare la anno 1807 en tsetate Vienna la Josephplatz sau aschezat. Viena. — Sau fakut prin Georgie Haines, Proto-Presviter la Districtul Coroni de religia gretsaske ne-unite, schi fostul Capelan de oaste la Benjowsky al 31 Infanterie Regiment de linie dela Transilvania“.1) Versurile se termină astfel:

„Se primeschty, me rog, cu nume de bine
Atseste verschury dela mine,
Dela un vechy Roman adeverat
Kredintsos rob la al seu Inperat“.

În 1786 apăruse tot la Viena „Preoția sau îndreptarea preoților“, care apare în ediție nouă la Sibiiu, în 1789, și care e atribuită de unii tot lui Haines, poate din cauza notei dela sfârșitul cărții: „S'au diorthositu prin smerituluy între Dascalu, Gheorghie Hainesu, Sybiiianulu“.2) (Alții atribue traducerea acestei cărți dascalului Radu Duma, cântărețul bisericii Brașovului,3) ceea ce reiese clar și din predoslovia acestuia, în care spune: „...m'am sârguit cu mare pohtă sufletească a o talmăci din limba slavonească și al doilea de pre cea grecească...“)4) Tot așa aflăm însă și la pag. 600 a ceaslovului apărut în 1790 în tipografia lui Petru Barth din Sibiiu: „Typăritu-s'au acestu Ciaslovu prin ostenela diorthosirii zmerituluy între Diaconi Ghiorghie Haines Sybiiianulu.5)

D-l Onisifor Ghibu crede că tot Haines ar putea fi și autorul Bucoavnei în două limbi, tipărite la P. Barth în Sibiiu, la 1788, căci la întrebarea: „Cine a alcătuit această bucoavnă?“ răspunde tot D-Sa: „Să fi fost cineva din jurul Consistorului

1) N. Iorga: Istorica lit. rom. vol. II. 1901 pg. 470. — I. Bianu și N. Hodoș: Bibliografia veche rom. Tom. II. pg. 499—500.

2) I. Bianu și N. Hodoș: op. cit. Tom. II. pg. 390—391.

3) A. Șaguna: op. cit. Vol. II. pag. 188—9. — Dr. G. Ciuhandu: „Revista Teologică“ an. XXI, No. 5 pag. 201.

4) I. Bianu și N. Hodoș: op. cit. Tom. II. pg. 391.

5) I. Bianu și N. Hodoș: op. cit. pg. 334—5. — Veress Endre: Erdelyi és Magyarországi régi oláh könyvek és nyomtatványok (1544—1808), Cluj, 1910.

„neunit“ dela Sibiiu? Să fi fost smeritul între diaconi G. Haines Sibiiianul, care a fost câtăva vreme, începând dela 1786(?) și director al școalelor naționale neunite?“¹⁾

După aproape un an apoi, la 10 Dec. 1811, — cine ar mai fi crezut? — îl aflăm din nou la Brașov, semnând de astădată „Gheorghe Haines, protopop Brașovului.“²⁾ Mult timp însă nu a putut rămânea aici, căci sfârșitul vieții îi era aproape. Probabil să fi mai funcționat ca preot la Sibiiu, sau în altă parte, ceea ce rezultă și din o adresă, fără dată, dar redactată după anul 1811, a bisericii „grecești“ din Brașov către Magistrat, în care se spune: „Iar cât pentru aceea că răposatul părintele Haines, încă fiind la biserica noastră ar fi slujit și la reghement, noao nu ne iaste cunoscut. Noi știm că după ce au ieșit din slujba noastră, au intrat în mai multe deregătorii.“³⁾

(Va urma)

1) Din istoria literaturii didactice românești. (Analele Acad. Rom., seria II. Tom. 38 pag. 59.

2) N. Iorga: Acte românești și câteva grecești.... pg. 212.

3) Id. ibid. pg. 213.

Părintele Chiril

de Gh. Tulbure

I.

Tânărul Chiril a studiat facultatea de teologie din Moscova. Băiat excelent, el trece examenul de doctor și primește titlul de „magistru“. Așa se numește în Rusia primul între eminenți. Chiril are astfel toate șansele să fie numit profesor la Universitate. Oferta nu întârzie. Dar Chiril poartă în suflet un alt gând, un alt ideal. El este hotărît să se facă preot la sat. Inima lui arde de dorința să pornească pe calea apostoliei, să se facă *părintele poporului*. Prietenii săi rămân mirați. Unii râd cu ironie de hotărîrea lui; alții mai înțelegători, îl privesc tăcuți și nedumeriți. Vlădica, în fața căruia Chiril se prezintă cu diploma de doctor în teologie și-i cere o parohie la sat, rămâne și el un moment surprins. Li arată, în câteva cuvinte, diferitele necazuri și mizerii, care-l pândesc la țară. Și termină, spunându-i că e păcat să-și îngroape știința într'un sat, unde-l așteaptă o turmă de analfabeți, cu moravuri proaste și o pleiadă de „frați în Hristos“, cam incuți și ei, abrutizați și lacomi de bani. Dar Chiril rămâne ferm la decizia ce luase. Episcopul îi citește în suflet și când vede că se găsește în fața unui cleric realmente pătruns de ideal, cu cinste și cu evlavie, își pune mâinile pe capul său și-l hirotonește. Chiril își ia nevasta, își face bagajele și pleacă, în căruță, către satul unde era numit. Aici trebuie să adăugăm, că tânăra preoteasă, deși fata protopopului din județ, era o găsculiță incuță. Era plină de prejudecăți, înfumurată pe averea ei și cu toate fasoanele de semidoctă, moștenite dela mamă-sa. Drumul era foarte lung. Trebuia să poposească ceasuri întregi în mai multe sate. Chiril face cunoștința preoților pe unde trece și rămâne surprins de preocupările lor inferioare și de mentalitatea lor vulgară. „Frații săi în Hristos“ nu aveau decât grija banilor, a vitelor și a ogoarelor. Pe unii îi găsește foarte împrietenii cu sticla. Descoperirea aceasta-l mârșește adânc. Cu sufletul încărcat de gânduri grele, sosește 'n parohia unde era așteptat. Cu nerăbdare din partea poporului, cu teamă și neîncredere din partea celorlalți doi preoți mai bătrâni. Era un sat mare, cu trei parohii.

Tânărul păstor își începe misiunea. Liturghiile lui, slujite cu demnitate și curățenie sufletească, sunt remarcate și comentate imediat. Cuvântările lui stârnesc în popor fiori de evlavie și de admirație. Vorba lui domoală și cuminte străbate la inimile oamenilor, obișnuiți de ceilalți preoți numai cu vorbe aspre și deprinși peste tot c'un tratament brutal și neomenos din partea oricărui cărturar cu care veneau în contact. Deaceea părintele Chiril este o adevărată revelație pentru ei. Când este de rând cu săptămâna, el nu mai răzbește cu maslele și feștaniile. Toți îl doresc, toți îl cheamă la casa lor. Pentru că vorba lui Chiril și slujba lui are ceva frumos și înțelept. Prezența lui răspândește în casa țaranilor o atmosferă de curățenie morală. Și mai era ceva. Părintele Chiril nu era lacom. *El nu cerea bani și nu stătea cu omul la tocmeală pentru stolă.* Dacă creștinul îi strecura discret o copecică sau două sfinția sa le primia mulțumit. Dar el n'avea „tarif“, cum aveau alții. Ceilalți doi preoți nu plecau la înmormântare „până când nu le punea omul rubla în palmă“. Părintele Chiril are alt suflet. Altă noțiune despre chemarea preotească. El nu este în stare să-și coboare darul preoției și să-l facă obiect de târguială.

În scurtă vreme Chiril este cel mai renumit și mai îndrăgit preot din județ. Bineînțeles numai în fața sătenilor. Ceilalți preoți, făcând cor cu diaconul și cu cantorii din sat, sunt în schimb extrem de revoltați, văzând procedurile noului lor coleg. Maniera lui nu le convine deloc. Incep să țină sfaturi secrete și hotărâsc să se ducă la el acasă și să-i spună tot ce au pe inimă. — „Asta nu mai merge! Idealistul ăsta nebun ne strică poporul și ne duce la ruină!“ — strigau sfințiile lor. Urmează întrevederea și conflictul. Chiril îi ascultă și le respinge reproșurile cu liniștea și cu demnitatea omului conștient de valoarea lor morală și sigur de scopul pe care-l urmărește. Pe urmă-și vede mai departe de treabă. Aproape ziua întregă o petrece în slujba poporului: la biserică, prin sat, pela bolnavi, sau pe câmp, povățuind pe toți după nevoile lor și interesându-se de soarta fiecăruia. Când e acasă, citește și scrie predicile pe care avea să le rostească. Mura, tânăra preoteasă, văzându-l veșnic ocupat cu poporul, își pierde toate iluziile. Soțul ei nu stătea prea mult de vorbă cu ea. El n'avea timp și poftă să-i asculte naivitățile și flecărelile ei muierști. Scrie numai decât mamei sale să vină și s'o ducă acasă.

Protopopeasa se înfățișează cu nasul în vânt, își ia fata, cu restul de zestre, și pleacă blestemând clipa în care și-a măritat-o c'un „țicnit“. Chiril cau'ă să le lămurească, dar vede că nu-l înțeleg femeile și le lasă să plece cu Dumnezeu. El rămâne la postul său. Dar ceilalți preoți nu stau cu mâinile'n sân. Ne mai putând suporta „dezastruoasa“ păstorie a lui Chiril, care le coborîse și stolele și prestigiul, în fața poporului, frații în Hristos solicită o audiență la Vlădica. În fața Episcopului se proștern cu acuze fățurnice și cer înlăturarea lui Chiril. Dar Vlădica știa ce le plătește pielea. Și după ce le face aspre muștrări, le arată ușa...

În sat izbucnește o epidemie. Țăranii se îmbolnăvesc și mor cu grămada. Chiril aleargă la doctor și se duce cu dânsul din casă în casă, dând leacuri, îmbărbătând și stând de ajutor cu sfatul și cu fapta.

La marginea satului se întindea moșia unei tinere contese, care de ani de zile trăia sau retrasă, în splendida izolare a castelului, sau era dusă departe, în străinătate, cu lunile și cu anii. De poporul din sat și de mizeriile lui nu-i păsa. Față de preoți se purta cu disprețul liberalismului, din care gustase în cursul petrecerilor și studiilor sale prin Frața. Acum era din întâmplare acasă. Aflând dela medicul de plasă, că pricina epidemiei era sărăcia poporului și lipsa de nutriment, părintele Chiril se hotărăște să facă o vizită doamnei contese. S'o roage să vină în ajutorul țărănimii, care moare de foame. Frapată de înfățișarea demnă și impunătoare a tânărului preot, cucerită de cultura, de inteligența și de nobleța inimii lui, contesa dăruiește imediat o mare cantitate de cereale pentru săteni. Și, spre uimirea poporului, face tot ce-i spune părintele Chiril. După câteva săptămâni, îndrăgostită de acest bărbat cu caracter nobil, contesa-i face părintelui Chiril o ofertă neașteptată. Ii spune pe față să-și lase preoția și să devină domnul și stăpânul moșiilor ei. Dar părintele Chiril, deși singur pe lume, sărac și persecutat de colegi, o refuză cu blândețe. Ii spune, că el a lăsat orașul, și-a lăsat catedra universitară și a venit la sat să se pună în slujba lui Hristos. El vrea să rămână părintele sătenilor, sprijinitorul nevoiașilor, pe care toți îi brutalizează, toți îi disprețuiesc și toți îi exploatează. Că n'au alt prieten și povățuitor, decât pe preotul lor. *Cu sufletul mâhnit con-*

tesa pleacă 'n străinătate, iar părintele Chiril rămâne mai departe la postul său: „*în slujbă adevărată*“.

II.

Trebue să mărturisec, că pe părintele Chiril nu l-am cunoscut personal. În carne și 'n oase, cum s'ar spune, nu l-am văzut. Nici nu puteam să-l cunosc, pentru simplul motiv, că sfinția sa n'a trăit aieva. Sau, dacă a existat, atunci a trăit poate undeva departe, în Rusia, pe ale cărei plaiuri pravoslavnice n'am călcat. Totuși de unde-l cunosc? De unde-i știu povestea? Il cunosc, pentrucă mi l-a prezentat Potapenco, cunoscutul scriitor rus. Potapenco a scris un roman intitulat „*În slujbă adevărată*“. Părintele Chiril nu este decât eroul principal al acestui roman, pe care l-am citit de mult. De aici nu urmează, că povestea vieții sale — pe care am istorisit-o în rezumat — este o pură născocire. Ori cât ar fi el erou de roman, părintele Chiril a putut să viețuiască foarte bine în carne și'n oase. În existența și 'n acțiunile sale nu găsim nimic ireal sau imposibil. Căutând un subiect din viața bisericească, scriitorul a putut foarte ușor să facă cunoștința unui preot cu sufletul pătruns de ideal și cu o puternică credință în misiunea lui.

În definitiv un roman nu este, decât o realitate contopită cu imaginația. Un colț de viață, înfrumșețat și idealizat de fantezia scriitorului, construit însă în așa chip, ca să-ți dea, dumnnitale cititorului, senzația vieții însăși. Și 'n special s'o știe prezenta mai palpitantă chiar decât viața reală.

În adevăr, părintele Chiril este un om viu. Atât de viu și de real, încât uiți că citești un roman. Crezi, că trăești împreună cu el. Dacă n'aș fi sigur, că l-am citit, aș fi în stare să cred că l-am văzut cu ochii și am stat de vorbă cu el. Și dacă păstorirea lui, cu toate peripeziile ei furtunoase, n'ar fi un crâmpeli din viața clerului rusesc, aș fi gata să cred, că este un ciob din oglinda vieții bisericești dela noi. Este atât de evidentă înrudirea cu oamenii și stările de lucruri dela noi, sunt atât de frapante notele comune și situațiile analoge, încât ușor se poate transplanta părintele Chiril, cu întreagă povestea lui, tristă și înălțătoare, aici, în pământul vieții bisericești dela noi. Ceilalți preoți din povestirea lui Potapenco sunt și ei ființe adevărate, vii și reale, ca însăși viața.

Cu nițel spirit de observație și putere de asociație pot fi și ei identificați. Le găsim ușor confrății și rudeniile în vasta galerie a fețelor noastre bisericești. Dar nu localizarea tipurilor din roman formează obiectul preocupărilor noastre. Ceeace ne interesează 'n special este *personalitatea părintelui Chiril*. Este icoana lui spirituală și morală, cu toate reflexiile și învățămintele, ce se desprind din ea.

Să stăm puțin de vorbă asupra ei.

S'o privim pe toate fețele, pentruca să ne pătrundem de frumusețea ei. O frumusețe morală, pe care rar o întâlnim în viață. O imagine înălțătoare, pe care în afară de „Viața lui Isus“, scrisă de Renan, nu știu dacă mi-a inspirat-o altă operă literară. Cel fel de preot este părintele Chiril? Tânărul doctor în teologie nu este un simplu visător. Nu este un romantic, pe care-l ademenește pur și simplu mirajul vieții dela țară. Nu este nici tipul fantastului, mânat în mijlocul poporului de un vag sentiment democratic sau de o mistică pornire socială. Părintele Chiril nu este un ideolog. El nu reprezintă nici chiar spiritul de practică păstorire al lui Popa Tanda din nuvela lui Slavici, care se pune pe sine pildă de gospodărie în fața golanilor din Valea-Seacă. El este altceva. *Chiril este clericul luminat, care aduce o concepție superioară a chemării sale*. Felul cum se 'nfățișează el în mijlocul poporului, cuvintele și faptele sale sunt emanațiunea concepției de păstorire sufletească, așa cum se desface ea din însași viața lui Hristos. Și tocmai această interpretare superioară a chemării duhovnicești, pe care i-a împrumutat-o școala și cultura, constituie *mobilitatea sufletească* care-l îndrumă să ceară hirotonirea și să plece la sat. Nu pentru a se închide 'n casă și a se izola de săteni. Nu pentru a se aprofunda în comentariile savante și indigeste ale cutăror dogmațiști și exegeți, care, în loc să lămurească cuvântul evangheliei, mai degrabă-l încălesc. Nu pentru a-și strânge avere, nici pentru a învârti politică sau alte afaceri rentabile se duce Chiril de preot la țară. Ci pentruca să-și cheltuiască lumina minții și căldura inimii în slujba poporului. Că mult e, sărmanul, neștiutor și obidit! Pleacă cu hotărîrea fermă să-l execute, oricare ar fi dificultățile, ce i-ar aținea calea.

Atitudinea sa trădează din capul locului pe omul dintr'o bucată, pe bărbatul călăuzit de un ideal și gata să lupte și să sufere pentru înfăptuirea lui. Conflictul, care se ivește fatal între concepția lui Chiril și între vechea și detestabila concepție de păstorire a confrăților săi mai bătrâni, trebuia să izbucnească. Era inevitabil. Intre el și celelalte fețe preoțești se căscase doar o largă prăpastie. O prăpastie intelectuală și morală. *Erau două lumi contrare, care în mod firesc trebuiau să se ciocnească.* Preoții de patrafir, reprezentanții acelei concepții vulgare și materialiste, simpli bogoslovi fără cultură, puși în fața clericului luminat, care venea cu „Hristos în mijlocul nostru“, era fatal să fie demascați și prezentați în toată goliciunea sufletului lor, uscat și pustiu. Călăuzit de iubirea celor mulți și desmoșteniți, Chiril distruge vechile moravuri și iese biruitor, ca un Tezeu, care zdrobește capul Hidrei. *Acesta este — cum am zice — teza romanului.* Zugrăvind-ne în culori vii personalitatea cuceritoare a apostolului inspirat, pe care o încadrează în vuietul revoltei vinovate a spiritelor reacționare și îmbătrânite în rele, scriitorul rus scoate în evidență problema adevăratei păstoriri, uzând de mijloacele subtile ale artei.

Romancierii ruși, cum știți, sunt acei care au adâncit mai mult problemele religioase. În general, Rușii sunt în permanență preocupați de întrebările mari și de rosturile superioare ale existenței umane. Scriitorii ruși sunt mari tocmai prin puterea de adâncire și de analiză a celor mai subtile probleme sufletești. Eroii lor, aproape exaltați, au uneori puterea de a se înălța spre culmile altruismului creștinesc, până aproape de înălțimile Mântuitorului.

Dar Chiril nu este numai un om de carte. El este în același timp *ucenicul lui Hristos*. O probă, că știința de carte nu abate pe preot și nu-l îndepărtează — cum socot unii — dela dreapta înțelegere a chemării sale. Dimpotrivă. Cartea este făclia care luminează cărările ce duc la sufletul mulțimii. Ea este izvorul de apă vie care împospătează râvna omului pentru ideal. Știința împrumută preotului o justificare principiară a convingerilor sale religioase. Știința-l îmbracă cu o concepție mai pură despre valoarea socială a chemării sale. Preotul fără învățătură, sau cel care a pierdut contactul cu cartea, poate să fie păstor prin vocație sau prin instinct, poate să fie chiar un bun liturghisitor, bun împărțitor de taine și de mângâieri sufletești. Li lipsesc însă orizonturile

păstoririi în înțelesul cel larg și apostolicesc al cuvântului. Ii lipsește fondul intelectual, care naște îndemnurile de dascăl și reformator al mulțimilor. Pentru patruped sborul este o imposibilitate fizică. Pentru ignorant este o imposibilitate spirituală, să se avânte la înălțimea unor concepții superioare sau s'alerge după frumusețile unui ideal. Creerul simplist nu este agitat de probleme. Tema aceasta este dezvoltată și în literatura noastră. N'avem decât să cetim „*Necazurile părintelui Ghedeon*“, romanul lui Damian Stănoiu. Un călugăr „prost“ fără nici o carte, fără nici o clasă primară, este trimis să administreze o parohie vacantă din apropierea mănăstirii. Cu toate că Ghedeon este un preot neprihănit, care-și face slujbele cu toată cucernicia și evlavia de care este capabil, totuși reușește să se facă de râsul satului, tocmai prin incultura lui grosolană, prin preocupările lui caraghioase și prin complecta lipsă de orientare în rostul chemării păstorești. A fi păstor de suflete însemnează a fi *stăpân pe suflete*. Un neînvățat nu va putea fi un adevărat cârmuitor de suflete, un factor viu și determinant în procesul de culturalizare al satului. Adevărul acesta îl confirmă, în romanul nostru, psihicul vulgar, mentalitatea rudimentară și pornirile egoiste ale preacuvioaselor fețe bisericesti, cu care părintele Chiril vine în contact și mai ales în conflict.

O singură excepție, foarte frumoasă și impresionantă. Este Episcopul, care hirotonește pe Chiril și care, la audiență, le arată colegilor lui ușa. Vlădica din romanul lui Potapenco este singurul, care-l înțelege pe Chiril, care-l apreciază și-l îmbărbătează în apostolia lui. Ținuta acestui episcop luminat ne lasă impresia binefăcătoare a arhierului spiritualizat în atmosfera vieții de mănăstire. Iată un splendid exemplar de arhieru, un preot cu mare dar, cu mintea limpede și cu sufletul plin de miremele cărților sfinte. Ar putea servi ca exemplu pentru toți vlădicii din toate țările și din toate timpurile.

Și acum să scoatem sâmburele.

Hristos a fost un geniu inspirat, care a atins culmile divinității. Apostolii lui au fost propagandiști, deasemenea inspirați. Cel ce vrea să calce pe urmele lui Hristos (sau cel puțin pe urmele apostolilor lui) trebuie să aibă ceva din ei, fie chiar cât un grăunte de muștar. Cine n'are în ființa lui nimic din Hristos, rămâne o simplă umplutură, o caricatură a apostoliei. Chiril îmbracă

haina lui Hristos numai după ce se simte 'n stare să calce pe urmele Lui:

Nu e lucru ușor.

Pentruca să ajungi la Hristos, trebuie să urci multe trepți, foarte multe trepți! Nu cred că a reușit om pământean să le urce pe toate. Părintele Chiril face parte din acei puțini, care au reușit să se urce foarte sus. În orice caz, mult mai sus decât colegii lui și decât marea mulțime a confrăților săi de pretutindeni. Aici este sâmburele romanului. Cum a reușit Chiril să se înalțe atât de sus? *Uitându-se pe sine*. Ca să te apropii de apostolie, trebuie să te lapezi de tine. Să te despersonalizezi. Ca să te poți „lăpăda de tine“ — cum spunea Hristos — și să pleci după El, trebuie să ai o credință puternică și o largă cultură a spiritului. Atunci te simți ușor și urci lesne scările. Grijiile lumești nu-ți atârnă de picioare, ca niște ghiulele. Dacă mulți din slujitorii altarului rămân acolo jos, lipiți de pământ și nu se pot ridica nici o palmă de loc, să știi că ghiulele sunt de vină. Chiril s'a urcat mai ușor, pentrucă el a fost un om dezinteresat. El și-a lăsat catedra, și-a lăsat situația dela oraș, nevasta, fericirea casnică, perspectivele de a ajunge boier bogat și căsătorit cu o contesă, care l-ar fi iubit cu devotament. *Și-a lăsat tot, tot*. Și s'a dus pe calea apostoliei sale, sărac și hulit, exact cum plecau pescarii din evanghelie după Hristos. Așa rămâne Chiril „în slujba cea adevărată“, pe care nu o trădează pentru nimic. *Puterea de despersonalizare este prima condiție și suprema expresie a apostoliei*. Injuțați la carul nevoilor pământești, oamenii merg prin viață cu privirile în jos, aproape ca vitele. Hristos i-a învățat să ridice ochii în sus. El le-a arătat ceriul cu tainele lui. Biserica nu poate avea decât conținut antimaterialist, iar preoția este, prin definiție, de esență idealistă. Nu este preot adevărat acel care *se roagă*, ci acel, care *lucrează*. Și lucrează în așa fel ca să 'ndrume viața oamenilor către idealul arătat de Hristos. Realizează ceva în domeniul sufletesc.

Am spus că Chiril este un „apostol“. Cine este apostol? Apostol este cel mânat de o sete fanatică de a se sacrifica pentru alții. Cel care se dăruiește cu totul altora, cheltuindu-se pentru o idee vagă, dar frumoasă. Apostolul vrea să schimbe lumea și să facă alta mai bună. Dar lumea e rea și nu vrea să se schimbe cu una cu două. Și astfel apostolul are de furcă cu lumea și cu

ticăloșia ei. Lupta aceasta e grea și n'o poate purta orișicine. Pentru că omul este din firea lui nevoiaș și plin cu scăderi. Părintele Chiril a fost însă un *om tare*. Numai așa a putut birui. *Numai cu tăria și cu răbdarea se poate îndeplini o misiune.*

Iată esența învățaturii, care se desface din paginile cărții cu povestea părintelui Chiril. Iată o lectură, pe care o recomand și sfinției tale, cinstite părinte, cititor al acestor rânduri. Citindu-l pe Chiril te vei cutremura o clipă. Și poate vei rămânea pe gânduri. Un suflu de ideal se va coborî în inima sfinției tale și o va atinge, ca o aripă de serafim. Valoarea înaltă și înțelesul adânc al preoției ți se va arăta poate mai deslușit, de cum ți-au arătat-o profesorii pe care i-ai ascultat. Și vei simți un îndemn nou și o dorință nouă de a te urca un fuscél mai sus pe scara apostoliei. Și vei simți nevoia să faci un pas mai hotărît pentru a călca pe urmele părintelui Chiril...

Cercetarea vieții noastre sătești^{*)}

de Dumitru Cristian Amzăr

Cercetările în legătură cu satul românesc, ca metodă, sânt în genere de două categorii: *culegeri și descrieri*. Privind aproape exclusiv viața spirituală a poporului nostru, ele aparțin, ca gen de preocupări științifice, la patru domenii de aproape înrudite:

a) *filologice*: culegeri de texte și cercetări descriptive asupra foneticii și sintaxei populare;

b) *folklorice*: culegeri de poezie și muzică populară (cântece), strigături, proverbe și ghicitori, credințe și superstiții; descrieri de obiceiuri și datini;

c) *etnografice*: descrieri și „icoane“ privitoare la port, dans, unelte de muncă, etc.

d) cercetări de *istorie socială*: încercări de reconstituire a vechilor noastre forme de organizare socială: obiceiul pământului, orândueli juridice etc. — Cele câteva monografii sintetice asupra întregii vieți, trecute și actuale, a unui sat nu depășesc ca metodă, descrierea și nu isbutesc, ca înțelegere științifică, să înfățișeze viu și organic viața satului respectiv.

Nu avem, cu alte cuvinte, studii sociologice care să prezinte satul românesc, înțeles ca un întreg, în legile lui de viață și în tendințele-i de prefacere. În lipsa unor sinteze parțiale asupra diverselor aspecte ale vieții de sat, urmărite pe tot întinsul societății noastre rurale, pedeoparte; iar pedealta, asupra unui număr suficient de sate, luate ca unități sociale, se'nțelege că nu poate fi vorba de sinteze generale cu privire la structura și tendințele de desvoltare ale vieții noastre sătești.

Nu este însă mai puțin adevărat că necesitatea acestor studii se vedește din ce în ce mai puternică. Mai întâi pentru cunoașterea științifică a realităților noastre sociale, pentru crearea sociologiei românești ca temei indispensabil al unei culturi proprii. Căci după primatul preocupărilor istorico-filologice în orientarea culturii noastre, trebuie să urmeze *înțoarcerea la realitățile actuale*, pentruca, prin împreunarea celor două atitu-

^{*)} Rândurile de față au fost scrise în Aprilie 1931 ca prefață la o lucrare a autorului privitoare la satul românesc.

dini ducând la singura orientare sprijinită pe întregul și complexul realității: *înțelegerea actualității în perspectiva istoriei*, să ajungem la definirea reală a ființii noastre specifice și la conștiința spiritualității noastre proprii, cari nu se pregătesc numai prin căutarea originii etnice, ci mai ales prin *conștiința valorii istorice*, întemeiată pe cunoașterea și înțelegerea integrală a ființei noastre ca realitate actuală. Iar covârșitoarea noastră actualitate istorică este încă *satul*.

Dar pedesupra însemnătății culturale a unor asemenea îndeletniciri științifice, valoarea lor practică, putând sluji ca izvor de orientare și documentare a politicii noastre, le face absolut necesare. Căci dacă în domeniul literaturii orientarea *în-spre* și *după* realitățile noastre poate fi descoperită, licărind ca aspirație la un Alecu Russo și urmărită, cum scoboară din ce în ce mai adânc în însăși creația culturală pe linia Cogălniceanu-Eminescu-Iorga-„Gândirea“, în domeniul politicii zăbovim încă în concepții și metode împrumutate. Întregul nostru edificiu de stat poartă pecetea „construcției“ arbitrare. Toate instituțiile și întreaga legislație modernă este o emanație nu a realităților noastre sociale, pe care nu le cunoaștem încă în firea lor, ci a concepțiilor și ideilor... „timpului“, recte Occidentului. Politica, această activitate prin firea ei realistă, a fost, dintre toate manifestările societății moderne românești, cea mai străină de realitățile noastre specifice. Și din moment ce nu se cunoșteau și nici nu era tendința de cunoaștere a acestor realități, ea nici nu putea fi altfel. Ci, lipsită de sprijinul puternic al cunoașterii stărilor de fapt, politica noastră avea să fie o eroică activitate, mai mult individuală decât socială, diriguată de sclipirea câtorva „idei“, de obicei „înaintate“, ale timpului măsurat cu cronometrul apusean, pe cerul așa de monoton al ideologiei noastre politice.

Iar partidele politice, în mâna cărora a stat până acum și continuă încă să stea această funcțiune a societății, nu au purces, — în măsura în care aceste supraorganisme sociale au vre-o legătură cu firea vieții sociale, — din necesități obștești și nu reprezintă unități organice dinlăuntrul societății, ci sunt creațiuni sub sugestia Apusului, ale „șefilor“, pe baza unei ideologii, sau mai exact: pe temeiul unor rețete politice. Așa zisele lor „pro-

grame“, — mai ales ale celor de după războiu, — nu se deosebesc *esențial* unele de altele. Sociologiceste, ele nici nu sunt propriu zis organisme sociale firești, ci agregate de indivizi, adunați mai mult sau mai puțin la întâmplare și cu scopul satisfacerii intereselor personale. Cutare intelectual, comerciant, sau sătean fruntaș se'nscire în cutare partid nu pentrucă ar reprezenta interesele obștești ale profesiunii lui, ci pentrucă acolo nădăjdueste ca, în baza *relațiilor cu „șefii“*, să-și poată satisface interesele sale strict personale. Structura individualistă a partidelor exclude cu desăvârșire posibilitatea membrilor lor de a înțelege prin prismă obștească, problemele sociale și metodele politice de rezolvare a acestor probleme.

Dacă, deci, viața spiritual-culturală: literatură și artă, și-a continuat, în lumea satelor, mersul ei firesc și a isbutit. În lumea cultă, să-și regăsească făgașul ei firesc; activitatea politică, — menită, în rostul ei social, să organizeze activitățile creatoare (de valori culturale și economice) ale societății, — rătăcește încă pe drumuri străine de vârtoapele adânci și neștiute ale nevoilor noastre sociale reale și esențiale, pentrucă partidele politice stăpânesc și exploatează societatea românească fără a simți lipsa cunoașterii și înțelegerii ei. Lipsite pedeparte de legături organice cu societatea, iar pedeałtăparte neinformate asupra ei, partidele nu puteau legifera decât superficial și ineficace. Câte „expuneri de motive“ întemeiază pe *fapte*, pe *stări de lucruri obiective*, legea respectivă? În schimb toate vorbesc, obsedate, de „spiritul de echitate socială“ care este, firește, de „esență democratică“ (!), de „progresul realizat în țările civilizate“, de „adaptarea la noile condiții și împrejurări“ (fără să spue care anume sunt și prin ce se caracterizează!) etc. etc.; cu alte cuvinte: generalități de discursuri electorale! Nici o statistică, nici o anchetă, nici un studiu documentat cu date precise!

Iată dece studiile asupra vieții sociale sătești, a căror menire este tocmai orientarea politicii *după* realitățile noastre proprii și actuale, sunt de cea mai vie și grabnică necesitate.

Poeții germani în oglinda tălmăcirilor românești

— Traduceri, imitații, influențe —
(Studiu de literatură comparată)

de Ion Gherghel

Capitolul II.

Christoph Martin Wieland ¹⁾

Un intelectual român din Bucovina, Teodor Racoce, avuse intenția să editeze pe la începutul secolului al XIX-lea un ziar românesc în centrul provinciei sale, ce era amenințată să fie curopită de valurile străinismului. Cu hărnicie de furnică adunase, acest intelectual o comoară considerabilă de istorioare, ce le tradusesese din diverse limbi străine, cu gândul să le prezinte publicului românesc, succesiv, în ziarul său. Cum însă ideea înființării ziarului nu ajunsese să se realizeze, T. Racoce luă hotărârea să-și publice materialul beletristic într'un volum ce apărură la Cernăuți, în anul 1820, purtând titlul: „*Chrestomaticul românesc* sau Adunare a tot felului de Istorie și alte făptorii, scoase din Autorii dipe osebite Limbi“. *Chrestomaticul* lui Racoce fu reeditat în 1930 de către Teodor Bălan.²⁾

La paginile 36—43 e publicată o traducere din „*Viland*“ sub titlul *Socratis mainomenos*,³⁾ sau *Diialoghii a lui Dioghen dela Sinope*. Titlul originalului german e: *Nachlass des Diogenes*

1) Wieland (1733—1813), în contrast cu seriosul Klopstock întruchi-pează grația în poezie și cultivă spiritul și umorul. Din operele sale emanază bucuria de viață și dorul după frumusețea clipei trecătoare. Față de tonul patetic, majestos, întrebuițat de Klopstock, Wieland introduce în literatură atmosfera de voieșie și eleganță mondenă, alunecând uneori până la frivolitate. Deosebirea între acești doi poeți se vedește și în forma de versificație. Vers antic, la unul; vers modern cu rimă, la celalalt. Nota dominantă la Wieland este afirmarea optimistă a vieții.

2) Cf. Prefața acestei ediții critice. Cernăuți, — 1930 „*Glasul Bucovinei*“.

3) *Socrates delirans* = „*aberwitzig gewordener Sokrates*“, poreclă ce i-ar fi dat-o Plato lui Dioghen.

von Sinope, din care T. Racocce ne traduse nr. 35 și 36, unde este vorba de întâlnirea lui Alexandru cel Mare cu Dioghen. Fiul lui Filip din Macedonia venise cu gândul să tempereze zelul filosofic al lui Dioghen, dar acesta, în loc să primească protecția și prietenia împăratului Alexandru, îl umilește cu rugămintea să se deie la o parte din fața soarelui. Curtenii ce-l însoțeau pe Alexandru ar fi dorit să i se aplice o pedeapsă exemplară acestui filosof original, stăpânul lor însă se învinse pe sine însuși, exclamând: „De n'aș fi Alexandru, aș dori să fiu Dioghen!“ Zadarnic se străduiește Alexandru și după această scenă, (venind singur la Dioghen) să câștige prietenia înțeleptului. Zadarnic îl roagă împăratul să-l însoțească în luptă, având nevoie de un om atât de sincer, care să-l prevină, spunându-i totdeauna adevărul. Dioghen se mulțumește să-i dea câteva sfaturi înțelepte, ca talisman pentru drumul greu ce-l întreprinde. În calitate de *cetățean mondial* — „Weltbürger“ — înțelege și aprobă planurile mărețe ale lui Alexandru. Pentru sine nu dorește nimic, nici un favor, nici un ajutor. Pentru milioanele de asupriți din toată lumea ar dori însă să răsară, cât mai curând, soarele libertății.

Traducerea lui T. Racocce, elaborată la începutul veacului trecut, nu se ilustrează nici prin fidelitate, nici prin mlădiere. Dar nu considerațiuni privitoare la valoarea literară ne fac să insistăm asupra talmăcirii românești a acestei părți din frumoasa istorisire a lui Wieland. Insuși faptul că o traducere românească dintr'un poet clasic german s'a produs pela 1820 constituie un merit. În pa-sagiile alese de către T. Racocce, privitoare la aspirațiile de cucerire a întregului univers de către Alexandru cel Mare se poate citi, printre rânduri, avertismentul dat poftei de cucerire a Austriei, iar din sfaturile înțelepte ale originalului filosof isvorăsc atâtea sugestii de umanitarism, toleranță și dor de libertate, ce se pot ușor încadra în idealul ce și-l făurise poporul românesc din Bucovina și din celelalte provincii subjugate, după marea revoluție franceză.

Două decenii mai târziu vom avea prilejul să întâlnim în foaia lui Bariț din Brașov traducerea altor povestiri din Wieland. În preajma anului 1848 începe să se resimtă și în produsele literare din Ardeal, tot mai lămurit, suflul libertății. Tot mai

mulți scriitori își pun puterea lor de muncă în serviciul cauzei naționale.

Iar când ideea de libertate e aflată concretizată în opere literare străine, scriitorul român nu-și mai frământă creerii cu inventarea de motive și idei nouă, ci recurge la tălmăcire. Astfel ajunge să ne împrumute Wieland, prin glasul unui anonim, — care semnează cu inițialele a. m. u. (probabil Andrei Mureșianu) — două istorioare, plămădite și acestea la căldura dorului de libertate. Intâ a este *Istoria Sultanatului*,¹⁾ a doua *Un cuvânt în favorul omenimei*.²⁾ Dacă din traduceri elaborate de către Teodor Racoce abia se resimte tendința de a scoate în relief ideea de independență, în schimb din tălmăcirile, apărute în *Foaia lui Bariț*, țîșnește, clocotitoare, lava idealului de libertate. E de ajuns să cităm aici întâiul pasaj, pentruca să ne dăm seama de însuflețirea cu care au fost citite aceste rânduri revela oare de către cititorii *Foaiei* în preajma marei revoluții:

„Omul din al cărui cap a răsărit mai întâiu acea nerușinată cugetare, ca pe nește făpturi pacinice, pe frații săi să 'și îi fac sclavi (robi), carii să fie preursiți a lucra pentru el, în vreme ce dumnealui să consume fructurile ostelii și a sudoarei lor, și să zacă la fiicele lor, omul, zic care ajutat de alți băieți blăstămați a pus mai întâiu în lucrare această cugetare nerușinată — cum ziseiu — acela a fost întâiul sultan“.

Firește că pentru serviciile lor „blăstămații de băieți“ trebuiră răsplătiți, obținând „sclavi și sclave, boi și asini“ etc. și cu vremea deveniră „sultanași, carii iarăși trăiau din sudoarea sclavilor săi și se odihneau lângă fetițele lor“. — Care a fost urmarea? — Sultanașii dornici de a se îmbogăți tot mai mult, îndemneau pe marele Sultan să cucerească țară după țară, fiindcă — ziceau ei — lumea este a aceluia, care e destul de tare pentru de a o (sic!) cuprinde și a fugi cu ea“. Iată prin urmare o formulare interesantă a principiului „*Macht vor Recht*“. — Sultanului „primar“ îi plăcură aceste planuri ale vasalilor săi și în curând porni cu gândul „să cuprindă lumea toată“. Pe

1) C. M. Wielands Sämmtliche Werke: Geschichte des weisen Danischmend und dër drei Kalender. Ein Anhang zur Geschichte von Scheschian. Leipzig, G. I. Göschen 1795 — XVII Kapitel: „Die Geschichte der Sultanschaft“.

2) id. ibid. — XVIII Kapitel: „Schutzrede für die Menschheit“.

cei ce i se împotriveau, îi măcelărea. Marele imperiu, dobândit prin forță, îl împărți în provincii, unde stăpâneau sultănașii, ca locțiitori. Viața marelui sultan deveni tot mai luxuriantă. În mijlocul splendorilor și a femeilor frumoase se simția tot mai nemulțumit și mai capricios. Tăia capete, dăruia țări, iar uneori se milostivea să-i lase și pe supușii ce-l serveau „să meargă acasă și să mănce dacă au ce“.

Urmașul marelui Sultan — de obicei feciorul favoritei — își dădea toată osteneala să-l întrecă pe înaintașul său în acte de cruzime și îndeletniciri de stăpân al seraiului. E oare mirare că sultanii cei mărunți ajunseră, cu timpul, să-și dobândească neatârănarea? E drept că prin vărsări de sânge. Dar asta nu-i durea pe ei, fiindcă aceia „a căror sânge curgea părau *erau numai oameni de rând*“. Astfel țările se deșertară de locuitori, în schimb creșteau pământurile stăpânitorilor.

Această „constituție frumoasă“ se lăși peste jumătatea Asiei. Totul era divizat în sultan și sclav și omul trăia după normele acestei întocmiri sociale: supus față de cel mai mare, tiran față de cel mai mic.

E drept însă că mai exista în lume „ici și colea.... și câte un stat liber, a cărui fericiți cetățeni, respectând *drepturile omenei: libertatea și averea proprie*, le întăria acestea prin legi și legile prin institute și moralitate“ (Sitten). În astfel de state prindea aripi spiritul de întreprindere, înfloriau artele și filosofia, natura omenească se înobila, încât se formară bărbați ce „semănau a dumnezei“ în raport cu sclavii de aiurea. E natural că sultanii nu priveau cu ochi buni „ca libertatea, mintea și virtutea, acești dușmani neîmpăcați ai apăsării și ai sultanatului, să aibă biserici publice și asiluri apărătoare“. Și văzând că nu isbutesc prin puterea armelor,recurseră la înșelăciune, ademennind, pe cei ce voiau să-i piardă, pe căile desfrânării. Mai de parte ni se spune:

„Numai una din aceste republici s'a cotropit de sine în a sa mărime; ea se făcu jertfa aceluia spirit sultanic, cu care în restimp de câteva veacuri înghițise pe alte republici mai mici și neliniștise mai jumătatea rotogolului de pământ“.

Astfel ajunseră sultanii (și aici se înțeleg și împărații romani și bizantini) atotstăpânitori, dedându-se la o viață de trândăvie și desfrânare dobitocească, care făcu dintr'ânșii, oricât se păreau de grozavi în mărirea lor, „făpturile cele mai ticăloase între toți aceia, pe carii îi ticăloșia mâna lor“.

Concluzia, vrednică de reținut:

....„*Nu este pace pentru acela, care nu lasă pe alții în pace, și... acela nu poate fi fericit, care n'are consimț pentru fericirea ori nefericirea străină*“.

Tragic trebuie să se sfârșească, prin prăbușire, orice tirănie. Cuvintele acestea de foc ni le spunea poetul Wieland, în ajunul revoluției dela 1848, prin glasul unui iscusit tălmăcitor dela gazeta lui G. Bariț.

În cealaltă traducere, *Un cuvânt în favorul omenimei*, se țes mai departe ideile și se trag concluziile stărilor de lucruri descrise în *Istoria Sultanatului*. Libertatea îi face pe oameni buni, generoși, fericiți, apăsarea îi ticăloșește. Li se poate oare imputa că „au minte așa puțină? Se poate pretinde unor sclavi să mediteze asupra stării, în care se află, și să schițeze vreun gest de emancipare? — „Un sclav tocma pentru că nu îi este iertat a se rădica în sus, înceată a mai fi om și se îngioșește la plasa vitelor“. Sultanii au grijă să socotească și cugetarea drept crimă și s'o pedepsească când amenință să se ridice împotriva privilegiilor lor. Dar nici favoriții sultanului nu trăesc o viață tihnită. Și pe ei îi amenință disgrația stăpânului. Și astfel sentimentul de frică perpetuă face și din ei niște creaturi netrebnice, ce trăesc numai pentru plăcerile momentului. Sclavul nu poate să cugete chiar dacă ar voi, iar cel mare și bogat fiind amenințat de primejdii, nu voește să cugete, chiar dacă ar putea. Din aceste motive e nedrept să se impute oamenilor că n'ar avea minte. Oare nu stau lucrurile tot astfel și cu virtutea? Dealtfel cum poate să existe virtute la tirani și sclavi? În ochii tiranului orice virtute e crimă, afară de răbdare. Tiranii pot să doarmă liniștiți, căci sclavii „nu sunt destoinici de virtute“ fiindcă „virtutea e un curaj de a lucra pururea după vecinicile legi ale minții, apoi sclavii nici au minte, nici curaj.“ — Și în urmă exclamă: „Tiranii, ah tiranii! Dumnezeu numai să le ierte ne-

dreptatea ce au făcut-o ei omenimei, căci eu unul nu le-o pot ierta“!

Nu răsună aceste idei, puse de Wieland în gura unui înțelept, ca o chemare înflăcărată la lupta de redeșteptare națională a Românilor subjugați?

Vom reține așadar faptul că generația eroică ardeleană dela 48 și-a luat motive de inspirație și îmbărbătare și din Wieland, care dăduse — după cum am văzut — și Bucovinenilor povește prin condeii lui T. Racoc. Și este semnificativ că tălmăcitorul dela *Foiaia pentru minte...*, judecând după inițialele, cu care semnează, e tocmai bardul redeșteptării naționale, autorul „Răsunetului“.

Semnificativă este apoi și înrăurirea wielandiană ce se resimte în câteva scrieri ale lui Eminescu.¹⁾ (Asupra acestei înrăuriri vom reveni cu alt prilej, când ne vom ocupa de complexul influințelor germane asupra lui Eminescu).

* * *

Se apropie anul 1913, când se împlinesc o sută de ani dela moartea poetului Wieland, fără ca să fi pătruns dintr'ânsul în literatura noastră alte scrieri decât istorioarele ce le-am analizat mai sus. Sentințe și maxime, cum sunt cele din *Foiaia* lui Bariț din 1851, vor fi apărut și prin alte reviste. Din Wieland-poetul publicul românesc nu gustase însă nimic. Cu prilejul aniversării primei sute de ani dela moartea poetului, apare, în revista *Drum drept*, un articol despre *Cristoph Martin Wieland*, semnat de I. E. Toroușiu (1913 — I nr. 2 p. 97—101). Ni se dau câteva note biografice, ni se schițează evoluția sufletească și înrăuririle, cărora a fost supus Wieland. Publicul românesc

¹⁾ Vezi prefața lui Harie Chendi: M. Eminescu, *Literatură populară*. Buc. „Minerva“ 1902 pp. XVII—XVIII, unde ni se spune: „Wieland asemenea pare a-l fi preocupat îndelungat [pe Eminescu], căci Hyon, numele eroului din „Oberon“ e amintit adeseori prin manuscrisele lui; se pare că „Oberon“ i-a servit chiar ca model în conceperea și scrierea poveștilor „Fata în grădina de aur“ și „Miron“. Chiar și sensualismul din aceste și din streina „Cezara“, de altfel un sensualism lipsit de brutalitate, mai mult în forma scenelor din Dafnis și Chloe“ sau din „Musarion“ a lui Wieland — poate fi considerat ca o influență a acestuia.“

mai află ceva despre cariera universitară și despre chemarea poetului la Weimar. Caracterizând succint opera scriitorului, I. E. Torouțiu ajunge la concluzia că opera lui Wieland nu este romantică și deci nu poate să fie privit drept premergătorul romanticilor.

Cu trei ani după comemorarea morții poetului apare în *Convorbiri literare* traducerea cântului I și II din poema *Oberon* (1916 — L p. 536—557 și p. 816—832). Autorul acestei traduceri — ce a fost supusă unei cercetări minuțioase de către dl Victor Morariu¹⁾ — e regretatul germanist și istoric Dr. Ilie Gherghel. Prin această traducere 'pătrunde în literatura noastră, deși numai parțial, cea mai strălucitoare poemă wielandiană. Având în vedere meritele lucrării lui Ilie Gherghel, nu putem decât să regretăm că a rămas în stare de fragment. Analiza traducerii celor două cânturi — ce o datorăm d-lui V. Morariu — semnalează, cu drept cuvânt, multe „neajunsuri de ordin metric“. Recensentul constată că... „la Wieland, a cărui poezie și versificație e îndeosebi grație și eleganță, varietatea și libertatea metrică, departe de a constitui o scădere, e o calitate în plus, o frumuseță. Peste tot, în *Oberon* poetul a realizat o eufonie, o muzicalitate cum nu o cunoscuse până atunci poezia germană“.²⁾ În schimb traducătorul e departe de a înfăptui această eufonie. În locul ritmului iambic-anapestic din original, Gherghel întrebunțează adesea pe cel dactilic - troheic, lăsând să predomine versul lung de 6 măsuri, pe care-l întâlnim la Wieland numai incidental. Mai neplăcut ne impresionează versurile schiloade, amorfe, din care a dispărut toată grația și muzicalitatea originalului.³⁾ Se găsesc în schimb și strofe corecte, care, comparate cu modelul, dovedesc chiar o superioritate ritmică.⁴⁾ Deasemena e mai variată, pe alocuri, schema rimei din traducere decât cea din model.⁵⁾ Dl V. Morariu ilustrează prin exemple multiple

1) Vezi *Oberon în românește* în *Revista Germaniștilor Români* 1933 — II p. 165—177.

2) ibidem p. 167.

3) ibidem p. 168.

4) ibidem p. 168—169.

5) ibidem p. 169.

„meritele“ și „păcatele“ rimei din traducerea lui Ilie Gherghel, ajungând la concluzia că „sub raportul formei“ rezultatul e „mai mult negativ, defavorabil“, în schimb „fondul poemei e redat cu o remarcabilă exactitate“. Firește nu lipsesc nici aici greșelile și neajunsurile.¹⁾ Dar traducătorul ne recompensează printr'un „vocabular neaș și pitoresc, cu evidentă predilecție pentru cuvinte rare, atât de adecvate fondului romantic al operii.“²⁾

Oberon e culminația întregii creațiuni poetice a lui Wieland. Goethe spuse despre această capodoperă: „Solange Poesie Poesie, Gold Gold und Kristall Kristall bleibt, wird Wielands *Oberon* als Meisterwerk poetischer Kunst geliebt und bewundert werden“. Valoarea acestei poeme nu consistă în originalitatea concepției. Wieland dealtfel nici nu face parte din geniile creatoare. Ca și pentru alte opere, așa și aici, el împrumută subiectul (din izvoare franceze, din „O mie și una de nopți“ și din „Visul unei nopți de vară“ a lui Shakespeare). Dar împlinirea motivelor poetice e o prestațiune de adevărat maestru. Elementul satiric aproape dispare, făcând loc celui estetic, fapt prin care se ajunge la potențarea farmecului poetic al acestei epepei romantice, în care se amestecă simțiri adânci, clocotitoare, cu un umor duios și suav, totul fiind învăluit într'o superbă coloratură de basm oriental.

Un mare merit al lui Wieland este, incontestabil, faptul că a știut să atragă spre literatura germană, în special prin *Oberon*, pătura superioară a societății germane care, prin elementele culturii sale, gravitase timp îndelungat spre literatura franceză. Păcat că traducerea românească a acestei poeme nu s'a produs mai curând, într'un timp când ar fi putut să facă să rodească ogorul literaturii noastre. Apărând abia în timpul războiului

¹⁾ ibid. p. 174—176 Dl V. Morariu își încheie recensia mai bine zis studiul d-sale asupra traducerii lui Ilie Gherghel cu afirmația că „anticipează un capitol din seria cronologică“ începută de mine în *Țara Bârsei*. Studiul dlui V. M., scris cu o rară pasiune pentru amănunt, contribuie, într'o largă măsură, la adâncirea problemei traducerii, în general, precum și la cea a traducerii poemei *Oberon*, în special, pe care o consideră *fidelă* și, în parte, avansând spre treapta superioară de traducere *bună*.

) ibidem p. 173—174.

mondial, în stare fragmentară, a trecut neobservată, mai ales că atmosfera de anacronism, ce plutește în jurul ei, nu era de loc potrivită s'o apropie de conștiința cetitorilor români din veacul al XX-lea. Astfel *Oberon*-ul lui Wieland nu izbutește să creeze o mișcare literară, la Români, cum văzurăm că este cazul cu *Lenora* lui Bürger.

În *Revista Germaniștilor Români* (1933—II p. 99—114) își publică dl Victor Morariu un documentat articol cu prilejul bicentenarului nașterii lui Wieland. Cercetând perioadele din scri-sul acestuia, analizându-i opera și punând față în față păreri-le unor contemporani ai poetului cu cele ale unor critici din zilele noastre, ajunge la concluzia că „astăzi, dacă mai stărue indife-rența sau chiar ostilitatea [față de Wieland] asistăm și la un reviriment, care găsește în opera lui chiar și elemente de *actua-litate*“. Între centenarul Goethe și bicentenarul Wieland e un mare contrast. Giganticul spirit al celui dintâi a depășit grani-țele țării sale, cucerindu-și tot mai multe suflete, în timp ce spi-rul celuilalt e nevoit să se resemneze de a se vedea înțeles și apreciat, în justa lui valoare, abia de o bună parte dintre co-naționalii săi.

VASILE GOLDIȘ

S'a mai stins un far din puținele, foarte puținele, spre care, în desorientarea din pâcla groasă în care ne isbim și îmbrâncim unii pe alții, se îndreptau cu încredere privirile și gândurile Ardealului. Firește, nu ale celui care-ți sare 'n ochi: ale Ardealului trepăduș, voiajor, demagog, declamator, cu foarte modeste resurse morale și intelectuale — când sunt — dar cu atât mai îndrăsnețe pretenții la situații și beneficii, ci ale Ardealului din planul al doilea, ale Ardealului de pe șantier, absent dela banchetele răsunătoare de pafare spumoase și laude mutuale, ale Ardealului tăcut, roboțăș constructiv, care nu iese'n evidență decât în ceasurile grele, hotărîtoare pentru soarta lui și-a fiilor lui și care după-ce-și face datoria, se 'ntoarce iarăși la brazda, la ocupația lui, oricât de modestă ar fi fost aceasta și oricât de mare ar fi fost fapta pe care a săvârșit-o, oricât de înaltă misiunea pe care a avut-o.

Și, pentru acest Ardeal, era atât de liniștitor și întremător de speranțe gândul că, la Arad, în scaunul modest al secretariatului ortodox de acolo, se găsia un suflet de luminat Român care — cu vederea limpezită de cunoașterea trecutului, de experiența unei largi, adeseori hotărîtoare participări la desfășurarea istoriei noastre din deceniile din urmă — în vremuri de descurajare, desnădejde, la răspântii de drumuri încâlcite, pe care dibuim calea viitorului mai bun, să-și orienteze frații asupra drumului de urmat și a datoriei zilei.

Ochii umezi îndreptați spre cimitirul Eternitatea din Arad și miile de suflete care îngenunchează azi la căpătâiul proaspătului mormânt de-acolo vor colinda, fără busolă, încă multă vreme, până să se poată fixa asupra unui alt punct luminos, razim al orientării, care să înlocuiască pe cel coborît sub glia din preajma Mureșului.

Nu vom încerca în aceste rânduri, scrise fără răgazul necesar, să prindem în cuvinte sărace activitatea bogată, multilaterală, de-o jumătate de veac, a acestui proeminent reprezentant al Ardealului. N'avem intenția să conturăm — așa cum se limpezește în ochii celor care-i cunosc și vorbele și faptele — pe bărbatul politic cu cap limpede, vedere clară, cheag și exponent al unității

naționale; pe animatorul, în atâtea ocazii a sufletului colectiv — poporal și cărturăresc deopotrivă —; pe ziaristul cu rare resurse de-a încălzi inimile, de-a stimula și determina voințele în sensul indicat de interesele superioare ale nației; pe apărătorul îndrăsnit, în parlamentul ungar, al drepturilor neamului care l-a trimis acolo să-i fie scut și mândrie; nici pe bărbatul faptelor din 1918, — despre care va vorbi imparțiala Istorie, — cea cu verdictul neinfluențat de resentimentele unor contemporani cărora defunctul le-a încurcat poate vreodată socotelile — așezându-l în locul ce i se va cuveni în galeria făuritorilor Unirii de acum 15 ani. N'avem intenția să vorbim nici de mândrul reprezentant al demnității naționale (ne gândim la manifestele care pălmuiau obrazul oștirii ce venia să moară pe pământul Ardealului), de pilda de onestitate și de viață cumpătată, de neprețuitul iradiator de optimism și încredere în noi înșine în ceasuri de descurajare, nici de organizatorul cultural prin cadrele lărgite, lărgite de el, ale Astrei, cărea, după războiul paralizator al oricărei activități culturale, cu inimșii ei ostași risipiți, în mare parte pieriți pe câmpurile de suprema răfuială dintre noroade, i-a răușit — în împrejurări mai favorabile, fără 'ndoială, de cum s'ar fi putut face înainte de războiu — să-i infuzeze fermenții unei activități necunoscute până la el; cum nu ne vom ocupa nici de ministrul cultelor și artelor din 1926—1927, cu cecece a putut realiza și cu mâhnirea de a nu fi putut face mai mult.

Despre toate aceste laturi ale activității lui Vasile Goldiș au vorbit și vor mai vorbi alții. Scopul șirelor acestora e altul: de a evoca, în câteva linii, pe profesorul de elită, pe desăvârșitul pedagog al liceului din Brașov din anii 1889—1901 și a sublinia nesăzuta lui dragoste și interes pentru orașul dascăliei lui, pe car, după cum se va vedea, nu l-a putut uita până'n ceasul din urmă.

Pe V. G. l-am cunoscut în toamna anului 1901 când, venit la Brașov, în cl. VII, după 6 ani de liceu unghuresc la Sibiu, am avut norocul să-mi fie profesor și totodată diriginte în ultimele două clase. Spre a arăta puternica înrâurire pe care a exercitat-o acest profesor asupra mea e suficient cred dacă spun, că datorită lui am îmbrățișat cariera dascălească. Nu sfătuit de el, căci nu-i cerusem sfatul, ci datorită exclusiv covârșitoarei influințe a persona-

lității lui și a felului cum m'a știut încălzi pentru materia (istoria) pe care mi-a predat-o.)*

(Pe V. Onițiu nu l-am avut profesor. Binefăcătoarea înrăurire a acestuia am resimțit-o numai după terminarea studiilor, când am revenit, acum ca profesor, la liceul în fruntea căruia stetea el: modelul de om întreg, idealul de dascăl).

Nu voi uita niciodată — cum cred că nu le-a uitat nici unul dintre foștii săi elevi, orele de istorie ale lui V. G., orele în care — smulși din mreșile gândurilor sglobii ale tineretelor și ale ocupațiilor cu care ne îndeletniciam în alte ore de clasă — uitam că afară e soare și verdeață și că pe ferestrele clasei se văd sburdând înaintea liceului în jocuri ademenitoare elevii altor clase, — trăind aievea în inima celor trecute vremi, în nemijlocita apropiere a oamenilor și lucrurilor de mult dispărute, în fierbințeala luptelor în care neostoita sete de cuceriri și stăpânire se 'nceșta, pe viață și moarte, cu dragostea de moșie a celui călcat tâlhărește, — vremuri de sbucium, frământări și lupte, chinuri și ruine, prin care ne purta acest iscusit mânuitor al darului de a te răpi cu el și a te transpune în alte locuri, alte timpuri, cu alte idealuri.

Nu era chip să nu te imobilizezi cu întreaga-ți atențiune concentrată spre catedra-amvon când își începea Goldiș cursul și să nu regreti sfârșitul orei, pe care, la alte materii, îl așteptai cuatăta nerăbdare. Și era firesc lucru să fie așa, căci orele lui Goldiș nu erau ore de mântuială în vederea câștigării pâinii zilnice. Oree lui G. erau totatătea oficeri sărbătorești la un altar, la care înțegea să frângă pentru suflete primitoare pânea adevărului, încins de căldura contagioasă a unui suflet *românesc*.

Goldiș nu venea nici odată cu cartea care să-l salveze din eventuale încurcături, să-l ajute în momente de eclipsă a memoriei. G. n'avea nevoie de cârja manualului. El venia întotdeauna cu lecția temeinic studiată. N'avea nevoie să bată câmpii, pentru a lăsa impresia unor cunoștințe vaste — cum fac unii — în redi-

*) Dacă n'am rămas la specialitatea *istorie*, la care mă înscrisesem la'nceput, se datorește sfatului — pe care-l cerusem — regretatului director Virgil Onițiu, care informându-mă de imposibilitatea de-a putea ajunge la Brașov — unde voiam să ajung — la o astfel de catedră, fiind deja trei profesori tineri de istorie, îmi indică materiile de care era atunci nevoie la liceu Sfat căruia m'am și conformat.

tate însă, spre a masca insuficiența cunoștințelor în materia zilei. Un stimulent admirabil pentru a nu ne lăsa nici noi, elevii, pe tânjală. Prefera să absenteze dela școală (foarte rar lucru de altfel), decât să se înfățișeze înaintea elevilor săi cu lecții de umplutură sau nedormit.

Goldiș n'a fost nici în școală, cum n'a fost nici în viața publică, omul improvizațiilor. G. nu știa improviza. Gândurile, sufletul lui nu se exteriorizau decât după o matură judecare a lucrurilor. De aceea lupta cu el era grea. Devenia aproape invulnerabil în cetatea părerilor sale. Il apărau contra-forturile argumentelor — pregătite înainte de a-și exprima părerile — care lipsiau adversarilor improvizatori. Pânăce nu se documenta asupra elementelor din care avea să tragă concluziunea unei păreri, a unei convingeri, G. nu se exprima. Sau dacă era nevoit să se exprime, nu știa dacă a vorbit serios sau ironic. Bătrânul Nic. Oncu, tot dela Arad, îmi spunea odată, înainte de războiu, la Tușnad, că el nu știe când să-i ia în serios și când să-i ia în glumă vorba. Oncu nu înțelegea ironia lui G, nici ezitarea, lui în formularea unei păreri înainte de a se fi documentat în chestie.

În situațiuni de surexcitare, cu olimpicu-i calm și stăpânire de sine reda sufletelor cumpătul, împiedecând luarea de hotăriri pripite, dăunătoare interesului obștesc. Cu această neprețuită calitate ne stăpânia ușor și pe noi, elevii lui. Ne stăpânia fără nici o sfortare, ajutat și de felul urban, înmănușat, prietenesc chiar, de a se purta cu noi. G. a înțeles că nu teroarea, nu pedepsele, ocările, amenințările și notele rele impune elevului obligamentul purtării cuvîncioase, ci pilda purtării tale omenoase, civilizate. Și nu s'a înșelat. Noi nu i-am dat prilej de enervări, de „cazuri disciplinare“. Clasa lui G. era aproape întotdeauna model de purtare. Fiindcă ei însuși era model.

Nu știa nici ce-i ranchiuna, ca alții. Cum n'a cunoscut-o de altfel nici în afară de școală. G. nu se simțea micșorat întinzând azi mâna celui cu care s'a răboit ieri, dacă interesul neamului — care prima toate celelalte interese — îi cerea această călcare pe inimă.

Față de elevii slabi nu din vina lor, era de o îngăduință și răbdare într'adevăr părintească. La fel cu Onițiu. Rar talent de a stimula interesul pentru carte, pentru școală. Dacă te vedea slab

și descurajat, se ocupa de tine, făcându-te să înțelegi și să știi ceea ce-ți părea aproape cu neputință să ajungi a ști vreodată (cazurile se petreceau mai ales în orele de latină), redând astfel încrederea în puterile proprii și celor mai slabi elevi. Câți băieți nu s'au ridicat chiar între frunțașii clasei pe urma acestei cuminiți proceduri a profesorului Goldiș! Câți nu-i vor încadra amintirea în ghirlandele neveștejite-i recunoștinți!

Recetind scrisorile pe care am fericirea să le posed dela V. G., slovele lui par'că vibrează azi cu altă rezonanță decât cea pe care le aveau până ce îngerul veșniciei nu sărutase încă pe ce care le așternu pe hârtie. Vibrează mai ales în cele închinare Brașovului, spre care, sufletul lui dornic de orizonturi mai senine — pentru el și pentru neam — de-atâtea-ori se va fi 'ntors înduioșat de amintirile-i legate de el, cum se va fi 'ntors de sigur, cu ochii înrouați poate de lacrimi, la 4 Ian. a. c., cu cinci săptămâni înainte de trecerea la cele eterne, când îmi scria:

„Mulțumesc din tot sufletul pentru rândurile ce mi-ai adresat în pragul noului an 1934. Pentru mine acestea rânduri au fost cu adevărat balsam alinător. Cum de 4 ani de zile trăiesc în mari chinuri trupești și aștept cu creștinească resemnare obștescul și așa cred acum foarte apropiatul sfârșit, numai amintirea trecutului îmi dă câte-o licărire de bucurie și mulțumire. Gândul D-tale închinat acestui trecut nu numai mă onorează, dar îmi procură și sinceră bucurie aducându-mi aminte cei mai frumoși ani ai vieții mele petrecută la scumpa noastră școală din Brașov și în mijlocul iubiților colegi și prieteni, între cari etc.

Iar de încheere: „Răspunzând deci rândurilor D-tale rog pe bunul Dumnezeu să-ți dăruiască mai multă sănătate decât mie și să-ți poți închina aceluiași ideal viața întreagă până la sfârșit bucurându-te de roadele ei frumoase fără mâhnire și fără dureri“.

Că i-a fost drag acest Brașov și că viața ulterioară plecării de aici, cu toate ascensiunile de care a avut parte, n'a fost în stare să micșoreze câtuși de puțin această dragoste și să rupă vechile-i legături cu el, se poate constata și din interesul cald și continuu pe care-l manifesta pentru activitatea culturală ce se desfășura aici, mai ales în cadrele Astrei. În timpul ministeriatului chiar, în noianul de chestii care se cereau rezolvite urgent, găsia întotdeauna răgaz a ne scrie, arătându-ne interesul cu care ne urmăria activitatea și stimulând mereu la muncă.

La o cerere oficială a Astrei-Brașov, privitoare la înființarea unui Muzeu al Țării Bârsei și a unei Biblioteci publice, se grăbește să răspundă printr'o scrisoare particulară.

.....„fiindcă nu pot ști — scrie ministrul G. — când veți putea primi răspunsul oficial, deoarece organizarea actuală a Ministerelor face imposibilă o servire promptă a interesaiilor și a cauzelor“.

Și „răspund pe calea aceasta, fiindcă țin să știi că mă preocupă fără încetare soarta Asociațiunii voastre“.

Intr'altă scrisoare, dela 16 Aug. 1926, datată din Vatra Dornei, își exprimă speranța că Astra, pe urma obținerii, în calitate de chiriașă, a teatrului-cinema Apollo

„va putea da tuturor un bun exemplu de ceea ce poate realiza idealismul celor ce-și iubesc neamul prin fapte, nu prin declamațiuni“. Iar într'alt pasaj: „Mă ocup cu gândul ca să vă dăruiesc Astrei clădirea unde se află teatrul Apollo. Dar asta mai cere ceva timp și mă tem, că la toamnă n'o să mai dispun eu la Minister. La finele lui August mă voi găsi iar la București. Poate să mai viu și pe la Brașov ca să ne sătuim și de scumpa noastră Asociațiune“.

Tot ca ministru, îmi scria la 24 Nov. al aceluiași an:

„Mă înec în actele și scrisorile, cari așteaptă vreo dispoziție ori răspuns. Voiu face tot ce pot pentru Despărțământ... Mi-e foarte greu, fiindcă *răutatea și micimea oamenilor e înfinită*. Dar să nu disperăm, ci tot înainte. Virtutea toate le învinge.

Te sărut cu drag pentru tot ce faci. Când în jud. Brașov fiecare sat va avea un cerc cultural „Astra“. eu voiu cerceta într'o vară, de-oi mai trăi, toate satele acelea cu D-ta împreună. Să dăm lumii exemplul muncii“.

N'a putut însă veni, cum n'a putut veni nici de 1 Dec. 1927, pe când îl învitasem, scuzându-se că-i nevoit să plece la Sibiu pentru pregătirea adunării generale a Astrei și regretând că nu poate fi între noi „în ziua bucuriei generale de 1 Dec.“ Și după-ace mulțumește pentru tot ce se realizase aici în cadrele Astrei și de „pilda vie care se dă altora“, scrie:

„Este una din marile bucurii ale vieții mele, că V'am putut asigura măcar pe 10 ani modestele mijloace materiale), fără de care nici cea mai desăvârșită bunăvoință nu poate isbuti“ (Arad, 25 Nov. 1927).

Cât de viu l-a preocupat dorința organizării drept „model“ a județului nostru, se vede mai lămurit din scrisoarea dela 3 Iulie 1923, în care revine din nou și la dorința de a-l vizita sat de sat.

„Aș dori să avem înfârșit — scrie — un județ model cu un despărțământ central județean, cu despărțăminte în toate plasele și cu cercuri cul-

1) Înțelege închirierea teatrului-cinema Apollo pe seama Astrei A. B.

turale în *toate satele*. Măcar atâta să mai ajung în viața mea. Și această satisfacție nu mi-o poate da decât județul Brașov, unde etc. . . . Dacă s'ar face lucrul acesta, atunci eu aş alege luna cea mai potrivită din an, Sept. ori Oct., și aş cutreera sat de sat toate comunele, de-ar dura chiar două luni truda aceasta, ca să mă bucur de razele luminii, ce se varsă în satele românești și în sufletul național. Am să ajung oare zilele acestea?

E admirabil tot ce faceți. Sunt bune conferențele, bibliotecile, șezătorile culturale, teatrele și toate celelalte manifestări culturale la orașe, dar iară și iară Vă zic tuturor: la sate, la sate! Săteanul este obiectivul adevărat al Astrei. Fără sat nu este națiune. Cu multă bucurie am găsit afirmat adevărul acesta și la distinsul istoric și sociolog francez Lucien Romier: *Ou il n'y a pas de villages, il n'y a pas de nation*". (*Explication de notre temps*).

Și ceva mai în jos: „Ce mândru aş fi, când aş vedea casa scumpului meu amic de odinioară Diamandi Manole în proprietatea Astrei¹⁾. La inaugurarea ei ²⁾ și a bibliotecii întrânsa mă voi duce neapărat. Nu vreau să am nici un rol, ci numai să mă pot bucura între cei mulți și buni, cari se vor bucura“.

Iar privitor la păstrarea neștirbită a principiului inițial care a prezidat la înființarea Astrei și care va trebui să prezideze neconținut la conducerea ei:

„Astra este și trebuie să rămână templul adevărat și sfânt al solidarității noastre naționale, seninătatea ei idealistă nu are să fie tulburată de nici o disensiune, cu atât mai puțin de diferențe politice ori confesionale; *toți românii avem aceeași credință și același Dumnezeu: viitorul neamului nostru și al patriei române*“.

Pentru asigurarea acestui viitor:

„trebuie însă să ne refacem idealul, pentru care să fie gata la jertfa supremă chiar generațiile viitoare“. (Scrisoarea din 11 Mai 1929).

E crezul care a stat la baza tuturor acțiunilor lui Vasile Goldiș și totodată testamentul fostului președinte al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“.

V. Goldiș și-a făcut datoria, cu vârf. Și mâhnirea care i-a învăluit ultimii ani ai vieții n'a fost mâhnirea vredniciei dată la o parte, ci cea a luptătorului și realizatorului care n'a putut coborî mai mult decât a coborît din sfera planurilor și visurilor în lumea realităților.

¹⁾ Era tocmai pe calea soluționării mulțumitoare chestia aprobării de a i se da Astrei cu chirie. A. B.

²⁾ La care fusese invitat.

Urmează acum să-și facă datoria, măcar în măsura în care și-a făcut-o Goldiș, și cei care au rămas la posturile de veghe și de comandă.

Și dacă răposatul n'a avut norocul să-și poată împlini via dorință de a revedea orașul în care și-a petrecut „cei mai frumoși ani ai vieții” și „de a se bucura de razele luminii ce se varsă în satele românești” din județul nostru, de a strânge nouă puteri din vechile amintiri și din roadele săminței aruncată de el din acest colț de țară, e de datoria Brașovului ca, acum după înfrățirea cu pământul a ceea ce a fost trecător în ființa lui, măcar sufletul lui Vasile Goldiș să aibă mângâierea de a fi permanent împreună cu noi și cu generațiile ce ne vor urma, cinstindu-se acest oraș — cu atâtea plasamente cu rost și fără rost în nomenclatura sa — cu numele celui care i-a făcut atâta cinste, într'o formă care să reamintească mereu, celor de azi ca și celor de mâine, pilda unei mari și desinteresate iubiri de neam.

Axente Banciu

Pe marginea unei plăci care a întârziat prea mult

In cea mai nimerit aleasă zi — la 24 Ian., în cadrul serbării Unirii — ni s'a dat, însfârșit, să vedem tradus în faptă măcar un crâmpciu din recunoștința pe care o datorăm celui care cu aproape un veac în urmă a galvanizat sufletele pentru ideia unirii Românilor din patru unghiuri. De atâtea decenii împletiam cununi de laur — în cuvântări și acestea! — bardului nostru național, fără să vedem însă, aci în Brașovul activității sale, în afară de crucea de pe mormânt — o cruce ca oricare alta din acest cimitir — alt semn real al efuziunilor de recunoștință cu care ne achitam de alte îndatoriri față de memoria lui, în atâtea ocazii, festive și mai puțin festive. Și dacă elevii liceului „A. Șaguna“ n'ar fi păstrat frumoasa tradiție de a-și pune, an de an, la 3-15 Mai, pe piatra mormântului din Groaveri, cununa elanului lor tineresc, poate n'am mai fi știut nici unde e îngropat, necum să mai știm și unde a viețuit Andrei Mureșianu.

A trebuit să vină „Cântul Nostru“ dela București, ca să ne arate și casa în care a trăit și murit autorul Răsunetului și s'o însemne cu o placă comemorativă. Ii mulțumim, cum mulțumim și Astei Brașov pentru concursul pe care i l-a dat și cum vom mulțumi și celor care vor da trup aievea marei idei a Unirii prin monumentul care se proiectează să se ridice tot aici în Brașov.

Și bun e D-zeu, poate vor răsări cu vremea și alte inițiatve din afara Brașovului pentru a ne mai rușina, spre binele nostru, de-a fi dat uitării unele datorii naționale; sau poate vom avea odată și noi norocul să ne putem mândri în fruntea municipiului cu vr'un om care, în afară de șefii d-sale politici, să cunoască puțintel și trecutul acestei capitale de județ, trecut atât de bogat în suflele jertfitoare nu beneficiare, fără truda și jertfa cărora n'ar fi putut ajunge nici odată să se iscălească cum s'au iscălit sau se iscălesc cei din fruntea lui. Și atunci poate nu va mai trebui să roșim văzând numele unui Popazu svârlit în str, Băilor, în loc să lege Bis. Sf. Nicolae, a cărei podoabă a fost, cu liceul în a cărui temelie e întreg sufletul său; sau numele unui Virgil Onițiu, existent în

Timișoara — unde nici nu știm dacă a călcat vreodată fostul director al liceului brașovean — dar inexistent în nomenclatura străzilor orașului în care și-a cheltuit cu atâta munificență toată vloga unei vieți cu roade atât de binecuvântate — cum inexistent e și al artistului cu suflet de văpaie, care ni s'a dăruit atât de generos, Ciprian Porumbescu, al profesorului și scriitorului I. C. Panțu, care cu conștiințiozitatea-i înăscută ne-a pregătit falanga atâtor vrednici reprezentanți ai comerțului și vieții noastre economico-financiare, răspândiți pe întreg teritoriul României de azi — sau pe un Andrei Bârseanu, Dr. Ioan Meșotă, etc. aruncați pe răzoarele Scheiului, — ca să nu vorbim de cei din mai depărtate vremi: de un Teodor Corbea, D. Eustatievici ș. a. inexistenți, fiindcă inexistenți sunt probabil și în capitalul de cunoștințe istorice locale al pârcălabilor urbei noastre.

În schimb, locuri de cinste atâtor „Pilați din Credeu“, dintre care unii încă în viață — deși de-atâtea-ori verificata înțelepciune populară avertizează „să nu lauzi ziua înainte de apusul soarelui“ — iar alții, deși morți, doar cu atâta legătură cu Brașovul ăsta că, întâmplător, au luat vreodată masa, între două trenuri, la gara sau hotelul „Coroana“ de sub poalele Tâmppei.

Dar, cum spuneam, bun e D-zeu și, dacă nu alta, mintea din urmă a Românilor va mobiliza totuși odată recunoștința națională pentru cei care și-au îngropat o bună parte a sufletului în clădirea care ne adăpostește azi și cu care ne rîndrim. Căci orice socoteală își vor fi făcând cuponarii „României Mari“ — de aici, ca și de aiurea — nu vor putea umbri cu numele lor, decât vremelnic, pe frământătorii și pregătitorii **sufletului** care a făcut posibilă înălțarea altarului la care se închină azi 14 milioane de Români.

Ax. B.

Durerea

*Când nu mai vine nimeni, mi se pare
Că'n jețul gol de lângă patul meu
S'așează blând, privindu-mă mereu,
O palidă femeie, despre care*

*Se spune'n lume tot cuvântul greu,
O'ncarcă cu blesteme fiecare
Și fug din drumu-i toți, cu mic, cu mare,
Căci n'o iubește nimeni, numai eu.*

*Femeia asta palidă la față
Din ani naivi m'a cunoscut, mă știe,
M'a întâlnit de mii de ori în viață.*

*Din glasul ei, mai dulce decât mierea,
Sorbit-am eu întâia poezie —
Femeia asta palidă-i Durerea.*

Ecat. Pitiș

Diamantul

*Văzui o piatră'ntr'una din vitrine,
O piatră scumpă — și de-atâtea ori
Căzură-asupra-i ochii-mi râvnitori,
Frumosului deprinși să i se'nchine.*

*Dar într'o zi sosesc cumpărători
Și-mi văd sclipind odoru'n mâni străine.
Am plâns, am plâns înăbușit în mine,
Hulind pe cel ce nu mi-a dat comori.*

*— Cetind-o azi ți s'o părea străină
Povestea mea cu piatra nestemată,
Dar vezi, e-un cântec vechi și cunoscut.*

*Un diamant mi-ești și tu'ntr'o vitrină,
Ce n'am voit să-l cumpăr niciodată
Și totuși plâng când văd că s'a vândut.*

Ecat. Pitiș

Icar în actual

*Un răcănel înfumurat, flămând,
Visat-a într'o noapte că-i vultur...
Și iată că spre zori îi dete'n gând
Să iscodească bolta de azur.*

*Și'n mintea lui s'aprinsă o lucoare,
Și început litanii să citească,
Precum că dânsul, de ar vrea, să zboare...
Și trebuie aripi să-și făurească...*

*Și face sluj, se gudură, s'apleacă,
Impătimit de țânta-i temerară,
Și reuși aripile să-și facă,
Căci prieteni și stăpânii-l ajutară.*

*Dar, cârciocar șiret, crescut în țarc,
Sătul de sine, cu obraji rotunji,
Când fu săltat spre-al cerurilor arc
El împrășcă 'n stăpânii săi cu grunji.*

*Inverșunat răcan, se tot ridică...
Invălmășit s'apropie de soare,
Când iată că îl junghie o frică
Și cade — vălătuc — deadreptu'n mare.*

*Desmetecit, privind în apa clară,
Iși aminti de-un țipăt surd, în silă,
Și-atunci, văzându-și chipul său de fiară,
Zbucni din nou un răcnet de gorilă.*

I. Al. Bran-Lemeny

Vlădicul Ioan (Inocențiu) Micu (Klein)

A. D. 1744.

I.

*Rămâi cu bine, gîntea mea,
Și tu, robită țară!
Zădarnic dus-am lupta grea
Cu soartea voastră-amară...*

*Decînd v'au despoiat cei răi
De vechea libertate,
Spre voi din strălucirea Ei
O rază-abia străbate...!*

*Să v'o redau m'am nizuît,
Să frîng cumplita silă...
Dar înzădar!... m'au biruît
Dușmanii fără milă...*

*Și ochii-mi sunt de lacrimi plini
Și inima de jale...
O! soartea mi-a umplut cu spini
Intreaga vieței cale!*

II.

*Spre-Apus azi pașii mi-i îndrept,
Spre Roma cea străbună...
Dar mândrul dor în al meu piept
Nicăcînd n'o să-mi apună...*

*Veni-vor, fraților din Blaj,
Și zile mai senine —
Și voi, ce-atât mi-ați fost de dragi,
Nu veți uita de mine...*

*Nu veți uita de râvna mea
Spre-a nației'nălțare:
Cât vrui să gat — și cât abia
Să'ncep am fost în stare...*

*Dar pe temeiul ce-l sfârșii,
Au mulți să mai clădească —
Și-or întări 'ntr'ai noștri fii
Simțirea românească...*

*Și lupta ce-am purtat-o eu
Cu ne'mpăcata soarte —
Nepoți și strănepoți mereu
Din nou mai au s'o pcarte.*

*Dar inima chiar în mormânt
Vioiu o să-mi tresară,
Când o să'nvingă dreptul sfânt
In biata noastră țară.*

Iancu Miloman Bonțanu

Psalm

*Mi-e gândul gol de tot
Și cântecul îmi este destrămat,
Aș plânge și nu pot.
În leagănul durerii m'am culcat.*

*Mi-e drumul strâmt și greu,
Dorințele îmi sunt făr'de temei,
Aprind tăciuni mereu.
Mă doare viața'n cântecele ei.*

*O Doamne unde ești?
Ascultă ruga mea de osândit
Din porțile cerești.
Se leagănă tăcerea'n infinit!...*

Noapte

*E noapte și'n văzduh curg fluvii de mister,
Copacii plâng întorși cu brațele spre cer,
Luminile din stele s'aprind în depărtări,
Tăcerea se'ntâlnește cu teama pe cărări.*

*Pornit de sub perdeaua de cetină mărunță
Un liliac se sbate în noaptea asta cruntă.
În margine de drum, stingheră, stă o cruce,
La căpătâi un brad o rugă îi aduce.*

*Pe culmea unei lumi cu focuri și inele
Aruncă Dumnezeu cu praf mărunț de stele.
Iar eu uitat prin vreme, un sâmbure'n pământ,
Sortit să nu dau roade durerea trist mi-o cânt.*

Ernest Bernea

Viața omenească

7.

Vrei să fii fulger, sau candelă?

— Fulger, firește!

— Te'nțeleg. Ești tânăr și dornic de mărire.

Ci află, dragul meu, că mai de preț e omenirei neconținută dâră de lumină a candelii, decât zig-zagul fulgerului, ce șerpuește străluminând o clipă toate bolțile și-orbind întreg pământul, ca'ntr'a doua, să piară neputincios, înghițit de 'ntunerecul norilor...

8.

Vestitorul.

Dinspre ce tărâm îndepărtat sau neștiute meleaguri cerești o fi pogorit în familia număroasă a bietului popă petecit și flecar... copilul ăsta minunat, cu ochii mari, înrouați, mirați... cu fruntea limpede-boltită, cu pletele bogate'n fața spicului de grâu în pârgă, cu zâmbet de sfielnică fecioară, cu vorba blândă, prelungită, adâncduioasă ca o doină?

.... Ne-am așezat cu toții 'n cerc, să divănim. El stă cuminte, ascultând... și-i totuși par'că dus de pe-astă lume...

Plecăm acum. Plutind e mersul lui domol și ochii-i are pururi așintiți în zare.

Dar locului am mas.... și tare stângeniți sântem de huetul drăcesc al urbei furnicănde de popor. Ci numai el, în larma dia-volească, e tăinuind în sine-și cu gândul său cel drag, ce-l însoțește pretutindeni.

....Iar noaptea, când pe dinafară 'nchide-și ochii grei ca plumbul, părând căzut în dulce toropeală.... orcan de patimi prinde-a răscoli într'ânsul toate-adâncurile și mai neliniștită este frământarea sufletului său, decât o mare 'ntărată....

....Și-i tânăr încă copilandrul și crește'n minte și 'n puteri, ca Făt-frumosul din poveste....

Când va'mplini fermecătorii douăzeci de ani, fi-va cuvântul său mult așteptat: plânsetul lumii 'ntregi?... sau trâmbiță de - Arhanghel încrunțat, vestind Apocalipsul cu judecata cea de-apoi?...

*

9.

Hotărîrea ursitoarelor.

Pruncii — și-al contelui putred de bogat și-al sărmanului său rîndaș, veniră pe lume'n același an, aceeași zi, același ceas.

De nespusă bucurie, că are în sfârșit un moștenitor, contele dădu prietenilor o masă 'mpărătească și-abia seara-târziu, după-ce ospeția se curmă, își aduse aminte că și bietului său servitor i se născu un 'păcătos de urmaș și porunci să i se dea leafa lunară 'ndoită și 'nc'o sută de coroane, cheltueli de botez, căci nenorocitul mai avea alți șapte copii, mărunți cu toții ca ulcelele.

Dar mândrul conte era, totuși, oarecum înclaudit de îndrăzneala plodului celui sărântoc, de-a se 'nființa pe lume taman în același ceas, cu nobila sa odraslă.

*

Prinzând îndată de veste de nașterea celor doi copilași, ursitoarele purceseră 'n miez de noapte spre castel, să hotărască soartea noilor născuți și cum drumul lor trecea chiar pe lângă umila cășcioară a slugii, ele poposiră 'ntâi lângă leagănul sărmanului copil, îl priviră 'ndelung, cu zâmbete dragi și hotărîră așa:

„Pruncul plăpând, cu ochii vineți ca bolta cerească, cu fruntea senină și largă, cu părul galben ca mătasea păpușoiului, născut în trista colibă a bietului rîndaș, — până la vârsta de douăzeci de ani, va trăi în mari lipsuri și greutate, în mijlocul celor șapte frățiori, sărăcuți bieții ca puii golași.

Dăruit însă de bunul Dumnezeu cu minte scânteetoare, el va'n-văța toate celea cu nespusă 'nlesnire, dând examene strălucite, încununat totdeauna cu premiul întâi. Foarte de grabă, el va prinde a vorbi cu uimitoare ușurință cinci limbi străine, iar în viața sa cinstită și curată ca litera evangheliei, va fi, pe rând: gazetar, profesor, luptător politic, apostol și cârmuitor al neamului său.

Infruntând vitejește pe toți asupritorii dreptății, el va suferi temniță și surghiun, dar reveni-va în patria sa, ca mântuitor al po-

porului, în fruntea oștilor liberatoare. Și încă din primele zile ale redeşeptării naționale devenind gloriosul președinte al republicei, el va stăpâni țara cu dreptate și înțelepciune până la înaintata vârstă de nouăzeci de ani, închizând înfărșit ochii săi osteniți în mijlocul poporului iubit, ce-l va preamări și adora după moarte-i, ca pe-un sfânt!“

*

Inălțându-se apoi în zbor, cât ai clipi din ochi ursitoarele fură sus, în castelul strălucitor al contelui, așezându-se nevăzute 'mprejurul leagănului întraurit al copilului bogășilor, care dormea 'n scutece de mătase, zâmbind.

Dar ursitoarele îl priviră triste și după-ce oftară tustrele din adâncul sufletului lor îndurerat, judecără așa :

„Unicul fecioraș al bogătanului stăpânitor a trei castele și cinci moșii... copilul voinic și sănătos, frumos și plin la trupșor ca peștele, va trăi 'n alintări și 'n răsfăț până la vârsta de douăzeci de ani, când, siluind sălbătăcește pe fata din casă — o fecioară sveltă, minunat de frumoasă și curată ca un crin — aceasta purcezând grea, de rușinea părinților și-a satului își va face seama, aruncându-se 'n valurile vijelioase ale râului de sub poalele castelului. Dar judecătorii vor fi cumpărați, și legea stinsă.

Totuși, drept pedeapsă pentru fapta sa nemernică, tânărul va fi trimis de tatăl său în exil la Paris, unde va hoinări ani îndelungați fără rost și fără treabă. Va trăi 'n desfătări și 'n nesaț, va fuma țigări scumpe, va bea absint și hașiș, va jertfi nebunește pe altarul Vinerii, umplându-și trupul de boale urite și măcinătoare de sănătate.

Disgustat și morfinoman, el se va 'ntoarce obosit acasă, unde va găsi însă pe tatăl său ucis într'un duel politic; va pierde bani cu nemiluita, la cazinou, la cursele de cai și la chefuri de câte trei zile; va 'ncepe a 'nstrăina moșie după moșie, trecându-le 'n mâinile hulpave ale arendașilor ovrei; va îngropa, din pricina asta, pe biata mumă-sa, moartă de desnădejde; se va căsători apoi, după o orgie, cu o femeie pierdută, scoasă din lupanar, zămislind cu dânsa un nenorocit de plod slab și deșirat, aplecat de grabă spre hoție și tâlhărie și care, abia 'mplinind patrusprezece ani, se va năpusti asupra tatălui său cu cuțitul de bucătărie, zmulgându-i punga din sân.

Desarmând cu destulă anevoință pe crudul mișel, îl va alunga apoi pentru totdeauna dela sine, închizându-l în institutul de corecție, unde-l va doborî 'n curând oftica oaselor șubrede.

Atins însfârșit de paralizia progresivă, frumosul și bogatul moștenitor al celui mai avut conte din întreagă țara, se va stinge, sluit la trup și muiere de creier, în spitalul comunal, sărac ca un cerșitor, uitat de rude și de prieteni, amintit însă cu ocări și blesteme în toată bună-vremea și până 'n ceasul morții sale, de nenumărații creditori înșelați.“

*

10.

„Lăsați copiii, să vină la mine“....

Isus.

Ca blândul Invățător din Nazaret, vă chem și eu cu'ndu-voșare :

— Veniți la mine, copii dragălași, cu ochii negri ca mura, albaștri ca cicoarea, naivi și speriați, ca ai puilor de căprioară....

— Veniți la sânul meu primitor, copilași cu bucle aurii și mătăsoase.... veniți cu credința sfântă, cu dulcea naivitate, cu râsul vostru sonor, ca clinchetul de clopoței....

— Veniți în brațele dragăstoase ale moșului cu păr de-argint, care 'n sufletul său a rămas copil ca voi, care crede încă și iubește și se 'nșeală, ca voi...

— Veniți cu toții, dragi copii, sporind într'una ca roiul de fluturi, aducând toate basmele voastre minunate și iluziile și speranțele voastre trandafirii....

— Veniți, să mă pierd din nou în lumea poveștilor întraurite...

O, ca voi am iubit și eu pe oameni, dar ei m'au desamăgit ; ca voi le-am crezut, dar ei m'au mințit ; ca voi le-am dat tot ce-am avut, dar ei m'au înșelat ; atâți dintre oameni s'au înălțat sprijinindu-se de umerii mei, iar când au fost sus, m'au alungat, batjocorindu-mă ca pe un netrebnic.....

Veniți, copii fermecători, și-mi povestiți ciripind dulce, ca păsărelele, basme cu Ilene Cosânzene și zmei și piticoși.... să uit pentru o clipă răutatea, viclenia și perfidia „oamenilor mari“....

Sfârșitul...

Va să zică **aici**, la marginea țării, în preajma graniței ungu-ești, unde 'ntinsele șesuri se pârjolesc sub soarele ucigaș; unde ochii osteriți se proptesc în străfunduri de zări cenușii; unde nu-s cântece, nici râsete, nici brazi, nici Țancuri înzăpezite... **aici**, în satul pustiu, înșirat dealungul drumului colbuit, ce n'are pe margini un pom sau o floare.... **aici** se va stinge 'ncetinel ca o lumânare înstrăinatul de-ai săi și de colțul său de pământ îndrăgit, umbrit de fagi și de brazi și 'nsuflețit de apele gureșe a sute de izvoare....

Aici va sfârși dar, uitat de cei din urmă prieteni, copilul zglo-biu al crângurilor și livezilor, grănicerul coboritor din falnicii munți ai Făgărașului, pe plaiurile cărora au haiducit, vânătorit sau cio-bănit moșii și strămoșii lui.

Aici se va săvârși, în pustiu zăpușind sub uriașul coviltir ce-resc, neștiindu-i-se nici ziua morții, nici locul unde-l vor îngropa ca pe copilul nimănu... fără jale, fără plâns, fără de-o lacrimă, fără de-un singur suspin omenesc....

Aici îl vor astruca, de-a valma cu gloata, în colțul progadiei sărace și desgrădite, în care pătrund vite și râmători și găște pă-scând în neștire peste mormintele uitate, ce se fac rând pe rând una cu fața galbenului lut...

.....Iar într'o zi de toamnă — târzie, încețoșată și ploioasă — venind tulbure și năvalnic, Crișul hain îi va zmulge povârnița cruciuliță de brad, pierind cea din urmă 'nsemnare a locului, unde-a intrat sub glie cel ce-a zâmbit al'dată printre lacrimi, dar care a plâns amar în singurătate-i și-a suferit mereu în taină — iubind totuși, din plină inimă, lumea cea minunată cu cântecele și florile și-atâtea din mândrele-i frumuseți... dar peste toate-acestea, mai drag i-a fost lui scumpul popor românesc, căruia i-a dăruit risipitor, tot ce-a avut: tinerete, avere și cele mai curate simțiri ale sufletului său vecinic pribeag și 'n veci nemângăiat....

A. P. Bănuț

Aișe

*Imi pare coapsa-i ca un arc întins,
Neslobozit de nime, neatins ;
Rotundu-i umăr alb, sub cheutoare,
E neted ca o pârtie de soare.*

*Visând cu umbre lungi despre alean
Suava ei făptură de mărgean,
Pasu-i mărunt alunecă ușor,
Ca o lumină slabă, pe covor.*

*Intre scumpii, plimbându-se spre seară,
Porumbii blânzi pe umeri îi coboară
Și-și bucură în graiul lor stăpâna,
Supuși, la rând, să-i mângâie cu mâna.*

Dumitru Olariu

Notă. Scumpii=tufe de liliac. Red.

Moartea fetei blonde

*Răsuflarea, ca o înceată trecere
In lumea limpede a somnului pur,
Aburea ochii și așa de azur
Umbră de norii febrei crescânde.*

*Copila vedea o enormă secere
Pe care o cerea cu brațele plâpânde.
Bucle de beteală mângâiau a
Veșnică pace umerii ca neaua.*

*Pisoiul vroia să intre pe ușă
Ori de câte ori putea să se strecoare;
Dar îl gonea, mereu, mama mare,
Ca să fie liniște'n odaie.*

*Intr'un colț, proastă, o mătușă
Impletea pe iglițe lână bălăe.
Lujerul divin își frângea
Frumusețea'n boală grea.*

*Tata-și răsucea mustața argintată
Și fuma năpraznic, lângă tindă.
Măinile mari cum să cuprindă
Trupu-i de floare, să-l alinte?*

*Lângă mama ei, acum uitată,
Suspina adânc și adormi cuminte.
Femeile, cu lacrimi, s'au apropiat.
Tata a țipat ca înjunghiat.*

Aurel Marin

Miniatură

Pale 'ntomnări,
Reci inserări
Iarăș revin.

Scutură 'n zări
Infiorări
Teiul divin.

Stranii luciri
Tese 'n priviri
Tristul decor:

Reamintiri,
Nemărginiri,
Zbor de cocor.

Aurel Marin

Noapte bună

S'a inserat în pacea primăverii
Și vântul cel șăgalnic — sol al serii —
A pornit hoinar
Ca un copil neastâmpărat, ștregar,
Și o să vie ca să-ți spună:
Noapte bună!

Pentru tine-adié vântul
Și învață cântece să spună,
Că ești bună
Ca o zână mititică din poveste.

Și-o să vină noaptea fără veste,
Învălită 'n haina ei de întuneric și de stele
Să te 'ndemne să te culci, cuminte,
Să n'ascuți ce spune vântul,
Că el minte.

Dormi că-s pentru tine
Toate cântecele mele.

Cântecele mele-s pentru tine,
Pentru ochii cu priviri senine.
Vântu 'n adieri încete
O să treacă pe 'ndelete
La fereastră, ca să-ți spună:
Noapte bună!

Aurel Marin

Cu „manjeta“ nemânjită...

I-am spus: „Leica cu scurteica verde“, cu toate că n'are nici scurteică și nici nu este o „leică“. Este o femeie mică, muncită, cu năcazuri multe, o țărancă, pe care-o îndemni să-ți aducă mai bucuros laptele, dimineața, dacă-i spui: „A! dumneata ești: Leica cu scurteica verde!“, de dragul cântecului șugubeț și a rimei sălțărețe.

Biata femeie surâde atunci cu buzele-i ca de smochină stătută și-și grăbește pașii de pigmeu, dându-mi „Bună dimineața“ și întinzându-mi ultimul număr de ziar, cumpărat pentru mine.

Asta se întâmplă de luni de zile, în fiecare dimineață.

După ce durmisem rău de tot, într'o noapte, având coșmaruri sufletești apocaliptice — mi-a întins „Leica cu scurteica verde“ ziarul și a dispărut misterios, ca nici când altădată.

Oare de ce să fi plecat așa de repede, fără s'o fi putut întreba de bărbatul ei, care tușește mereu și tot „pipă“, la „duhan“ de al păcătos, de ginerele ei, care se cam chirchilește des și e năbădăios atunci, minune-mare?

Am despăturat ziarul și am început să cetesc. Nu greșise femeia? Mie îmi aducea un astfel de ziar?

M'am frecat la ochi. Ceteam aievea? Ziarul purta titlul: „Omul“. Omul? Așa ziar nu există!

Curios, am urmat cu lectura. Pe „manjeta“ ziarului era tipărit cu litere groase: „*Nu te bucura de durerea altuia!*“

Ei, asta-i! Să nu te bucuri în ziua de astăzi că s'a fâstăcit cutare, că a făcut o boroboacă cutare, că l-au strâns în chingă, adversarii, pe cutare? Să nu simți chiar delicios, văzând cum boxează cu articolele adversarii? Nu-te-bu-cu-ra-de-du-re-rea-al-tu-ia, spunea manjeta imaculată.

Curiozitatea mea crescuse. Atunci ce o să publice redacția în ziar?

În mijlocul paginii întâi — în locul caricaturii obicinuite, mușcătoare, cu venin de prin cocktailurile barurilor, — un desen: O femeie slabă, cu obraji scofâlciți, cu doi copilași de mână, întrebând, în legendă: „Vă gândiți și la noi?“ Privirea femeii te urmărea și-ți da miez de gândit, încât plecai capul, involuntar.

Suntem atâția, vai, atâția, bolnavi și săraci și cu sufletul la gură — spunea respicat desenul — n'ați putea să ne ajutați cu ceva? Par'că te silea să treci în revistă generală toate dula-purile, să cotrobăiești pretutindeni, numai să găsești ceva pentru femeia asta scofâlcită și copiii ei.

După manjetă și ilustrație eram curios de articolul de fond. Să vedem ce poate scrie șef-redactorul „Omului“. Titlul: „Tot ce unește“!

„Greutățile ce trebuie să le învingem sunt *prea mari*“, scria editorialul, „prea mari“, ca să ne putem permite luxul de a ne izidi puterile în lupte sterpe, în lupte fratricide. Cel ce simte greutatea problemelor, cel ce le adâncește — trebuie să-și revizuiască conștiința și să declare respicat: N'avem timpul pentru zeflemea, n'avem chef de incriminări electorale: ba tu! ba tu!, până'n pânzele albe! Momentul a sosit ca *toți* să punem umărul! Satira, maliția sardonică, spiritul din cancanur le politicianiste — să le dăm afară din inimile noastre! O „Treuga Dei“ — pentru binele *comun*“.

Sta să-mi cadă ziarul din mână când am cetit și următorul pasagiu, dela sfârșitul articolului: „Dacă ne va permite timpul, *după* ce vom fi urnit carul din pietriș, vom urma cu in-vectivele, cu spălarea rufelor murdare în fața bieților cetitori desorientați — deocamdată lozinca noastră poate fi una singură: Tot-ce-u-ne-ște!“

Dar atunci, m'am întrebat, atunci ce vor raporta ziaristii la „cronica politică“? și am aruncat ochii, repede, la locul rubricii obicinuite, unde — de obicei — se oglindesc istericalele politicianiste.

Uite domnule! Nu era nici o „bombă“ senzațională! Nu spăla ziaristul pe nici unul, cu ou și cu oțet! Nu-i arunca în cap nici un epitet disgrațios, din cazanul cu lături, din care — de alteori — se folosea cu multă munificență!

Dimpotrivă: „Șeful partidului“ cutare... scria ziaristul... „domnul X. Y, aduce în ajutorul tezei d-sale următoarele *argu-mente*“ și — paralel — înțelegeți — paralel — în coloanele *aceluiși* ziar, se publica: „La argumentele acestea răspunde șeful partidului (cutare), dl. Z, cu argumentele acestea“:

Ad-rem! Și te lasă pe tine, cetitorule, să cântărești, argument și contraargument.

Am rămas „bouche bée“ — cu gura căscată. Așa ceva încă nu s'a mai întâmplat! Va să zică nu: „Șeful partidului X a condamnat în terminii cei mai aspri ținuta partidului Z, declarând că ne aflăm la falimentul falimentelor și că singura mântuire a țării este venirea la putere a partidului X“?

Dar să vedeți, că vine și mai frumos!

Tot în pagina întâi am dat cu ochii de următoarele rânduri: „Episcopul român ortodox...“ (dintr'un oraș de al nostru) a adresat următoarea *scrisoare deschisă* Episcopului catolic maghiar (dintr'un oraș din Ungaria): „Prea Sfințite! E vorba de *viața a milioane de oameni*, parohieni de ai Pr. Sf. Tale și de ai Mei, — de aceea inima Mea îmi poruncește să adresez aceste rânduri Pr. Sf. Tale, ca să lămurim câteva întrebări până nu este *prea* târziu. Pe deasupra patimelor — ca să preintâmpinăm grozave vărsări de sânge nevinovat, curs din pricina unor lozinci false, neomenești — întreb pe Pr. Sf. Ta *cum* își poate închipui un creștin, care mai ține la numele acesta, că 7—8 milioane de oameni, din câte se compune poporul maghiar, popor, care are calități, vrednice de remarcat, ca și al nostru, va mai putea să încerce cu folos, în epoca noastră, a naționalismelor, să stăpânească peste 9 milioane de Români, Sârbi, Slovaci, Șvabi, desnaționalizându-le? *Cum* — se poate închina cineva în fața altarului și să se roage pentru o... De sigur, căderea din iluzia unui stat unitar maghiar a fost mare la poporul maghiar; de sigur, rana sângereă încă și ar fi neomenește să răzi și să-ți bați joc de durerea aceasta — dar n'ar spori rănile și n'ar ajunge și *mai arzătoare*, dacă am persevera să ne urim necreștinește? Cărarea aceasta ar putea duce la un rezultat bun pentru vreun neam? Supralicitarea în șovinism este ea creștinească“?

Și Episcopul ruga ca scrisoarea aceasta să-i fie publicată — minune, printr'un acord principiar, audiatur et altera pars, încheiat de toate neamurile la „Liga Națiunilor!“ — în ziarele maghiare, ca și cetitorul maghiar să aibă puțința să cântărească întrebarea și toți să se întrebe: Ce va răspunde Episcopul catolic maghiar la întrebarea din România?, ca sute de mii de cetitori să ia parte la astfel de match-uri in-te-lec-tu-a-le.

Cetind articolul am mai băgat ceva de seamă: *titlurile* articolelor, toate, afară de cele de pe frontispiciu și din „man-jetă“, nu treceau la nici un articol de maximul 2 centimetri înălțime. Guvernul — îmi șoptește cineva la ureche la întrebarea mea mirată — reglementase ziarele, ca să nu mai alarmeze populația cu litere, care de care mai mastodonte. Pur și simplu nu mai aveai voie să tocești nervii bietului public cetitor cu litere de-o schioapă, după cum n'am aflat — spre marea mea mirare — nici stereotipicele titluri: „*Groăznica* nenorocire“, „*Grozavul* accident“, „*Marele* viol“, la fiecare accident. (Epitete devalorizate, ca „Lupu, mă! Lupu, mă!“ al oăiatului de păstor, pe care — când a venit, a'avea, lupul, nu l-a mai crezut nimenea). — Dar bine, atunci cu ce să „brileze“ cutare reporter din provincie, când își trimite știrile comandate? Cu ce să se fălească în urbe, că a bătut recordul reportajului?

„Omul“ avea o rubrică: „Nenorociri“, una: „Decese“, una: „Știri culturale“.

Da, dar așa, *cum* o să urle, de să-ți ia auzul, țâncii cameloți (= cam iloți!), la toate răspântiile de stradă: „Groaznica nenorocire!“ — „Ediție specialăăăă“!?

„Omul“ cerea să-l cumperi, liniștit la debitul de tutun și la chioșcarul obicinuit, fără să te calce pe bătăături cu „senzaționalul“ său.

Și nu erau senzaționale nici telegramele. Nu erau ticluite în oficine murdare, pentru lovituri de bursă, ticăloase, nu erau șantagii ale opiniei publice — vai, de atâtea ori dusă de nas în zilele noastre! — ci, iată ce mi-a fost dat să citesc:

(Capitala unei mari țări europene!) „S'au adunat reprezentanții țărilor din Europa și, la ședința de deschidere, a luat cuvântul nestorul șefilor de stat, încărunțitul savant M., aplaudat de toți, când a insistat ca popoarele, pe buza prăpastiei *comune*, să se înțeleagă și să se ajutore reciproc. E multă *jale* pe lume, a constatat, îndurerat, savantul M., șomajul a luat forme înspăimântătoare, pretutindeni. Să ne împărțim *altfel* sferile noastre de activitate, decât a fost când ne îngrădeam fiecare în țărcul țării noastre. Așa nu putem prospera. Să ne gândim și la vecin, și la complex, ca bine să-ți meargă ție pe pământ“. Un econo-

mist a decretat, brutal, în aplauzele generale: „Suntem în ziua de astăzi, geniali în construcție și idioți în distribuție!“

Și o telegramă dintr'o țară limitrofă cu Oceanul, anunța în „Omul“, că — în loc să se fi aruncat în Ocean o cantitate mare de heringi, prinsă cu un noroc orb și neavând puțința de a fi valorizată acolo — a fost trimisă în regiunile îndepărtate ale Europei estice, unde s'a declarat o foamete turbată, de mureau oamenii ca muștele, pe stradă, din lipsă de alimente.

Foiletonul-roman? Avea ca notă, jos, următoarea observare: „Cartea anului. Romanul acesta a plăcut mai mult președintelui Republicii... și a fost decretat de cea mai iubită carte beletristică a anului“.

O „carte de căpătâi“ a unui președinte de Republică? Invitația era foarte ademenitoare. Și am cetit capitolul din numărul de față.

Într'o pădure rătăcesc, pe'nserate, depărtându-se fără să vrea de cavalcada lor, doi călăreți, o *ea*, și un *el* — se vede că erau eroii romanului. Apune soarele și-și trimite tivitura sângerie pe creștetele pomilor seculari. Ea și el sunt siliți să innopteze acolo și se simt lângă olaltă, dar conversația lor, caldă, nu deviază, ci discută, tinărul plin de viață și fata modernă, cum își închipuie *ei* societatea omenească și amândoi conglăsuiesc, când hotăresc: peste murdăriile existente să-și dea mâinile, să înceapă o căsnicie cinstită, sănătoasă.

Am întors pagina. La rubrica „Mișcarea literară-artistică“, am dat de o mulțime de notițe bibliografice — de cărți care mai de care vrednice de cetit. Te invita fiecare să o cumperi și — ca „trufanda“ — ți se serveau câteva pagini sau câte un capitol caracteristic. Ce pagini întremătoare, ce îndemnuri, câtă vervă în evidențierea frumosului și al binelui!

Dintr'un volum de versuri era citatul următor:

„Cântă! Fă-mi să-mi uit
Tot ce e trist și tot ce-i murdărie!
Să îngropăm în sute de sicrie
Tot ce la inimi omenești sfâșie!
Tu cântă 'ntr'una! fă-mă ca să uit
Cu ritmul tău sprințar, ca de gazelă.

O, lasă-mă ca să-mi ridic o schelă
La visurile mele'n asfințit —
Nu știi ce mare, sfânt, e elixirul,
Altfel m'ar căsăpi, brutal, delirul
Descurajării, dă-mi mereu... zenit!"

Și jos, la foileton, sub titlul: „*Să ne cunoaștem!*“, cu un motto: „Ignoranța este dușmanul cel mai mare“, era o bucată literară, tradusă din literatura unui neam învecinat, cu tendința vădită de a resfira norii de neîncredere și de răutate prin cântărirea în adevărata valoare a calităților produselor spirituale.

„Liga Națiunilor“, se mai îngrijise, prin acordul internațional european (deocamdată), ca redactarea unui foileton săptămânal literar să fie dată în grija unui comitet de literați din țara învecinată, pe schimbate.

Aruncându-mi ochii pe pagina „sporturilor“, am rămas aproape... stupefiat! Inchipuiți-vă: n'am mai aflat turbatele învective la adresa părții adverse simpatiiilor ziaristului sportiv, n'am mai găsit titlurile „România bate Ungaria“, „Iugoslavia bate Germania“, „Franța bate Anglia“, — fiindcă soarta și denteritatea laudabilă, dar numai laudabilă, a vrut ca la cutare match de foot-ball cutare minge gigantică să treacă sau să nu treacă printr'o poartă sau cutare minge minusculă să sară sau nu peste o plasă de tennis! România? Ungaria? Iugoslavia? Germania? Franța? Anglia? *Intregă* țara în câțiva sportivi, oricât de vrednici de aplauze să fie ei? Dacă n'au brodit-o ei odată, cu „Huooo!“ la adresa țării întregi?

„Cronica sportivă“, din „Omul“ înregistra: „Dl. sau d-șoara cutare a avut succese... atât la atât, și a fost aplaudat(ă) frenetic. Boxeurul cutare a primit un k. o. la a 6 repriză, fiind huiduit de numeroasa asistență“.

Dar mai aducea și alte notițe, din greu: „Tabăra cercețășească din „Poiana Sibiului“ se bucură de dese vizite din partea societății, seara, la reprezentațiile date în jurul focului. Din sânul tinerilor cercetași au excelat cu declamații și cântări...“

În pagina ultimă, la „Ultima oră“ (*oră* era tipărit fără căciulă, cu majuscule, încât puteai ceti și *ora* = roagă-te, pe

latinește!, deci: roagă-te pentru ultima dată!) — pe pagina ultimă, când îți luai rămas bun de la ziar, te puteai, de fapt, închina cu cuvioșie, întremat sufletește, în trezorul minții cu câteva gânduri tonice.

Nu erau reportajele unor „ziariști“, lăsați de directorii lor, par'că ar fi fost niște câni nobili de vânătoare, asupra cerbului din pădure, să-l alunge și să nu-l mai lase până nu-l vor doborî — aici cerbul egal cu bărbatul politic — nu, ci erau împărțite cetitorului gânduri ca acestea¹⁾ „Marele ziarist englez Wickham Steed scrie în articolul de fond al ziarului „Prager Presse“: „Nu este englezește să-ți freci mâinile, sat sfăcut, dacă n'o brodește un ministru, care reprezintă țara, ci ți-o însemni, discuți faptul în toată liniștea, afli a cui este vina și, la proximalul prilej, care nici nu trebuie să fie în legătură cu gafa salvărită, începi să susții inapelabil, că interesele naționale pretind o schimbare de minister...“

* * *

... Un vis plăcut? O Fata Morgana? Ce mi-ai adus: „Leică cu scurteica verde“?

Cine sunt conducătorii „Omului“ ăstuia? Cine vrea să ne evoce pe „omul“ din noi, ca să nu mai fim — iarăși — fiare sălbatece, cari se alungă, când de a bușilea, prin tranșeele sobolilor, când în fundul mărilor, când în înaltul ceriurilor?

Ca director subscria: *Mintea sănătoasă*, ca redactor responsabil: *Inima*...

Sibiiu, Sf. Maria cea mică, 8 Sept. 1933.

Horia Petra-Petrescu

1) Autentic.

Meșterul Manole

Ziditu-mi-am iubirea într'o carte
— Manole peste veac reînviat —
Și'n fiecare strofă închinată
O lacrimă-am turnat, un dor sfărmat...

In nopți târzii, când sufletu-mi veghiază
In pragul negurat al unei taine,
Din cartea mea cu filele închise.
Suspine-aud, — motive vechi din Heine.

Când vreau să sbor — excelsior — în vreme
Avântu-mi simte-a plumbului ființă ;
Am îngropat în cartea mea de lacrimi
Și dragostea și alba mea credință!...

Fântâna din legendă mă așteaptă
Să crească'n mine cumpănă 'nnoită ;
In ciutura ce-or bea-o trecătorii
Va fi un vis din viața mea sfințită.

Lacrimi de iubire

Lacrimi de iubire ce-mi veniți târzii
Peste suferința dragostei dintâi,
Lacrimi de iubire ce-mi veniți mânate
De-amintirea albă-a dragostei uitate,
Cu nădejdea 'n suflet vă adun în cântec,
Poate-ți fi iubirii fericit descântec!

Lacrimi de iubire, dragostea de ieri,
Care-o plâng acuma plin de'nduioșeri,
Iar o simt în mine răsărind întregă
Și'n vârtoarea vieții mi-e atât de dragă..
Lacrimi de iubire, picurați ușoare
Poate-ți fi iubirii salbă de'mpăcare!

Lacrimi de iubire, lacrimi de dor,
Aduceți iubirii gând înălțător,
Aduceți iubirii melodie nouă
Și neîntinată ca proaspăta rouă ;
Aduceți iubirii dorul reaprins,
Să se nalțe iarăși sufletul învins!...

Vasile Netea

Foae veștedă....

*Până mai ieri făceai în ciuda vântului
Ce vagabond cutreera ungherele pământului ;
Până mai ieri, pe ram, zâmbiai la soare,
In orice zi — mereu în sărbătoare!*

* * *

*Azi veștedă te văd în tina neagr'a străzii;
Căci nu te-au suferit răzoarele ogrăzii.*

— *Te-i fi gândit vreodată la soarta ta de azi;
Te-i fi gândit c'odată din vârfuri poți să cazi?*

Gheorghe D. Banu

Despărțire....

*O știi... tu ai plecat în larg,
Cu flamura uitării la catarg....
Te-ai dus ușor, pe valuri alburii,
Și nu mi-ai spus: mai vii, ori numai vii...?!*

*Și-a fost o despărțire de amurg marin,
Cu licăriri de soare'n asfințit.
La orizont, ca'ntr'un poem sanscrit,
Te aștepta o mare de rubin!*

* * *

*... Când pânzele'nserării se lăsau din zări,
Tu te pierdeai — furată'n depărtări....
Și-un glas, trimis pe valuri alburii,
Te întreba mereu: mai vii, ori nu mai vii...?*

Chișinău 1933.

Gheorghe D. Banu

Din stânga și din dreapta

58.

El, un abdomen cu cap și picioare. Capul, un fel de pupăză pe colac; picioarele, sub abdomenul sferic, un fel de tocuri mai înalte ca de obicei. Restul, fără importanță. Chiar felul cum innoată pe străzi nu-ți mai lasă nici o nedumerire în privința importanței de care i se bucură magazia intestinelor. Căci dacă alții se plimbă cu mâinile la spate și surtucul încheiat, tipul nostru, ca să-și poată pune în mai vie evidență regiunea fără oase a trunchiului otova, își grămădește 'napoi aripile surtucului, înfundându-și adânc mâinile lungi în buzunarele mereu căscate ale pantalonilor. Alte indicii ale exclusivei atenții pe care o acordă balonului cu lest sunt: lustrul din spate, gulerul năclăit, petecile din fund și coate. Câtă vreme peste butoiul măruntaielor: jiletcă colorată, lanț de aur, curea cu pafă nichelată.

În anexa abdomenului masculin, un căpșor înfășat strâns în petecile bicolore ale unei așa zise pălării, sub care două dungi convexe, trase cu cărbune, țin locul sprâncenelor smulse cu pinseta. Sub dungile de cărbune, doi ochi încercăniți, cu priviri încrucișate deasupra unui nas care, galbăn de invidie, străjuște două roși petale de trandafiri — privite din depărtare —, privite de-aproape, două buze provocatoare de scârbă prin cosmeticul ce confundă cu alte orificii organul cu care săruți picioarele Crucificatului și-ți murmuri rugăciunile în fața altarului.

Statura, jumătate dintr'a hambarului de lângă ea: un mânz la legăul taică-său.

El, talpoș, crăcănat la mers; ea, adunată, par'c'ar fi umblat pe funie. De vorbit, nu-și vorbesc. Se pare că și-au spus acasă ce-au avut să-și spună.

— Da pe ăștia cine mama dracului i-o mai fi întrulocat? — întreabă unul pe tovarășul său, trecând pe lângă ei.

— Taci că ne-aud! — celalalt, către cel curios.

— Ei și?

— Mi-e un vechiu și bun cunoscut.

— Ba zău!...

— Parol.

- Cine-i?
- Trifon Burduhan.
- Și mămăruța de lângă el?
- Consoartă-sa.
- Cum?... Aia-i nevasta individului?
- Cununați și cu copii.
- Glumești?
- De ce-aș glumi? Te miri de nepotriveala lor ca fizic?
- Tu nu te miri?
- După explicațiile primite, nu.
- Ce explicații?

— Să vezi. Dupăce le-a pus popa pirostriile pe cap, întâlnindu-l odată singur, mi-am exprimat și eu, ca și tine acum, mirarea că coșcogeamite volum de bărbat ca el și-a putut lega viața de-o astfel de potârniche de muerușcă. Și știi cum și-a motivat alegerea?

- Nici nu bănuiesc măcar.
- Măi frate — mi-a zis — *muierea e un rău necesar.*

Și dacă-i *rău* și dacă-i *necesar*, judecă și tu: n'aș fi fost un dobitoc dacă, având libertatea de-a alege, mi-aș fi luat un rău *mare* în loc de a-mi lua unul *mic*?

- Și tu ce i-ai răspuns?
- Ce puteam să-i răspund? I-am strâns mâna cu toată căldura.
- În semn de aprobare, firește.
- Mai încape vorbă?!
- Vezi s'audă nevastă-ta, ce părere ai despre sexul ei, nenorocitul!...

— Aolioooo!... exclamă individul, prinzându-și capul între mâni și îngropându-l între umeri.

Peste-un sfert de oră — continuă cel cu povestea întâmplării — de cine mă'mpiedec într'o stradă lăturalnică?...

— De stimabilul! — îi dădu în glas cel care-l acompania — arătând spre automobilul cu picioare.

— Alerga, dom'le, isbind lumea și găfăind ca un pacific, c'un buchet de flori...

- La *răul mic* de-acasă...
- Păi la cine?

Celalalt, ironic:

— Dacă i-s dragi Românului ochii din cap!...

— Pe semne...

59.

Se serba jubileul unei Societăți. Înainte de masă parastas — pentru cei care, lăsându-și calabălăcul în seama celor de aici, dezertară spre locul de odihnă și de verdeață, unde nu este durere, nici scârbă, nici suspinare — „ședință festivă“ cu „discurs festiv“, cu felicitări debordând de recunoștință „națională“, cu răspunsuri de circumstanță, cu fotografiere și — esențialul — cu banchet, cu indispensabilul banchet. Iar seara: „festival artistic“ cu tromboane și piculine, cu baritoni răgușiți și sopraniste răcite.

La banchet, par'c'ar fi fost „pe gratis“, — atâta lume. Ai fi crezut că de dragul Societății jubilate, ori din recunoștință pentru sufletul celor comemorați cu acest prilej. Urechea însă, dac'ai fi tras cu ea prin vecini, te-ar fi convins că, în realitate, motivul era de ordin mai egoist, mai prozaic. Unul venise ca „să mai iese'n lume“; altul ca „să mai schimbe-o vorbă, două, cu cineva“; a treia, ca să mai ațâțe invidia rivalei cu vre-o toaletă nouă; pentru al patrulea, bun prilej de a mai scăpa din hățurile Evei sale ș. a. m. d. Cei mai mulți însă, după cum m'am încredințat mai târziu, pentru a-și plasa un toast, în speranța vecinicirii, a doua zi, de invenția lui Gutenberg. Altfel n'ai cum îți explica a toastelor cascadă, care-ți tăia pofta de mâncare și-ți întărâta setea de-a face vânt farfuriilor spre căpățâna celor cu coardele vocale îmbâcsite de microbii loquacității.

Incaltea dacă te-ai fi ales cu ceva din aceste „toaste“! Tot te mai resemnai și le mai ascultai. Dar să se repeadă la tine, care cum se trezește, tot la a treia frază, cu „*Domnilor!... Doamnelor și Domnilor!... Domnilor și Doamnelor!...*“ — par'c'am fi fost pe punctul de-a adormi, trebuind să ne urle'n urechi ca să ne cheme la datoria ascultării înțelepciunii dumnealor — sau să te acosteze mereu cu întrebarea: *Nu-i așa?...* ori să caute să te co-intereseze la măcinișul lor cu „*ăsta*“... „*ăla*“..., lăsând în sarcina ta complectarea frazei cu subiectul sau complimentul dorit... — mersi.

Ba unii, și mai laconici, întrebunțau vorbele doar pentru a-și mai odihni mâinile, care dela o vreme obosiau de-atâta gim-

nastică. Și nu s'așeza bine pe scaun unul și deja altul ne lua răbdarea în arendă. Să turbi, nu altceva.

Se făcuse miezul nopții și „demostenii“ nu mai conțeneau cu exercițiile lor orale.

— *Doamnelor, Domnișoarelor și Domnilor!...* — ne sgârie timpanele, cu glas scârțâitor, al 13-lea „orator“.

— Și *dobitocilor!...* — glăsuește cu gura de jumătate, dar plin de năduf, conmeseanul din față, uitându-se încruntat la cei din jur.

— *Curat do-bi-toci!* — exclam și eu, par'că satisfăcut.

— Adică cum? Am venit aici pentru un-ceas-două de reculegere și înviorare sufletească, pentru ca să ne vedem osândiți la ascultarea tuturor precupețelor de palavre? Stimabiliiăștia cred, se vede, că dacă nu-și pot striga acasă cucurigul lor din pricina cotcodăcelilor consoartei, se pot răzbuna asupra noastră, în astfel de prilejuri? Și nu se găsește nimenea să le'nțarce odată pentru totdeauna piuitul acestor limbuți cu lungul nasului...

— Cât răbdarea noastră! — completează al treilea vecin.

— Adevărat. E vorba însă cine se angajează la un astfel de rol ingrat? — întreabă vecinul din dreapta.

— Dacă n'aș fi străin aici, aș lua asupra-mi această sarcină, — spune cel indignat. Și vă asigur, cu deplin succes. Și cu unanimă aprobare.

— Afară de a celor cu musca pe căciulă.

— Nu, domnule, și aceștia ar aplauda.

— Le presupui prea groasă epiderma obrazului.

— Nu le-o presupun nici groasă nici subțire, decât, în primul moment, nu-și vor da seama de rostul vorbirii mele și, răpiți de aplauzele celorlalți, vor aplauda și ei. Și încă mai sgomotos decât ceilalți.

— Să nu te superi, dar îți faci prea multe iluzii de efectul vorbirii d-tale, — se amestecă în vorbă vecinul din stânga.

— Eu sunt atât de sigur de efect, încât sunt gata să pariez cu dv. cu toți.

Curioși grozav de metoda pe care va întrebuița-o pentru obținerea efectului dorit, ne uitarăm unul la altul și într'o clipă furăm înțelegși. O mie de lei se înșiruiră înaintea celui cu bagheta magică, care, fără vorbă, adaugă imediat la banii noștri o banc-

notă de aceeași valoare. Noi, bucuroși de chilipirul ăsta neașteptat, prinserăm a ne trage cu ochiul, par'că ne-am fi zis: Țsta știm că no șă mai parieze încurând.

Ne-a bătut însă la ochi bucuria lui când văzu banii pe masă și graba cu care-i acoperi cu șervetul, par'că i-ar fi și luat în stăpânire. Și mare ne-a fost mirarea mai ales când, înainte de încetarea aplauzelor adresate ultimului vorbitor — într'adevăr găunos — îl văzurăm în picioare.

— S'auzim!... S'auzim!... — noi, cei interesați, în vreme ce în sală se ridicau încă paharele și fluturau bezelele spre cel din urmă „Cicero“. La strigătele noastre, sgomotul se potoli însă încurând. Poate și din pricina că partnerul nostru era puțin cunoscut și lumea, ațâțată de curiozitate, acordă mai ușor atenție ineditului.

Dar conmeseanul nostru nu se grăbia. Iar ezitarea lui noi, firește, o talmăceam în favoarea noastră. Și ochii mângăiau surâzând dedesubtul șervetului.

Tăcerea cam lungă — prevestitoare de eșec, după părerea noastră — a celui care puse groșița să ne distreze cu al 15-lea toast, își avu însă efectul. Lumea, intrigată de introducerea asta de surdo-mut, se liniști complet. Chiar chelnerilor li se făcu semn să înceteze cu umblarea 'ncoace și'ncolo.

În fine, când aproape nici respirațiile nu se mai auziră (mare lucru când te gândești că era a 15-a vorbire!), „oratorul“ — era să zic *mutul* — întorcând cu eleganță capul spre dreapta, rosti introductiv (cum ai spune: Doamnelor!...): *A-b-c!*...

Privind apoi spre stânga, adăogă, tot atât de grav și sărbătorește:

D-e-f!...

Urmă o scurtă pauză, în care, cu gest de artist, vorbitorul „în spe“ își trecu răschitorul degetelor prin palele unui păr bogat. Apoi, când duios, când revoltat, când indiferent, când în culmea entuziasmului patriotard, când melancolic, când muștrător, când îndemnător, când cu glasul vibrând de emoție, când cu el stîns, când ca un al doilea Stentor pe câmpul de luptă, cu pauze mai lungi sau mai scurte, cu gesturi adecvate stărilor sufletești cărora le da expresiune, o porni:

A-b¹)... c-d... e-f-g... h-i-j... k-l-m-m-n-o-p... qu-r-s... t-u...
v-x... y-z-a-b...

C-d-e... f-g-h... i-k... l-m-n-o-p... qu-r... s-t-u... v-x-y...
z-a-b-c...

D-e... f-g-h-i... j-k-l... m-n... o-p-qu-r... s-t-u-v... x-y... z-a-
b-c-d...

E?... f?... g-h-i? j-k-l?... m-n-o-p!... qu-r-s! t-u-v-x!...
y-z-a!... (Pauză mai lungă, apoi cu duioşie):

B... c... d-e-f... g-h... i-j-k... l-m-n-o-p... qu-r-s... t-u-v-x...
y-z-a-b...

(Cu entuziasm): C-d... e-f... g-h-i... j-k-l-m-n... (furtunatic):
o-p-qu... r-s-t... u-v... (triumfător, energic, sacadat): x!... y!...zet!...

Să vă mai spun ce-a urmat?

Lumea, nedumerită la'nceput de neobicinuitul toast și dis-
pusă să creadă că are de-a face cu un dezechilibrat, se privia
întrebătoare, într'o atmosferă de penibilitate. Dupăce prinse însă
rostul ironizator al vorbirii, isbucni într'o manifestație și'ntr'un
delir de aplauze, cum n'am mai pomenit.

— Și cei vizați? — îmi puse 'ntrebarea unul când îi povestii
întâmplarea.

— Conduceau.

— Ba dracu.

— Parol.

— Și mia de lei?

— Am pierdut-o. Dar n'am regretat-o nici unul dintre pă-
gubași. A fost ultimul toast în seara aceea. Nimenea n'a mai
îndrăsnit să-și deschidă pliscul. Nu numai atunci. Multă vreme
încă. Pentrucă abia se ridica la ocazii de acestea vr'unul dintre
indezirabili ca să-și deșerteze gușulița mîncărimei de „toastare“ și
numai ce auziai din câte trei-patru părți: „a-b-c... d-e-f...“ și
stimabilul, făcându-se că s'a ridicat pentru alte motive, se așeza
repede pe coadă-i.

Scurt: Ce e flitul pentru paraziți, e rețeta oratorului nostru
pentru cei cu mania toastelor. Leac sigur. Garantat. O adevărată
binefacere pentru igiena sufletelor, ca și pentru cea a digestiei, la
banchete. D-zeu să-l înzilească pe cel de l-a inventat.

S. Tamba

1) Diferitele grupuri de sunete se vor rosti cum se rostesc frazele
unei vorbiri.

Dări de seamă

Talaz, poezii de I. Al. Bran-Lemeny.

Poetul I. Al. Bran-Lemeny nu e la primul său volum. După „Poeziile“ publicate la Braşov în 1914, a urmat *Lacrimi şi clocot*, publicat în Bucureşti la 1916. După o pauză de 10 ani „*Ancore*“ şi acum „*Talaz*“. S'a vorbit destul de celelalte, pentru a mai reedita aprecierile favorabile scrise de alţii. Mă voi ocupa numai de ultimul volum şi voi căuta să fac să reiasă personalitatea poetului întregă şi dintr'un fragment al operei lui, după cum putem construi pe Dumnezeu, din analiza unora din fap-turile Sale.

Lemeny e înainte de toate un creştin. Faptul că în fruntea volumului figurează poezia „*Isus plânge*“ e caracteristic. Isus plânge pentru că „ideia“ lui n'a putut schimba firea egoistă a omului. Crudele lovituri ale soartei au făcut din Lemeny un resemnat, care şi-a găsit refugiul sufletesc în credinţa creştină. La auzul sunetelor clopotului (*Clopotele cerului*) îl cuprinde o dragoste de aproape, care îl îndeamnă a ierta toate şi a face bine tuturor, regretând că alţii „robiţi diavolului“ nu se gândesc că încurând vor trebui să dea socoteală de faptele lor. Plină de suflu mistic e poezia „*Spre tine*“. Sufletul poetului doreşte a se înălţa la ceruri, pentru a pătrunde taina vieţii, pe care de veacuri se străduiesc fără succes să o deslege toate elementele naturii: lacurile, vânturile, marea şi pădurile.

Freamătul pădurei e corul sfânt al rugăciunii, copacii uriaşi sunt preoţii cari slujesc la altare, iar lacurile nu sunt decât ochii trişti ai pământului, cari plâng de dorul nemărginirii cu care ar dori să fie una. Foarte sugestivă e prima strofă:

Solitari, pe munte, lacuri
— Ochii trişti ai humei noastre,
Cată 'n sus cu 'nfigurare
Spre tăriile albastre.

Numai în „*Ruga pământului*“ a lui Cerna şi în unele poezii ale lui Crainic găsim atât de bine ţesute firele cerului cu ale pământului.

„*Descătuşare*“ descrie lupta cu răutatea lumei, care însă nu-l descurajează, ci îi dă puteri de a-şi face loc spre înălţimea munţilor, unde se simte reînviat. Nu păstrează totuşi ură duşmanilor, cari au rupt din carnea lui sau l-au isbit cu copita.

Şi când, arar, mă uit în jos spre tină
Şi văd piticii 'n tăvălug incert
În danţ macabru, fără de lumină
Imi cade-o lacrimă spre ei, şi-i iert.

Sufletul întreg al poetului și toată tragedia vieții lui sunt minunat redată în această poezie.

În „*Valea sufletului meu*“ sunt cuprinse toate sentimentele cari îi clocotesc în suflet. O cascadă de sentimente dela revolta din vremurile mari și scâncetul celor din mormânt, la tânguirea celor umili, la dragoste, sânt și speranțe de viitor, toate învăluite par'că în bunătatea divină.

În valea mea e mândrul colorit
Al pacinicului, vesel curcubeu,
E câte-un strop din largul infinit,
Un zâmbet dela bunul Dumnezeu

„*Cântec trist*“ redă minunat melancolia zilelor mohorâte de toamnă, după cum „*Elegie hibernală*“ suferința, care-i oțelește sufletul

Apa a 'nghețat în blid
Vijelia urlă...
Am cioplit din mine-un zid...
Clopotul răsună 'n vid
De pe biata-mi turlă.

O atmosferă de tristeță înconjură poezia lui Lemeny, reflexul suferințelor și nevoilor din viață,

„căci de nevoi
Mi-e inima rănită și bolnavă“ (Toamnă)

O frumoasă poezie cântă soarta tragică a marelui nostru liric Iosif, căruia i-a fost sortit să piară cel dintâi în „volbura încăerării vaste“ pornită de cântecul său.

Pe regele Carol II îl compară cu Hyperion, cristalizat din soare, care a coborât în sbor pe plaiurile noastre ca un Făt frumos din povești, pentru a scăpa țara de răstriște și nevoi.

Mai puțin răușită e poezia dedicată lui Cincinat, care după ce o viață întreagă a cântat dragostea și chinul și a mângâiat atâția muguri (!), a ajuns un vulcan rănit ce aruncă vâpăi și lavă. Să fie subiectul de vină?

O frumoasă poezie patriotică e „*Vulturul Carpaților*“

Noi suntem șoimii din Carpați
Român, poți capul să ți-l culci...
Vulturi veghează 'nviforați
Deasupra țării noastre dulci.

Volumul mai cuprinde și câte-va traduceri foarte răușite din Goethe, Albert, Zillich, Hayek, și Megay, Ady Endre și Kacsó Sándor.

Remarc poezia lui Goethe „Über allen Gipfeln ist Ruh“, care e așa de bine tradusă că nu știi ce să preferi, traducerea sau originalul.

E pace peste culmi...
O boare
Adie printre ulmi
Și moare...
Și păsărica s'a culcat
In crâng,
Tăcu,
Mai ai o clipă de-așteptat
Și dormi și tu...

Di Bran-Lemeny este un poet de cea mai autentică speță. Il felicităm pentru volum și îi dorim să nu fie cel din urmă.

E. Mărculescu

*

G. Popa-Lisseanu, *Sicules et Roumains, un procès de dénationalisation*, Bucarest, 1933. Atelierele Socec & Co, 1 vol. în 8° de 82 pag. și 2 hărți.

Valoroasa și interesanta lucrare a d-lui G. P. L. „*Secuții și secuizarea Românilor*“, despre care s'a vorbit pe larg într'unul din ultimele numere ale acestei reviste (*Țara Bârsei*, No. 2 din 1933), este prezentată acum în limba franceză, cu unele întregiri, marelui public european. Intre acestea sunt și interesantele tabele statistice de la sfârșit, cuprinzând numărul locuitorilor ortodocși și uniți din județele Odorhei, Treiscaune. Ciuc și Mureș, culese din statisticele bisericești, începând cu cea din anul 1733 a episcopului Ioan Inocențiu Micu (Klein). „Statistica, scrie autorul, fiind o știință recentă, născută abia acum o sută de ani, recensămintele ecleziastice ne dau informații prețioase asupra trecutului Românilor din vechea Ungarie“. Comparând statisticele bisericești dela 1733, 1750, 1760 și 1805, cu statisticele oficiale de mai târziu, se poate ușor constata maghiarizarea progresivă a Românilor. Din aproximativ 426 de comune ale regiunilor „secuiești“, „numai în 31 nu se poate constata existența Românilor, cutoatecă și în acestea au existat locuitori români“. Statistica maghiară din 1910 nu arată însă Români în 175 de comune. „*In realitate în aceste 175 de comune Români au fost de-naționalizați, uitându-și limba însă nu și naționalitatea lor, sau au fost înșcriși deadeptul în numărul Săcuilor, pentru ca să se creadă în existența unui bloc săcuiesc în mijlocul Românilor*“. Cele două hărți anexate, cuprinzând, una toate comunele cu locuitori români după statisticele vechi, iar cealaltă cele cu lo-

cuitori români după statistica maghiară dela 1910, fac să se evidențieze și mai bine tristul adevăr al marilor pierderi naționale suferite de poporul nostru în aceste regiuni în ultimele două secole.

A. M.

*

Alex. Lapedatu: *Abolirea protectoratului rusesc în Țările Române (1834—1858). Extras din Anuarul VI al „Institutului de Istorie Națională”. Cluj, 1933.*

Deși lucrarea de față tratează o epocă din cele mai bogate în evenimente a istoriei noastre, despre care s'a scris foarte mult, totuși studiul d-lui A. L. reușește să ne dea o înfățișare nouă și esențială a luptelor marilor patrioți moldoveni și munteni pentru scăparea țărilor lor de sub așa zisa ocrotire a vulturului cu două capete: faimosul: „protectorat” rusesc asupra Principatelor, inaugurat prin convenția încheiată cu Turcia la Akkerman (Cetatea-Albă) în 7 Octomvrie 1826. Autorul arată mai întâi că, deși vestitele „Regulamente Organice” — nouele constituții impuse de Ruși Principatelor — „și-au avut părțile lor bune”, totuși ele „au creat, în același timp, sub raport politic și social, stări și perspective foarte păgubitoare și îngrijitoare din punct de vedere al intereselor și năzuințelor naționale”. După ce se arată care sunt relele pricinuite de ele, începe descrierea puternicei mișcări și opoziții naționale pornite la 1834 în Muntenia de un grup de boieri patrioți în frunte cu marele luptător național Ion Câmpineanu. Acțiunea acestuia atrase de partea sa „majoritatea membrilor Obșteștei Adunări, în cap cu cei doi episcopi”. Se arată apoi lupta „partidului” lui Câmpineanu cu „faimoșii consuli (rusești) cari ajunseră a porunci și bate din picior Domnilor țării” Câmpineanu și colaboratorii săi cari, într'un „legământ secret” se gândiră până la „idealul unirii tuturor țărilor române și constituirea lor într'un stat național *independent*, sub un suveran liber ales”, nu se lăsară însă, nici vremelnice înfrânți de lupta lor dreaptă împotriva opresiunii țariste. Plecat la Paris și la Londra el încearcă să câștige sprijinul Cabinetelor Franței și Angliei pentru cauza libertății românești, luând totodată contact și încercând o colaborare și cu capul revoluționarilor poloni, prințul Czartorischi. Intors mai târziu acasă, Câmpineanu fu arestat și închis, din ordinul Rusiei. Tot astfel o pățiră și Nicolae Bălcescu și alți tineri luptători. Mișcarea dela 1848 „îndreptată special împotriva Rusiei” a avut în fruntea ei pe tinerii din școala lui Câmpineanu. „Cele trei luni de libertate și independență națională lăsară urme adânci, neuitate, în toate spiritele luminate și patriotice. *Toți erau convinși că, luptând mai departe, prin noi căi și mijloace, peste câțiva ani vor*

reuși să aibă o patrie slobodă și neatârnată“. Căci „deși înfrânți, ei se găseau într'o admirabilă dispoziție sufletească, într'o minunată stare de spirit“, și „între 1849 și 1856 ei purtară, în Apus, cea mai frumoasă și mai bogată în rezultate acțiune politică din epoca renașterii noastre naționale“. Aspirațiile românismului fură prezentate de ei „nu numai ca o dreptate istorică, în linia evoluției firești a neamului românesc, ci și ca o necesitate de ordin politic european“..... „Înțelepciunea și remarcabilul lor simț, politic“ rezidă tocmai în faptul „de a fi știut coordona năzuințele lor naționale cu interesele politice europene“; *de a fi făcut din rezolvarea chestiunii românești o problemă a marilor puteri ale Europei apusene*“.

Fără sprijinul lui Napoleon III, Victor Emanuel II, Cavour, Mazzini, Walewski și Palmerston, nu s'ar fi putut obține, după înfrângerea Rusiei în războiul Crimeei, „liberarea Țărilor Române de sub protectoratul rusesc și punerea lor sub garanța colectivă a celor șapte puteri europene“, — prima etapă în calea spre eliberarea lor definitivă prin punerea Europei în fața „faptei împlinite“ a „unirii Principatelor“ și a întemeierii neatârării lor, prin perseverarea până la izbândă în semnul devizei „prin noi înși-ne“!

A. M.

*

Tontsch Hermann: *Die Honteruspresse in 400 Jahren.* Festschrift der Buchdruckerei Johann Gött's Sohn. Brașov, 1933.

Pentru tipografia „Ioan Gött-Fiul“ din Brașov anul 1933 a fost prilejul unui dublu jubileu: împlinirea a 100 de ani de când cea mai veche tiparniță a Brașovului a ajuns în propria etate familiei Gött și împlinirea a 400 de ani decând vestitul „reformator“ Honterus a adus în acest oraș, din cetatea Basel de lângă Rin, cea dintâi presă tipografică și pe cei dintâi meșteri „turnători de litere“. A fost prima tipografie ardeleană în înțelesul adevărat al cuvântului, cutoatecă la Sibiu se făcuseră încercări de tipărire în 1530 — autorul frumosului volum jubilar pare a nu avea cunoștință despre introducerea tiparului în Țara Românească încă din anul 1508 — și totodată prima tipografie din cuprinsul României de astăzi, în care, după cunoștințele noastre, au ieșit de sub teasc cele dintâi cărți *românești*, iar nu „slovenești“ ca din cea dela Târgoviște. Fiu al unui industriaș bogat al Brașovului, Honterus, și-a putut câștiga la universitățile din Viena și Cracovia o cultură rară pentru acele timpuri. În arta tipografică s'a perfecționat la Basel, unde, după însăși mărturisirea renumitului profesor de acolo Sebastian Münster, „a întrecut cu mult în dexteritate pe toți xilografii epocii“. „Cosmografia“ ilustrată de el a fost una dintre cărțile cele mai

răspândite ale Europei de atunci. Mare învățat humanist, Honterus a scris și tipărit o mulțime de cărți, în cea mai mare parte ediții de clasici greci și latini. Importanța tipografiei întemeiate de el este însă pentru noi mare și prin faptul că în ea s'a tipărit între anii 1561 și 1581, sub îngrijirea mai ales a diaconului Coresi, primele cărți bisericești românești. Autorul ne dă și o listă a principalelor tipăriri coresiene. Părerea noastră este că însuși Honterus († la 1551) va fi încercat și început să tipărească românește, căci el ne vorbește în prefața unei cărți de „disputele religioase“ pe care le-a avut cu „Moldovenii și Muntenii“. Totuși prima tipăritură românească cunoscută este traducerea „Catehismului luteran“ din 1559. Dintre anii 1557 și 1572 se cunosc de altfel numai 13 tipăriri: 6 latinești, 1 grecească, 2 germane și 4 românești. Tipografia a trecut în decursul veacurilor prin mâinile mai multor proprietari, figuri însemnate din istoria Brașovului. Primul Gött, Ioan, ajuns și primar al Brașovului, era originar de lângă Frankfurt am Main, și a venit în 1832 aici, prin Țara Românească, ca simplă calfă de tipograf. În tipografia lui vor apărea apoi, începând cu anul 1836: *Foaia Duminecii*, *Gazeta de Transilvania*, *Foaia pentru Minte, Inimă și Literatură* și alte publicații importante românești. Se reproduce în facsimile și două pagini coresiene, primul număr al *Gazetei de Transilvania*, pagina „Răsunetului“ din 1848 (Deșteaptă-te Române) etc. Abstrăgând dela unele omisiuni și informații greșite, ca de pildă prezentarea Gazei ei de Transilvania drept „primul ziar politic românesc“ — când este știut că primele ziare românești au apărut la București și Iași în 1829 — valoroasa și atractiva lucrare a d-lui prof. Tontsch merită luarea aminte a tuturor iubitorilor trecutului nostru cultural și artistic.

A. M.

*

„*Concepția superioară a vieții*“ de Ottocar Prohászka. În românește de **Ioan Rinea**. (350 pag. tip. I. Lazăr, Făgăraș). Cartea se poate comanda la traducător (Hârseni, jud. Făgăraș) L 135-franco.

Sf. Sa, preotul Ioan Rinea din Hârseni, a săvârșit o faptă de reală valoare. Căci azi, când spiritul nostru se zbate în hârțuiala dintre concepții și pretenții ideologice; când sufletul nostru sângerează pe căile tuturor dibuirilor și abaterilor; când orizontul social ne pare mai întunecat decât oricând, părintele I. Rinea, prin traducerea operei de bogată și prețioasă eflorescență „*Concepția superioară a vieții*“, datorită apostolului creștin, decedatului episcop maghiar (născut din tată slovac și mamă germană) Ottocar Prohászka, ne-a deschis un luminis recomfortant, de adevărată înălțare sufletească și spirituală.

Citind-o, ai impresia că la această carte au colaborat, în afară de luminatul arhieru creștin, un filosof, un om de știință, un sociolog, un psiholog și un poet.

E apologia concepției creștine, care ni se prezintă cristalizată prin tot ceea-ce un suflet și o minte omenească poate avea mai nobil și mai convingător. O mare bogăție de cunoștințe și argumente; o cugetare profundă, o convingere de oțel, înche-gate în sentimente calde și înlănțuitoare, iată ce caracterizează opera, construită în 27 de capitole, care vrea să fie „călăuză creștinului de azi pe drumurile întortochiate ale filosofiei, artei și ale vieții moderne“. Prohaszka opune „Florilor răului“ a lui Baudelaire „Les fleurs de bon“, pentru că omul „să simtă fiorul vieții, al voinței înfăptuitoare și al entusiasmului“. Și o face cu succes.

Repetăm: Părintele Ioan Rinea ne-a pus la îndemână, într'o bună românească, o lucrare de *reală valoare*.

I. AI. B. L.

*

V. Alecsandri: *Poezii populare*, publicate cu introducere, note și glosar de *Prof. Gh. Giuglea*, Tipografiile Române Unite S. A., București. Edițiunea Soc. Prietenii Istoriei Literare. Lei 60.

Un volum simpatic de aproape 400 pg., care se recomandă însuși 1) prin valoarea intrinsecă a colecției bardului dela Mircești 2) prin grija cu care e editat și 3) prin paginile d-lui Giuglea, care, cu competența omului însuși pasionat culegător și cercetător de literatură populară, inițiază pe cetitor în cunoașterea criteriilor de apreciere nu numai a creațiunilor d n această colecție, ci, în genere, a poeziei populare, — în înțelegerea nașterii, a vieții cu peripețiile la care e supusă, a influenței ei asupra poeziei culte, a caracterului poeziilor populare după cuprins, motive, formă, a diferitelor feluri de cântece bătrânești (balade), a poeziei lirice populare, — cuprinzând și îndrumări privitoare la felul cum trebuie transcrisă astăzi lit. populară și cum a cules și tipărit Alecsandri. Tot atâtea chestii care, dacă fac din această ediție a poeziilor pop. culese de Alecsandri o lectură folositoare, pentru elevii din clasele superioare ale liceului ea devine indispensabilă, dat fiind că manualele școlare sunt atât de sgârcite și, în același timp, și superficiale, în tratarea problemelor de mai sus, care se cer cunoscute de fiecare absolvent de liceu. Iar studiile sau articolele mai ample, câte le avem, relative la unele probleme tratate aci (cum ar fi d. p. „Cum se fac și cum se răspândesc poeziile populare“ de G. Coșbuc, „Originea poeziei populare“ de P. Cancel, Despre baladele pop. (rapsodiile epice) tot de G. Coșbuc sau „Straturi în poezia noastră populară“ de V. Onițu etc.) nu sunt la îndemâna oricui.

Superioritatea ediției Soc. Prietenilor Istoriei Literare, îngrijită de d-l Prof. Giuglea, față de cele anterioare, o mai constituie, pe lângă ampla și binevenita introducere, *comentariile* care se dau în josul paginilor, pentru înțelegerea imediată a cuvintelor cu înțeles mai umbrat de vremuri și, îndeosebi, *glosarul* final de 15 pg., în care se cuprind explicații privitoare la tot ce poate interesa, în piesele colecției, sub raport literar, limbistic sau folcloric.

Iată de ce acest volum n'ar trebui să lipsească din biblioteca nici unui Român cu pretenții de om cult și gelos de ceea ce e al nostru. E vorba doar de mărturia nedesmințibilă pe care ne întemeiem, în toate ocaziile, a geniului poetic popular, de comoara de cristalizări poetice care a servit atâtor generații — și servește încă și azi — de un admirabil „mijloc de educație literară” și de un titlu de mândrie națională.

B.

*

Anuarul lic. „Petru Maior” din Gherla, pe anul școlar 1932—33, publicat de dir. lic. d. Dr. Emil Precup, dă la partea literară, pe lângă conferința profesorului Gh. Pop asupra filosofiei lui A. de Vigny, și o serie de scrisori adresate fostului prof. în Blaj și dir. gen. al învățământului secundar în Consiliul Dirigent, Românului de inimă Gavril Precup. Intre ele și 5 scrisori ale lui Virgil Onițiu, în care acesta-i mulțumește de banii trimiși ca bărbat de încredere în Blaj al Comitetului „Soc. pt. fond de teatru român”, și pentru interesul cald ce-i poartă, comunicându-i, la propunerea cu care se vede l a onorat, că el nici nu aspiră nici nu primește onoarea de Președinte al Societății; îi dă informații — cerute desigur — referitoare la modul de înjghebare, de funcționare și administrare a „Mesei studenților” înființată de V. O. și îi cere informații 1. relativ la preocupările esențiale — la „calul de bătaie” — al noului comisar al guv. ung. Kuncz Elek, numit la școalele sec. ort. rom. din Brașov în locul lui Elischer I. și 2. referitor la

„cele petrecute la Bpesta cu echipa gimnastică a studenților Dv., cari au participat la concursul regnicolar de gimnastică din Bpesta în anul de față (1905).

Cunoașterea exactă și autentică a celor petrecute — continuă V. O. — imi este de neapărată trebuință în lupta ce-o port pentru de a feri școalele noastre de pățanii analoage, luptă în care am adversari interni și externi deopotrivă de tari“.

Tot atâtea documente prețioase ale grijei continui pe care o punea destoinicul și prevăzătorul cărmaciu V. Onițiu în întâmpinarea acuzelor care s'ar fi putut ridica sau a primejdiilor care s'ar fi putut abate asupra școalelor în fruntea cărora

stetea, de existența, numele bun și prosperarea cărora se simția răspunzător nu atât forurilor sale confesionale, ci neamului și, mai presus de toate, forului suprem al conștiinței sale de Român.

Scrisorile, în același timp, sunt și o nedesmințibilă dovadă a marei *încrederi* de care se bucură G. Precup în chestii de confidențiale însărcinări de interes național cum o atestă și prof. ardelean la Iași N. Mazere, ale cărui scrisori merită atenția și pentru părerea pe care o avea acesta despre unii colegi ai lui ca Viciu, „arhimilionarul Nabab“ Halița ș. a.

Restul anuarului cuprinde date școlare și două vorbiri ale directorului: una, de încheiere a anului șc. — din care aflăm că disciplina școlară se ține, în bună parte, prin Tribunalul elevilor — și alta, la întrunirea de 20 de ani ai absolvenților liceului.

B.

*

I. M. Petrescu: „*Sănătatea și fericirea în viață*“. Reeducația prin sine însuși. Cultura românească. București. Pg. 126. Lei 50.

Pornind dela constatarea că majoritatea oamenilor are privirile ațintite numai asupra viitorului, desinteresându-se de prezent — cauza principală a boalelor și vieții nefericite — autorul insistă asupra necesității reeducației „care nu se va mărgini numai la educația conștientului“, ci — concomitent — „și la educația inconștientului, prin practica auto-sugestiei conștiente și formarea deprinderilor folositoare sănătății și fericirii în viață“. Pentru aceasta e însă nevoie să ne supraveghem gândurile și sentimentele. Căci „omul este așa cum îi sunt gândurile, fiecare om își făurește sănătatea și fericirea, pe care el însuși și-a creat-o prin gândirea și actele sale“.

Pentru stabilirea condițiilor în care ne putem menține sănătatea, autorul utilizează scrierile lui O. S. Marden, Coué Emile, Nyssens Paul, Pauchet Victor, Baudouin Charles ș. a.

Lucrarea d-lui I. M. Petrescu se citește și cu plăcere și cu folos. Subliniind urmările neglijării clipei de față (a unei alimentații raționale, a exercițiilor respiratorii, a eliminării regulate a rămășițelor digestiei, a igienei fizicului, a armoniei sufletești și în special, practica unei autosugestii optimiste), ea poate determina practice care să ne aducă mai multă bucurie de viață.

Tratarea deprinderilor de însușit pentru păstrarea sănătății va urma în vol. II.

*

B.

Anuarul Școlii de ucenici industriali și comerciali de Stat din Sibiu. Anul șc. 1932—33. Intocmit și publicat de Silviu Cosma, dir. șc.

În editura „Cugetarea“ (Buc. IV. Str. Mătășari 23) au apărut trei broșuri (fiecare în 64 pg., à 16 Lei) din „**Viețile Sfinților**“, în redactarea cunoscutului și apreciatului literat, a colaboratorului nostru *Al. Lascarov-Moldovanu*. Lucrarea va apărea lunar, în câte cinci broșuri, de vânzare în toate librăriile și la editură.

*

„**Biblioteca școlară**“ care apare sub îngrijirea unui grup de profesori și are de scop editarea de texte literare destinate uzului elevilor, a scos de sub tipar până acum 5 volume, din care am primit trei: *Opere alese din C. Negruzzi, Amintiri dela „Junimea“ din Iași, de Gh. Panu și Pagini de critică literară*. — Tiparul frumos, introducerile și notele explicative, ca și prețul într'adevăr mic (20 lei volumul de 110—126 pg.) fac din această Bibliotecă o publicație care ar merita să pătrundă nu numai în cercul elevilor, ci al tuturor celor care țin să cunoască lamura literaturii noastre.

*

S'au mai primit: „**Tinerete Bătrânețe**“ de Dr. Eugen Nicoară și „**Mamina**“, roman, de Al. Lascarov-Moldovanu, asupra cărora vom reveni în nr.-ul viitor.

*

Reviste.

„**Societatea de Mâine**“ Număr jubilar. Dec. 1933.

Rar se oferă o mai ceciatantă și mai convingătoare dovadă de ceace înseamnă muncă și stăruință fără preget, decât jubileul de 10 ani al revistei clujene, de sub conducerea d-lui Ion Clopoșel. Aceste calități, însoțite de-o temeinică pregătire și de mult entuziasm, întrunite în persoana d-lui Clopoșel au zămislit în domeniul cultural, o biruință națională cu care ne putem mândri. Ce minunată ripostă pentru toți aceia cari, în fața unui urcuș, a unei trudnice străfări, iau atitudini de inerție și scepticism.

Da, „Societatea de Mâine“ a avut viziunea clară a intențiilor ei și a scopului urmărit; a avut cultul actualității; a știut să organizeze studiul și cronică sistematizată; a fost ospitalieră față de scris și scriitori și e azi o adevărată tribună liberă. O mare parte din cele mai bune condee ardelenice a fost captată ca prin farmec și aportul acestora a știut să ridice nivelul revistei, prin felul occidental de a trata și expune problemele.

Câteva nume bine cunoscute de scriitori tineri de peste munți, câștigați pentru revistă, înseamnă, de sigur, o augmentare a forțelor de până acum și o impunere în cercuri tot mai largi.

Felicităm călduros pe d-nul Ion Clopoșel, dorind revistei aceeași amplă ascensiune, din deceniu în deceniu.

I. AI. B. L.

Institutul de Studii Clasice al Universității Cluj: Anuarul pe anii 1928—1932, partea II. Cluj, Cartea Românească 1933.

Este fără îndoială una dintre publicațiile noastre științifice cele mai utile și valoroase. Într'un format elegant, volumul ne dă următorul conținut bogat și prețios mai ales prin comunicările sale arheologice și epigrafice: *T. Naum*, Elogiul Italiei, *N. Laslo*, Traduceri românești din Vergiliu; *Șt. Bezdechi*. Un manuscris inedit de Nicéphore Grégoras; *C. Daicoviciu*, Un nou miliarium din Dacia; *O. Floca*, O contribuție la istoria legiunii XIII-a Gemina în Dacia; *C. Daicoviciu*, Notițe arheologice și epigrafice; *C. Daicoviciu*, Varia. 1. Petronius, Sat. 41, 4 și 2. O inscripție în limba vulgară la Ulmetum.

*

Analele Dobrogei pe anii 1932—1933 (178 pg.) aduce între alte articole privitoare la această regiune a țării*) și un memoriu conținând părțile mai însemnate ale vieții lui Nic. Țârcă (Çircă) din Satulungul Brașovului, fost în mai multe rânduri primar al Hârșovei, unde se stabilise la 1856 — în vârstă de 28 ani — ocupând mult timp și postul onorific de viceconsul austriac, — memoriu păstrat de fiică-sa, d-na Eliza Țârcă, directoarea școlii No. 1 de fete din Constanța și publicat, cu o introducere, de dl prof. I. Georgescu.

Nic. Țârcă e unul din cei 8 copii ai lui Oprea Țârcă (un Secelean cu mare vază, conștient de drepturile sale, care, ajungând în conflict cu „fișpanul“, nu pregetă să meargă călare până la Viena, unde se prezintă Impăratului, obținând ordinul de a i se face dreptate, unchiu al Elizei Pipoș și al Elenei Aron Densușianu, frate cu soția fostului prefect de Făgăraș Ioan Bran de Lemeny și cu a lui Ioan Pușcariu, fost membru al Curții de Casație din Budapesta și membru al Acad. Române. Un frate, Ion, i-a căzut, ca locotenent, în războiul austro-italian din 1859; iar altul, Oprea, a fost maior de geniu în armata austriacă. Cel mai mic, Ștefan, a fost ing. la C. F. R., iar Irimia Țârcă, din aceeași familie, profesor și director la Colegiul Naț. Sf. Sava. Azi nu mai trăește nici unul dintre aceștia. Iar dintre cei 10 copii (5 fete și 5 băieți) ai lui Nic. Țârcă, mai trăesc D-na Eliza Țârcă, amintită mai sus, și D-na Lucreția Petroni, văduva adv. Petroni.

*) Cum sunt articolele datorite d-lor: *Dr. I. R. Călinescu*: Stațiunea zoologică marină „Regele Ferdinand I“ dela Agigea, *G. Coatu-Cerna*: Manjina, — un centru de populație înfloritoare, cu o viață de civilizație pronunțată, pe vremea romană — *Lucian Predescu*: Viața și opera lui P. Cerna — despre care a fost vorbă în nr-ul trecut al revistei noastre — *Valerian Petrescu*: Urme turcești în Cadrilater, *Prof. Dr. I. P. Voitești*: a) Mangalia, situația sa geologică și originea izvoarelor sale sulfuroase, b) Considerațiuni geologice asupra evoluției quaternare a Basarabiei meridionale.

Faptele enarate în memoriu pun în vie lumină pe gospodarul de ispravă, pe creștinul de inimă gata de a sări în ajutorul deaproapelui său în primejdie, pe Românul de inițiativă și energie Nic. Țarcă, căruia ținutul Hârșovei, de care-și legase viața, are să-i mulțumească atât de mult sub raportul ordinii, siguranței, dar mai ales sub cel național, ridicând numărul familiilor românești — prin sprijinul pe care li-l acordă atât ca primar cât și ca viceconsul — dela 17, câte fuseseră, la 100, în majoritatea lor: finii și cumetrii lui.

Clopotul dela Dăeni, (ascuns pe vremea generalului rus Lüders și descoperit acum, trimis la Brașov pentru turnare din nou, apoi ridicat în turnul bisericii într'o vreme când Turcii nu le îngăduiau în bisericile creștinilor), cazul economului Radu Bercaru, amenințat de a-și pierde dreptul cășlei pe teritoriul Bechira, determinarea Românilor din Tulcea de a trece dela bis. bulgărească, la care se atașaseră, la cea grecească, scăparea dela moarte a 18 săteni din Topalu și salvarea comunei prin aceasta, de jaful Turcilor, sărirea în ajutorul celor oropsiți în timpul cuceririi Hârșovei de Ruși, la 1877, sunt tot atâtea fapte care impun oficialității românești de azi anumite îndatoriri față de amintirea acestui suflet românesc, denunțat și dușmănit până la moarte (1 Nov. 1916) de cei pe care-i simțise că nu ne sunt și nu ne vor fi niciodată prieteni: de Bulgari.

*

Din **Blajul** cu atâta nepotolită râvnă cărturărească în trecut, ne-a sosit în dricul acestei ierni solia unui freamăt de tinerețe — încălzite de pasiunea altor preocupări decât cea a cotidianului politic cu satisfacția ascensiunii fără muncă, fără eforturi intelectuale — pe care și-o pot procura, în schimbul renunțării la demnitatea personală, serviciile tale de vistavoiu al celor mai norocoși decât tine. E revista de cultură cu numele mare al orașului mic în care apare.

Deși ctitorii poartă nume puțin cunoscute, contribuțiile din nr. 1 — cu toate că unii le-au așteptat ceva mai grele la cântar — îndrituiesc totuși speranța că proaspăta mlădiță fășnită din secularul trunchiu, va cinsti, prin florile și rodul viitor, numele cu care se împodobeste.

„Credința în D-zeu și dragostea de neam“ cu care pornesc la drum e cel mai frumos program pe care și-l puteau fixa inițiatorii și care de sigur „îi vor feri de mocirla și bălăriile“ prin care se tăvălesc azi atâți criminali ai condeului.

În nr. 1 semnează cucernice „Gânduri de Crăciun“ Virgil Stanciu. De spiritul vremii care tălmăcește literatura obscenă și trivială de azi — „fenomenul literar contemporan“, rezultat al unui proces de frământare și transformare cunoscut și de lumea

popoarelor vechi — se ocupă d. I. Covrig Nonea. Iar d. Dr. N. Lupu ne duce cu un veac și jumătate în u mă, căutând să descâlcească pricinile demisiei episcopului Grigore Maior (fost Gavrilă Maier, fiu al preotului din Sărvad și unul din primii dascăli ai școalelor din Blaj).

Di Pavel Dan ne reamintește într'o schiță („Il duc pe popa“), — pe care am fi vrut-o mai puțin anemică, — de atmosfera sufocantă în care viețuirea cărturarilor români în Ardealul de după Sf. Maria anului 1916. Vremuri prea repede uitate, deși destul de recente. Reamintindu-ni-le, ne întrebăm iarăși și iarăși: De unde ne-or fi scos dușmanii ponosul că „Românul ține minte“, când totul dovedește contrariul? Ține minte și nu iartă Românul *pe al său*, da; dar pe *străin*?... În care țară de pe rotogolul pământului li s'au iertat mai multe călăilor de ieri ca 'n atât de hulita „Valahie“?

Revista ar câștiga în valoare, dacă *nestematele vechi din bibliotecile și arhivele* dela înfrățirea Târnavelor ar covârși prin numărul lor nestematele, de care găsim și aiurea, ale colaboratorilor. E o dorință unanimă. credem, și, de aceea, nu ne îndoim că redacția i se va conforma.

Abon. anual Lei 180. Un nr. 40 pg. Red. și Adm.: Blaj, str. Regele Ferdinand 23.

*

Arhiva etnografică-folclorică a Muzeului Etnografic din Cluj ne trimite primul număr al Buletinului său „**Culegătorul**“ — apărut în Ianuarie și închinat obiceiurilor noastre de Crăciun și Anul nou. Buletinul urmărește: 1. Salvarea, printr'o culegere sistematică, a neprețuitului tezaur al civilizației noastre populare. 2. Punerea acestuia la dispoziția cercetătorilor specialiști. 3. Publicarea de modele pentru culegătorii de astfel de materialuri. 4. Informarea colaboratorilor despre lucrările mai de seamă ce pot fi utilizate cu folos în munca lor de culegători și urmărirea acțiunii culegerilor în țară și străinătate.

În felul acesta, *Culegătorul* umple într'adevăr un gol în publicistica noastră periodică. Nu numai atât. Prin îndemnurile și îndrumările date colecționarilor, *Culegătorul* poate potența interesul acestora în *pasinea* care să ne dea cu vremea tot mai vrednici și mai bine pregătiți strângători ai acestor comori. Unde mai pui apoi aportul pe care-l pot aduce tinerii colindători ai satelor și cătunelor cunoașterii mai temeinice a vieții acestora, cu toate mizeriile care le rod, cu toate nădufurile care le înecă, cu toate rănile din care sângerează? Căci treaba pe care le-o cere *Culegătorul* nu se poate face de-a călare, ci numai descăllecând și stând de vorbă pe 'ndelete cu locatarii celor bordeie.

Iată de ce noi vom urmări cu dublu interes opera *Culegătorului*, căruia-i urăm ca succesele să-i întrecă speranțele.

Arhivele Olteniei nr. 69—70 (pe Sept.-Dec 1933). În fruntea nr-ului, cuvântarea ținută la 26 Oct. cu prilejul sărbătoririi centenarului liceului, azi „Colegiul Carol I”, din Craiova, de fostul lui elev Prof. *G. Țiteica*. Dl *C. D. Fortunescu* ne evocă personalitatea proeminentă a aristocratului cugetării, omului datoriei, exactității, manierele fine ale vechiului dascăl de elită *G. M. Fontanin*, care timp de 30 de ani, cât a condus liceul din Craiova, „a exercitat asupra intelectualității vremii sale o influență mult mai mare de cum și-ar închipui-o cineva”. Acest profesor, despre care a mai fost vorba în rev. noastră, e născut în *Brașov* (a. 1825) — unde tatăl său *Dumitru Marin*, negustor cu stare, originar din satul *Isvoarele* (Fântânele?) jud. *Dâmbovița*, se refugiase în 1821 — și a studiat la *Sibiu*, *Cluj*, *Pesta* și *Viena*. A murit la 1886, cu sufletul descumpănit. Dl *I. Minea* comunică documente privitoare la „*Câteva vămi vechi oltene*”. Dl *N. Gh. Dinculescu* vorbește de proiectele pentru ridicare de întărituri în cuprinsul *Craiovei*, în timpul ocupației germane (1718—1739) și 'n vremea războiului ruso-turc (1806—1812), iar *M. Theodorian-Carada* despre primii uniți pe care i-a cunoscut el în *Oltenia*, în deosebi în *Craiova*. Majoritatea, profesori. Dl *Filip Horovitz* contestă originea romană atât a valului care se'ntinde dela *Calafat* la *Giurgiu* cât și a „*brazdei lui Novac*”, care străbate câmpia munteană dela sud de *T. Severin* până la *Brăila*, ambelor valuri „lipsindu-le caracterul distinctiv al unui val roman de frontieră, flancarea valului cu castele, așa cum se prezintă vălurile romane de pretutindeni”, admițând părerea lui *Schuchardt*, care le crede de proveniență gotică. În consecință, conchide că prima etapă a stăpânirii romane în *Dacia* n'a fost valul dela *Calafat* la *Giurgiu* (*Tocilescu*, *Pârvan*), ci *Oltenia* — cucerită cu vr'un sfert de veac înainte de *Traian* — iar a doua etapă a fost *Banatul* — devenit roman după primul războiu dacic — și nu „*brazda lui Novac*” (cum afirma tot *Tocilescu*). — O poetică descriere a *culmii din stânga Cernei* ne dă d. *C. D. Ionescu*. — *C. N. Mateescu*, întemeiat pe un act din 1684, confirmă bănuiala slavistului *P. Skok* dela *Universitatea din Zagreb*¹⁾ — care admite că a putut fiși *Român Bulgarul Petronie* „unul din propagatorii fervenți ai legii catolice, instruit la *Ciproveț* (de unde îl credea originar), spre acest scop, pentru *Țările românești*” — că într'adevăr a fost *Român curat*, socotindu-l identic cu *Petronie monahul din Vâlcea*, despre care vorbește actul susmenționat.

Dl *G. Simonis* în articolul „*Din trecutul muzical al Craiovei*” scoate din colbul uitării luminoasa figură a lui *Gheorghe*

¹⁾ „*Dacoromania*“ VI. pg. 341.

Simunic (Simonis), născut la 1820 în Rupea (Cohalm), care „la vârsta de 12 ani practicase orga și pianul și care cunoștea arta compoziției, armonia superioară și contrapunctul“ și căruia „i se datorește pe teren muzical mai toată pleiada de elemente artistice excepționale ce s’au relevat tot timpul la noi, formând astfel în țară și străinătate protagoniștii spiritului nostru muzical, printre cari a fost Maria și Elena Teodorini, Dumitrescu, Gabrielescu și alți artiști de seamă ai țării“.

Acest profesor de muzică, — trecut la Constantinopol pe urma căsătoriei surorii sale cu Omer Pașa, generalisimul armatei turcești trimisă la 1848 pentru ocuparea Bucureștilor — (un Croat — Mihail Lattas — ajuns din ofițer de administrație austriac în această demnitate înaltă), ajunse pianistul Porții, aghiotant general al lui Omer Pașa, ridicat la rangul de Bey, cu funcțiuni din ce în ce mai înalte în armată, însărcinat cu misiuni speciale — în care calitate el fu de mare folos oamenilor noștri de stat“ (ca însuși lui Bibescu Vodă, bătrânului Brătianu sau col. Vas. Obedeanu) — „luând parte activă ca comandant de trupe turcești în războiul din Crimeea, unde obținu cele mai mari onoruri“, — muri la 28 Dec. 1905, în vârstă de 85 ani („aproape fără nici o resursă, fiind uitat chiar și de cei cari de pe urma cunoștințelor sale muzicale și militare se ridicaseră pe o treaptă socială, într’o lume nouă“) la Craiova, unde reveni după campania din 1854 ca să-și reia activitatea muzicală începută la 1844 și unde la Șc. Normală „St Velovan“ predă timp de 10 ani cursuri *gratuite*.

Dl *Ilie Chiriță* se ocupă de genealogia *boerilor Brâncoveni*, lucrare anevoioasă, din cauza lipsei documentelor.

În partea a doua a revistei: documente, note, comunicări, întregiri, rectificări etc. privitoare la trecutul și prezentul Olteniei și al bărbaților săi proeminenți; recenzii și o vădită augmentare a paginilor literare cu câteva iscălituri care rețin atenția cetitorului. În legătură cu *Arhivele Statului* din Craiova și cu fostul lor director, dl prof. C. D. Fortunescu, câteva dure-roase pagini, care privesc detestabilele moravuri politicianiste dela noi, în care de atâtea ori a isbit și revista noastră. **B.**

*

Alte reviste primite la redacție: *Brașovul Literar și Artistic* nr. 14 (Dec.), *Boabe de Grâu* nr. 11 (Nov.), *Satul și Școala*, rev. lunară pt. educație și învățământ an III. nr. 3 (Nov.) Red. C. Iencica (Str. Mărzescu 21), Adm. D. Goga (Str. Bob 13) Cluj. Abon. 120-lei pt. învățători. Pt. alții L. 150. — *Școala Prahovei* an. III. nr. 10—12 (Oct.-Dec.) Ploești, Str. Regina Maria 7. Abon. L. 100.— *Școala și Familia de Mâine* nr. 60 (Dec.). Buc. III. Str. N. Bălcescu 2. Abon. L. 60. *Gând Românesc* nr. 8 (Dec.). *Cele*

trei Crișuri nr. 11—12 Nov.-Dec.) *România Pitorească* nr. 6—7 (Nov.-Dec) Buc. VI, Str. Salvator 38. Abon. L. 200.— *Provincia Literară* an. II. nr. 1—2 (Ian.-Febr. 1934), Sibiu, Str. O. Goga 69. Abon. L. 100.— *Convorbiri Literare* nr. 1 (Ian) 1934. Buc. Str. Wilson 1., *Parlamentul Românesc* nr. 130 (31 Dec.) 131 (Ian.) și 132 (Febr.), *Crainicul Cetății* nr. 4 (Sept.), Burdujeni (Suceava) Abon. L. 100.— *Progres și Cultură* an. II. nr. 1 (Ian) și nr. 2 (Febr.) 1934. Tg. Mureș, str. Cogălniceanu 3. Pentru învățători abon. L. 60. Pentru alții L. 100.— *Macedonia* nr. 10—11 (Nov.-Dec.) Buc., str. Bărăției 31. Abon. L. 200, pt. studenți L. 100.— *Siebenbürgische Vierteljahrsschrift* nr. 1. 1934 (Ian.-Martie) Red.: Iași, Str. Banu 14. Adm. Sibiu Str. Avram Iancu 10.— *Neamul Românesc pentru popor* nr. 1—2 (Ian.) nr. 3 (1 Febr.). *Poporul Românesc*. An. III. nr. 1. 2. 3. (Ian.-Febr.) 1934, *Timoc*. An. I. nr. 1 (Ian.) — organ al societății culturale „Timoc“ — care își propune să fie „tribuna intelectualilor români din valea Timocului și dreapta Dunării, stabiliți în capitala Patriei Mume, pentru eluțarea drepturilor la carte și biserică românească pe seama Românilor pe care-i reprezintă. La nr.-ul prim colaborează d-nii Dr. P. Vodă-Timoceanu, Simion C. Mândrescu, S. Mehedinți, Roșul Seșeanu, Florea Florescu, Em. Bucuța, S. Noe, Corneliu Moldovanu. Revista are 24 pg. Abon. L. 100.— Red. și Adm.: București, str. Carol 6. — *Blajul* nr. 2 (Febr.) aduce ce dor am: o amplificare a părții documentare. Găsim aci *autobiografia lui Simeon Balint*, (dată de d. A. Lupeanu) cu mai multe amănunte decât se găsesc în raportul publicat în 1884 la Krafft, Sibiu. În *Misionari greco-catolici în „Valachia“ 1818-1829*, al Dr. C. Suciu promite o serie de articole în care „se vor arăta întâi cauzele cari au determinat emigrarea în „Valachia“ a Românilor din Ardeal, la începutul sec. al XIX lea, tratând apoi încercările de păstorire, mai mult sau mai puțin reușite — făcute prin cei doi misionari trimiși dela Blaj: preotul Grigorie Maior și călugărul Benjamin Todor“. Dl. Dr. N. Lupu publică o scrisoare a lui Gh. Șincai dela 26 Mai 1797, către ep. Ioan Bob, pentru a fi reprimat în viața călugărească și în mănăstirea Sf. Treimi din Blaj, pe care o părăsise înainte cu câțiva ani.

În fruntea nr.-ului, pagini închinete de Dr. V. Macaveiu memoriei canonicului Dr. I. Coltor, mort la 29 Dec. 1933. —

În „*abecedar*“, tânăra și viaia rev. (dela Turda) cu formatul svelt al unei coloane de ziar, în nr. triplu 41-44 dela 1 Febr. d. Gr. Popa ne poartă, încântat, prin „*Notre Provence*“ a lui Léon Daudet și Charles Maurras, prin *Țara Soarelui* lui Mistral; d. R. Demetrescu ne vorbește de concepția filosofică a „*fictionalismului*“ lui Hans Vaihinger, mort de curând. D. P. Suciu, subliniind rezultatul „aproape lamentabil“ al mijloacelor spirituale și

metodelor persuasive, întrebuințate până acum în *culturalizarea satelor*, insistă asupra necesității punerii în practică a mijloacelor reale de înfăptuire și a metodei coercitive. „Primitivului trebuie să-i dai cultură cu de-a sila“. Și în direcția aceasta trebuie să intre în acțiune Statul cultural. Poezii semnează: Ada Moldovanu, Radu Brateș și G. Boldea. La sfârșit recenzii și carnetul cu informații. — Red. și Adm. revistei Turda, Piața Regina Maria 23. Abon. L. 120.— *Arhiva* nr. 3—4 (Iulie-Oct. 1933) Iași, Str. Tătărași 20. Abon. L. 100.— Apare de 4 ori pe an.

Ziare: *Telegraful Român* (Sibiu), *România dela Mare* (Constanța), *Ideea Națională* (Buzău), *Solia Dreptății* (Orăștie).

*

Spre orientare. Nu publicăm dări de seamă decât despre lucrările primite la redacție. Nu luăm notă de cuprinsul revistelor ce ni se trimit decât în măsura reciprocității.

Jertfa prietenilor, pe anul 1934.

Dr. Gârbacea I. prof. la Acad. Comercială, Cluj	Lei 360.—
Dr. med. Manuilă Sabin, dir. Of. de Recensământ, București	„ 640.—
Schiopul Iosif, atașat de presă, Berna	„ 100.—
Čăp. Sorescu Gh. dir. la Fabrica de laminat, Brașov	„ 180.—
Ing. Spârchez Zeno, șeful Ocolului Silvic, Satu-Mare	„ 240.—
Dr. Stănilă N., cons. la Curtea de Casație, București	„ 86.—
Dr. med. Stinghe Valer, Brașov	„ 240.—
Stoian G. I. avocat, fost deputat, București	„ 120.—
Dr. Colbazi Emil, medic primar de spital, Brașov	„ 240.—
Săcăreanu Ion, consulul României la Praga	„ 132.—
Zernoveanu N., dir. la Soc. de cărbuni Petroșani, București	„ 740.—

Tuturora, calde, recunoscătoare mulțumiri. Cum mulțumim și d-lui Ilie Savu, proprietar, Brașov, pentru 1 abonament nou și, în deosebi, Astrei-Brașov pentru 30 abonamente pe un an.

TABLOUL ABONAȚILOR

care și-au mai achitat abonamentul

Până la 1 Mai 1933.

Dr. Cazacu D., avocat, Tighina
Dr. Moroianu Gh., rect. Acad. Com. Cluj.

Până la 1 Ianuarie 1934.

Bărbieru V., econom-stavrofor, Cotroceni.
Bârseanu Catinca, Sibiu
Bibl. ped. jud. (Șc. norm.), Timișoara
Boldor A., dir. gimn., Satulung
Dr. Bornemisa S., f. primar și deputat Cluj.
Dr. Ciura V., not. public, Sighișoara
Dr. Colbazi E., med. primar de spital, Brașov.
Dad A., cand. agr., Ighiu.
Demian A., dir. lic., Orăștie.
Direcț. lic. „Avram Iancu“, Brad.
„ „ „Șt. O. Iosif“, Odorheiu.
„ „ „Princ. Nicolae“, Sighișoara.
„ școlii com. sup., Galați.
„ gimn. de fete, Sf. Gheorghe.
Gârbacea I., avocat, Zărnești.
Grecu Pavel, ing. agr., Lugoj.
Dr. Lupu I., medic, Brașov.
Micu Moise, preot, Poiana-Mărului.
Munteanu Al., farmacist, București.
Dr. Oancea C., med. șef Casa Cerc. Brașov.

Pop Gh., cons. la Curtea de Apei, Brașov.
Dr. Stinghe N., preot, Brașov.
Vaida Mimi, Brașov.

Până la 1 Martie 1934.

Direcț. lic. „T. Cipariu“, Dumbrăveni.
„ „ „M. Eminescu“, Satu-Mare.

Până la 1 Mai 1934.

Literat V., profesor, Făgăraș.
Prișcu Răzvan, căpitan, Craiova.
Voinea Gh. București.

Până la 1 Nov. 1934.

Dr. Rusu D., preș. de Tribunal, Tg. Mureș.

Până la 1 Ianuarie 1935.

Banca „Albina“, Sibiu.
Dr. Bânda Chirion, prim-preș. Trib. Sibiu
Bertianu V., dir. la Fabr. Bragadiru,
Bologa Emil, proprietar, Brașov.
Dr. Brediceanu T., dir. suc. Albina, Brașov.
Docent Dr. Câmpianu L., Brașov.
Casa Cercuală pt. Asig. Soc., Brașov.
Lt.-Col. i. r. Cernea Ovid, Brașov.
Dr. Ing. Codarcea Al., București.
Ing. Comanescu C., fost insp. gen. C. F. R., Brașov.

- Dr. Comanici Oct., avocat, Braşov.
 Creangă Axente, profesor, Sibiu.
 Deppner Hermann, dir. de bancă, Braşov.
 Direcţ. Şc. prim. No. 1, Braşov-Tocile.
 „ „ „ „ 2, Satu-Mare.
 „ „ de ucenici a Statului, Sibiu.
 „ gimn. de băieţi, Satulung.
 „ „ „ „ Sf. Gheorghe.
 „ lic. „Petru Maior“, Gherla.
 „ Colegiului Naţ. „Carol I.“ Craiova
 Dr. Dobrin Gh., avocat, Lugoj.
 Dr. Fildan Petru, avocat, Braşov.
 Dr. Garoiu I., decanul Bar. av., Braşov.
 Lt.-Col. Hociotă I., prot. militar, Braşov.
 Hodărnău Mih., protopop, Braşov.
 Dr. Lupaş Mih., medic, Sălişte.
 Mereţ Vas., preot, Braşov.
 Dr. Moga C., avocat, Braşov.
 Dr. Moldovan C., not. publ., Sf. Gheorghe.
 Munteanu Ion, comerciant, Braşov.
 Munteanu Ion, maestru-zidar, Cristian.
 Nan Alexe, farmacist, Satu-Mare.
 Dr. Negrea I., avocat, Miercurea-Ciuc.
 Neğuş Vas., profesor, Braşov.
 Nistor Virgil, cons. arh., Sibiu.
 Pestrea C., blănar, Braşov.
 Popp Const., dir. ex. Albina, Sibiu.
 Popovici A., şef de serv. Admn. fin.,
 Sf.-Gheorghe.
 Popovici Afilon, Bucureşti.
 Dr. Popovici Ştefan, şeful serv. pers.
 Primăria Braşov.
 Roşca S., dir. suc. Albina, Bucureşti.
 Săcăreanu I., consulul României la Praga.
 Dr. Sâmpeteanu E., jud. cons. de Curte
 de Apel, Braşov.
 Savu Ilie, proprietar, Braşov.
 Dr. Sbarcea T., fost med. primar, jud.
 Braşov.
 Socaciu E., secr. gen. Primăria Braşov.
 Dr. Stoica Tr., notar public, Dumbrăveni.
 Stoicovici V., inginer, Bucureşti.
 Dr. Sturza M., prof. univ., Cluj.
 Dr. Vasilie-Lemenyi Nora, Cluj.
 Dr. Vecerdea N., cons. on. al Curţii de
 Casaţie, Sibiu.
 Vlaicu Radu, comerciant, Braşov.
 Zehan Eugeniu, ing. silvic, Satulung.
 Zernoveanu N., dir. la Soc. de cărbuni
 „Petrosani“, Bucureşti.

*

Rectificare: Abon. d-lui Dr. A. Gociman, Cluj, e achitat până la 1. I. 1933 (nu 1. I. 1934, cum s'a publicat, din greşală, în nr. 6 din anul trecut).

Se mai confirmă primirea următoarelor sume, în contul restanţei:

Dr. Boca Iosif, avocat, Dej	Lei 300.—
Dr. Dobrescu Al., medic, Braşov	(intreaga restanţă)
Popa Ştefan, funcţ. Primăria Cluj	Lei 520.—
Safirescu A., cons. Curtea de Apel, Braşov,	(intreaga restanţă)
Savu N., funcţionar, Braşov	„ „

*

Sunt datori cu costul revistei

Direcţ. lic. de băieţi, Dej	pe 3 ani
Şuraru D., inv. dir., Ghimbav	„ „ „
Dr. Manu Emil, avocat, Bucureşti	1. V. 1930—1. XI. 1933
Astra Râşnov	„ „ „ 1. III. 1933
Olteanu Gustav, avocat, Miercurea-Ciuc	„ „ „ „ „
Primăria comunei Teliu	„ „ „ „ „
Marcăs Alex, notar, Teiu	„ „ „ „ „
Comanescu Candin, propr., Alba-Iulia	1. V. 1931—1. I. 1934
Astra Sf. Gheorghe	1. V. 1930—1. I. 1933
Dr. Iosif I., dir. de bancă, Rupea	1. V. 1931—1. XI. 1933
Bercan Fabiu, judecător, Tg. Mureş	1. VII. 1931—1. I. 1934

Bota Gh., prof., Oradea	1. I. 1931—1. VII. 1933
Martinovici C., prof. Acad. Agric., Cluj	1. III. 1931—„ „ „
Cotta Solomon prim-pretor, Gheorgheni	1. V. 1930—1. VII. 1932
Leucă Petru, preot, Satulung	pe 2 ani
Odor Nic., profesor, „	„ „ „
Maior Gh., dir. de bancă, Reghin	„ „ „
Maloș I., protopop „	„ „ „
Dr. Popescu I., av., primar „	„ „ „
Dr. Truța E., not. public „	„ „ „
Negru Sofr., funcț. sup. Albina, Sibiu	„ „ „
Dir. lic. „C. Brediceanu“, Lugoj	„ „ „
„ „ de băieți, Beiuș	„ „ „
Dr. Crișan Zah., not. public, Sighișoara	„ „ „
Col. Șt. Dimitropol, București	„ „ „
Dir. lic. „Petru și Pavel“, Ploești	„ „ „
Fătuleț Andrei, comerciant, „	„ „ „
Grădinar V., petrolist „	„ „ „
Iosifescu I., comerciant „	„ „ „
Moșoiu Aurel, profesor „	1. VII. 1932—1. XI. 1933
Dr. Neaguș Gh, medic, Râșnov	1. IX. 1931—1. I. 1933
Dr. Gogonea Axente, medic, Zărnești	1. V. 1932—1. I. 1934
Dr. Bărbat Gh., avocat, Odorheiu	1. I. 1933—azi
Dr. Bidu Vasile, medic, Tg. Săcuiesc	„ „ „
Dr. Cușuța I., avocat, Sebeș (Alba)	„ „ „
Grama Vincențiu, farmacist, Făgăraș	„ „ „
Dr. Moldovan I., avocat, Beclean	„ „ „
Dr. Pavelea Oct., „ „	„ „ „

Continuarea în nr. viitor)

*

Poșta Redacției. D-lui *F. P.* D-ta ne-ai trimis *poezi* și noi nu publicăm decât *poezii*.

D-lui *D. Olariu*. „Chipuri pentru frate mic“, sosind prea târziu pt. nr-ul acesta, se va publica în nr-ul viitor. Mulțumiri. Așteptăm noua adresă.

*

Continuarea studiului „*Iluzia dacică*“ va urma în nr. 3 al revistei, în care vom relua și firul întrerupt al „*Scrisorilor vechi*“.

*

In atențiunea On. Direcțiunii P. T. T.

Renunțând la semnalarea cazurilor mai vechi — ar fi prea numeroase — ne permitem, pentru a putea fi urmăriți cei vinovați, a aduce la cunoștința On. Direcțiunii P. T. T. reclamațiunile mai proaspete :

Nu s'au înmănat următoarele nr-e de revistă :

D. Olariu, Buc. (Calea Moșilor 92), nr. 5 (1933), expediat la 1 Sept. 1933. I. Lapedatu, dir. Bca Naț. București nr. 1 (1934), exp. la 23 Dec. 1933. D. C. Amzăr, Buc. (Bulev. Elisabeta 89 VI.), nr. 1 (1934) exp. la 23 Dec. 1933.

Cazuri mai vechi, comunicate nouă însă numai acum : Direcț. lic. Petru și Pavel“, Ploești, nr. 1, 3, 4, 5 (1932) și nr. 1 (1934). Docent Dr. Popovici Gh., Cluj, patru numere din 18 (pe trei ani).

*

In București, revista se găsește de vânzare la librăria Pavel Suru (Calea Victoriei 108).

Numărul acesta a apărut la 25 II. 1934.
